

YENİ VERGİ MÜHİTİ

Şəffaflıq və sahibkəliğin dəstəklənməsi

İstehlakçıların vergi davranışı: dövriyyənin rəsmiləşdirilməsində ictimai nəzarət. ◦
Vergi mühiti və birbaşa xarici investisiyaların cəlb edilməsi. ◦ Sosial yönümlü vergi
mühiti: həssas sosial təbəqələrə güzəştin verilməsi.

32

Sürətli amortizasiya normaları
kiçik və mikro sahibkəliğin
inkişafına necə təsir göstərəcək?

36

Fiskal güzəştlərin
ölkədə kiçik və orta biznes (KOB)
klasterinə təsirləri.

42

Vergi məcəlləsində **texnologi-**
ya idxalına dəstək və qeyri-
neft ixracının genişlənməsi

VERGİ İNZİBATÇILIĞININ **TEXNOLOJİ TRANSFORMASIYASI:**
REAL VAXT (ONLINE) NƏZARƏT KASSA-APARATLARI

NİYƏ UNEC?

**İNKİŞAF ETMƏKDƏ OLAN AVROPA VƏ MƏRKƏZİ ASIYA
UNİVERSİTETLƏRİNİN REYTINGİNDƏ İQTİSADYÖNÜMLÜ 4-CÜ UNİVERSİTET
OLMAQLA, REGIONUN ƏN YAXŞI 200 UNİVERSİTETİNDƏN BİRİ**

Regionda iqtisad elmini dərinlən öyrədən fundamental tədris mərkəzidir;
Tədris prosesi və kadr hazırlığı Amerika və Avropa təhsil sisteminə uyğundur;
İxtisaslar bakalavr, magistr və doktorantura təhsil pillələri üzrə
Azərbaycan, ingilis, rus və türk dillərində tədris edilir;

Auditoriyada mərkəz nöqtəsi tələbədir;

Tələbə universiteti iki və daha çox ixtisasla (dual
major) bitirə bilər;

Tələbələr müxtəlif mübadilə
proqramlarında iştirak etmək imkanı
vardır;

Universitetdə 9 fakültə və 37
kafedra fəaliyyət göstərir;

394 professor və
dosent çalışır.

NİYƏ TÜRK DÜNYASI İQTİSAD FAKÜLTƏSİ (TUDİFAK)?

Fakültədə təhsil tam türk dilində
aparılır;

İxtisaslar: Maliyyə, Marketing, Mühəsibət, İqtisadiyyat, Biznesin idarə edilməsi;

Dərs proqramları İstanbul Universiteti
nümunəsində hazırlanmışdır;

Fakültə Dekanı Türkiyə
Universitetlərinin müəllimləri
arasından seçilir və fakültənin aka-
demik heyəti təhsillərini Türkiyədə
almış azərbaycanlı və türkiyəli
müəllimlər təşkil etməkdədir;

Türk Dünyası İqtisad Fakültəsinin
diplomunun Türkiyə (YÖK) "denkliyi"
ekvivalentliyi vardır.

UNEC BUSINESS SCHOOL

NİYƏ UNEC, BEYNƏLXALQ İQTİSADİYYAT MƏKTƏBİ (İSE)?

Tam ingilis dilində təhsil;

İxtisaslar: Dünya İqtisadiyyatı, Maliyyə, Mühəsibət, Biznesin İdarə Edilməsi, İqtisadiyyat;

Fakültənin keçid balı - 631;

Fransa, Almaniya, Niderland, Türkiyə, Koreya, Litva universitetləri ilə mübadilə proqramları;

Qərb universitetlərinin məzunları olan müəllimlər;

London Universitetinin beynəlxalq dərəcə proqramında və Montpellier Universiteti ilə ikili diplom proqramında iştirak imkanı;

Harmon İSE tələbə yaradıcılıq klubu ilə birlikdə maraqlı tələbə həyatı.

NİYƏ UNEC BİZNES MƏKTƏBİ?

MBA Proqramı sizi biznes mütəxəssisi kimi formalaşdırır;

Proqram üzrə bütün fənlərə aid mini kitabxana və praktik məsələlər (case study) toplusu təşkil olunmuşdur;

MBA Proqramında çalışan 100-dən artıq professor-müəllim heyətinin əksəriyyəti ABŞ, Kanada, İngiltərə, Almaniya, İtaliya, İsveç, Fransa, Türkiyə, Rusiya və digər ölkələrin ən qabaqcıl universitetlərini bitirmiş iqtisad üzrə fəlsəfə doktorları və magistrlər təşkil edir;

Fənlər dünyanın ən qabaqcıl ali təhsil ocaqlarının proqramlarına uyğun müəyyənləşdirilmişdir;

UNEC Biznes Məktəbi EFMD-nin Qlobal Şəbəkəsinin üzvüdür;

UNEC-UBIS (University of Business and International Studies); Fransanın Montpellier və ABŞ-in Linkoln Universitetləri ilə ikili Magistr Dərəcə Proqramına qoşulma imkanı;

İxtisaslar: Beynəlxalq biznes, Biznesin idarə edilməsi (ümumi təyinatlı), Biznes analitikası, İnsan resurslarının idarə edilməsi, Maliyyə, Marketing, Menecment, Mühəsibət uçotu, Qiymətli kağızlar, Layihələrin idarə edilməsi, İdmanın idarə edilməsi, Bank və sığortanın idarə edilməsi, Mühəndislik və idarəetmə riskləri, Risklərin idarə olunması, Səhiyyənin idarəedilməsi, Turizm və otelçiliyin idarəedilməsi, Sosial media marketingi

Mündəricat

“Kölgə iqtisadiyyatı”nın azaldılması

KÖLGƏ İQTİSADİYYATI VƏ VERGİ KƏSRİ

Təbiidir ki, “kölgə iqtisadiyyatı”nın mövcudluğu vergi daxilolmalarını azaldan faktordur

KÖLGƏ İQTİSADİYYATI, VERGİDƏN YAYINMA, VERGİDƏN YAN KEÇMƏ: NƏ NƏDİR?

ÜDM hesablamalarına daxil olmalı olduğu halda, müxtəlif səbəblərdən faktiki olaraq qeydə alınmamış iqtisadi fəaliyyətlər kriminal və qeyri-kriminal olmaqla iki sektor üzrə qruplaşdırılır.

bu sayımızda

- 06** NAĞDSIZ HESABLAŞMALARIN STİMULLAŞDIRILMASI: ŞƏFFAFLAŞDIRILMANIN LOKOMOTİVİ
- 14** QEYRİ-RƏSMİ MƏŞĞULLUĞUN AZALDIRILMASI YOLLARI: BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ
- 16** GƏLİR VERGİSİNƏ YENİ YANAŞMA VƏ “İKİLİ” MAAŞLARIN SONU
- 18** ƏDV-NİN İSTEHLAKÇILARA GERİ QAYTARILMASI: BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ
- 26** SOSIAL YÖNÜMLÜ VERGİ MÜHİTİ: HƏSSAS SOSIAL TƏBƏQƏLƏRƏ GÜZƏŞTİN VERİLMƏSİ
- 28** ÖLKƏDƏ MÜHASIBATLIĞIN ŞƏFFAFLIĞI İLƏ INVESTİSİYA QOYULUŞLARININ ƏLAQƏSİ VARMİ?

Vergi güzəştlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi

VERGİ GÜZƏŞTLƏRİNİN İQTİSADI SƏMƏRƏLİLİYİ NECƏ OLÇULMƏLİDİR?

Hər kəsə və ya xüsusi qrup vergi ödəyicilərinə şamil olunan güzəştlər və vergi güzəştlərinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Yeni vergi mühiti

İSTEHLAKÇILARIN VERGİ DAVRANIŞI: DÖVRİYYƏNİN RƏSMİLƏŞDİRİLMƏSİNDƏ İCTİMAİ NƏZARƏT

Vergi Məcəlləsində edilmiş dəyişikliklərdə inzibətçilik mexanizminin təkmilləşdirilməsi, maliyyə sanksiyaları və cərimələrin sərtləşdirilməsi ilə yanaşı, vergi ödəyicilərinin “könüllü əmələtmə” motivasiyasını gücləndirən güzəştlər də kifayət qədər çoxdur.

AZƏRBAYCANIN YENİ VERGİ MÜHİTİ REGIONLARIN İNKİŞAFINA NECƏ TƏSİR EDƏCƏK?

Vergi nəzarətinin təkmilləşdirilməsi nəticəsində vergilərin vaxtında və tam ödənilməsinə nail olunmuş, dövlət büdcəsində vergi daxilolmalarının payı artırılmışdır.

Vergitutma bazasının genişləndirilməsi

56

AKSİZ DƏRƏCƏLƏRİNİN ARTIRILMASI VƏ BÜDCƏ DAXİLOLMALARI: PROQNOZ.

58

OFFŞOR ZONALARLA APARILAN ƏMƏLİYYATLAR ÜZRƏ VERGİ-TUTMA: BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ

60

İCTİMAİ İAŞƏ SEKTORUNDA YENİ QAYDALAR XİDMƏT SƏVIYYƏSİNƏ NECƏ TƏSİR GÖSTƏRƏCƏK?

Sahibkarlığın inkişafının dəstəklənməsi

32

SÜRƏTLİ AMORTİZASIYA NORMALARI KİÇİK VƏ MİKRO SAHİBKARLIĞIN İNKİŞAFINA TƏSİRİ

Vergi qanunvericiliyinə edilmiş dəyişikliklərin mühüm istiqamətlərindən biri sahibkarlığın dəstəklənməsidir.

36

FİSKAL GÜZƏŞLƏRİN ÖLKƏDƏ KİÇİK VƏ ORTA BİZNES (KOB) KLASTERİNƏ TƏSİRLƏRİ

KOB-un inkişafı baxımından biz nə dərəcədə vergi dərəcəsi arasında əlaqəyə diqqət yetiririk?

30 VERGİ MÜHİTİ VƏ BİRBAŞA XARİCİ İNVESTİSIYALARIN CƏLB EDİLMƏSİ: BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ

38 DİVİDENT ÖDƏNİŞLƏRİNƏ YENİ YANAŞMA: İNVESTİSIYA QOYULUŞLARININ TƏŞVİQ EDİLMƏSİ

40 SADƏLƏŞDİRİLMİŞ VERGİ VƏ ÖLKƏDƏ ÖZÜNÜMƏŞĞULLUĞUN TƏŞVİQ EDİLMƏSİ

42 VERGİ MƏCƏLLƏSİNDƏ TEXNOLOGİYA İDXALINA DƏSTƏK VƏ QEYRİ-NEFT İXRACININ GENİŞLƏNMƏSİ

44 İNNOVASIYA İQTİSADİYYATINA DOĞRU: "STARTUP" LARA VERGİ GÜZƏŞTLƏRİ

50 VERGİ İNZİBATÇILIĞINDA SÜNİ İNTELLEKTİDƏN İSTİFADƏ İMKANLARI

54 VERGİ YOXLAMALARINDAN VERGİ ANALİTİKASINA DÖGRÜ

Vergi inzibatçılığının təkmilləşdirilməsi

46

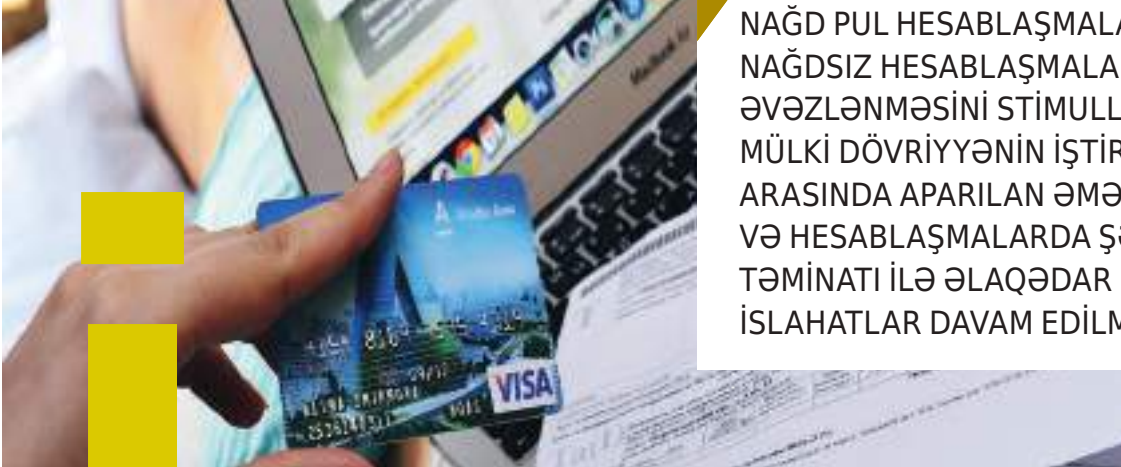

VERGİ İNZİBATÇILIĞININ TEXNOLOGİ TRANSFORMASIYASI: REAL VAXT (ONLINE) NƏZARƏT KASSA-APARATLARI

Onlayn kassalardan mal və xidmətlər dövriyyəsində şəffaflığı əldə etmək üçün istifadə olunur.

Nağdsız hesablaşmaların stimullaşdırılması: Şəffaflaşdırılmanın lokomotivi

i.e.d., prof. ZAHİD MƏMMƏDOV

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI ƏRAZİSİNDƏ NAĞD PUL HESABLAŞMALARININ NAĞDSIZ HESABLAŞMALARLA ƏVƏZLƏNMƏSİNİ STİMULLAŞDIRMAQ, MÜLKİ DÖVRIYYƏNİN İŞTİRAKÇILARI ARASINDA APARILAN ƏMƏLİYYATLAR VƏ HESABLAŞMALARDA ŞƏFFAFLIĞI TƏMİNATI İLƏ ƏLAQƏDAR İNSTİTUSİONAL İSLAHATLAR DAVAM EDİLMƏLİDİR.

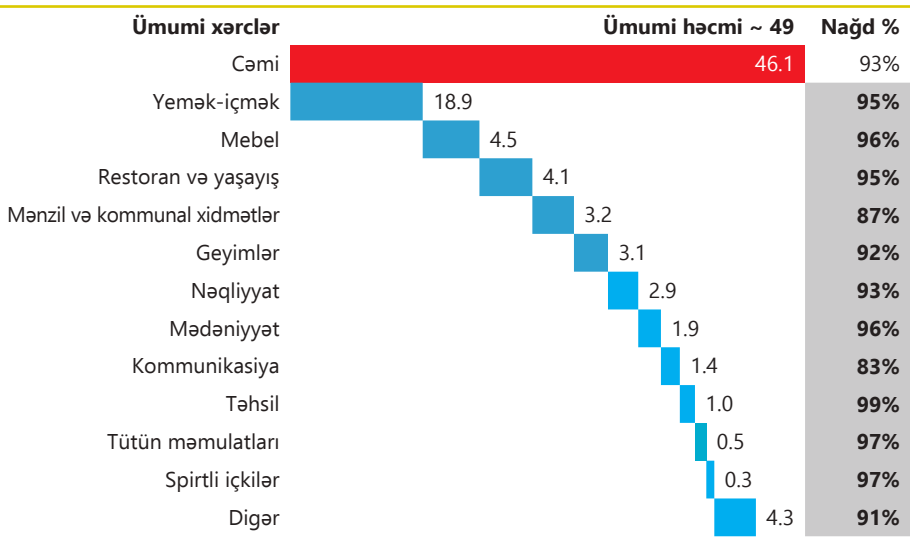
nkişaf etmiş ölkələrdə plastik kartlarla həyata keçirilən ödənişlərin payı 50-60 faiz arasında, bəzi ölkələrdə 80 faizdən yuxarıdır.

Nağd pul dövriyyəsinin böyüklüyü iqtisadiyyatı iri həcmdə investisiya resurslarından məhrum edir, bank sisteminin maliyyə vasitəçiliyini məhdudlaşdırır və eyni zamanda, bir sıra struktur problemlərinin, o cümlədən maliyyə intizamının pozulması, şəffaflığın azalması, qeyri-mütəşəkkil pərakəndə ticarətin üstünlük təşkil etməsi kimi problemlərin, özəlliklə "kölgə iqtisadiyyatı"nın yaranmasına səbəb olur. "Kölgə iqtisadiyyatı"nda çalışan işçilər faktiki olaraq qeyri-rəsmi əməkhaqqı və qeyri-iş yerləri sistemində olduqlarına görə sosial sığorta və pensiya təminatı sistemindən kənarda qalır. Bəzən insanlar özləri də bilmədən "kölgə iqtisadiyyatı"nın iştirakçısına çevrilirlər. Tutaq ki, vətəndaş aksizsiz malları əldə edərkən, işçi kimi əmək müqaviləsi bağlamadan çalışarkən, alıcı kimi istənilən mağazada və yaxud iaşə obyektində kassa çekini almamaqla "kölgə iqtisadiyyatı"nın iştirakçısına çevrilir. Azərbaycanda "kölgə

iqtisadiyyatı"na qarşı sistemli mübarizə aparılır. 2018-ci ildə "kölgə iqtisadiyyatı"nın miqyasının azaldılması vergi xidmətinin başlıca istiqaməti oldu. Bəzi sektorlarda, xüsusilə aksizli malların istehsalı və satışı, tibbi xidmətlər sektoru, şəbəkə ticarəti kimi sahələrdə nəzarət tədbirlərini artırıldı. Əgər 2018-ci ilin əvvəlində daxili bazarda qaçaqmalçılıq yolu ilə gətirilən tütün məmulatlarının həcmi 16-18 faiz təşkil edirdisə, görülən tədbirlər nəticəsində bu gün həmin rəqəm 3,5 faiz ətrafındadır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 9 dekabr tarixli 152 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında Milli Ödəniş Sisteminin İnkişafı üzrə 2005-2007-ci illər üçün Dövlət Proqramı", habelə "Azərbaycan Respublikasında ödəniş sistemlərinin təkmilləşdirilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 22 noyabr tarixli 1114 nömrəli Sərəncamı Milli Ödəniş Sisteminin inkişafına əhəmiyyətli təkan vermişdir.

2016-cı ildə qəbul olunmuş "Nağdsız hesablaşmalar haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununda

Diaqram 1.

rəqəmsal hesablaşmaların mümkün formaları, yalnız nağdsız qaydada həyata keçirilən hesablaşmaların növləri, vergi ödəyicisi olmayan fiziki şəxslərdən nağd qaydada alınması mümkün olan malların siyahısı, bir ay ərzində aparıla biləcək nağd hesablaşmaların maksimal hədləri müəyyən olunmuşdur.

Bununla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə dəyişikliklər edilmiş, nağd qaydada həyata keçirilməsi məhdudlaşdırılan əməliyyatları nağd qaydada həyata keçirən vergi ödəyicilərinə qarşı maliyyə sanksiyasının tətbiqi, nağdlaşma əməliyyatının vergiyə cəlb edilməsi üzrə müvafiq maddələr əlavə olunmuşdur. Qanunun icrası ölkədə nağdsız əməliyyatların həcmi artırmasına, bankların maliyyə resurs bazasının güclənməsinə, likvidliyinin təmin edilməsinə, pul dövriyyəsinin tənzimlənməsinə, büdcə vəsaitlərinin xərclənməsində şəffaflığın təmin olunmasına, əmək haqlarının və digər ödənişlərin leqallaşmasına, nəticədə ölkənin beynəlxalq reytinginin daha da yüksəldilməsinə şərait yaradıb.

26.06.2018 tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev "2018-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında rə-

qəmsal ödənişlərin genişləndirilməsi üzrə Dövlət Proqramı"nı təsdiq edən sərəncam imzaladı. Dövlət Proqramının strateji məqsədi aşağıdakıları əhatə edir: vətəndaş, biznes subyektləri və dövlət strukturları arasında nağdsız ödəniş mühitinin xeyli genişlənməsi; nağd dövriyyənin həcmi minimuma endirilməsi və nəticədə bank sektorunun maliyyə resursları bazasının gücləndirilməsidir.

Qanunun qəbul olunması və tətbiqində əsas məqsəd Azərbaycan Respublikası ərazisində nağd pul hesablaşmalarının nağdsız hesablaşmalarla əvəzlənməsini stimullaşdırmaq, mülki dövriyyənin iştirakçıları arasında aparılan əməliyyatlar və hesablaşmalarda şəffaflığı təmin etmək, vergiyə cəlb olunan dövriyyənin vergi hesabatlarında dəqiq əks etdirilməsinə nail olmaq, vergidən yayınma hallarının qarşısını almaqdır. Qanunun icrasının təmin olunması ödənişlərə dövlət nəzarətinin həyata keçirilməsi, dövlət büdcəsinə ödənilən vəsaitlərin həcmi artırılması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycanda 2017-ci il ərzində MÖS vasitəsilə aparılmış əməliyyatların həcmi son 5 illə müqayisədə 76,9 faiz

ƏHALİNİN İSTEHLAK XƏRCLƏRİNDƏ NAĞD ÖDƏNİŞLƏRİN PAYI

(sahələr üzrə mlrd. AZN, 2016-cı il)

(91,4 mlrd. AZN) artaraq 210,2 mlrd. AZN olmuşdur. 2018-ci ilin 1 yanvar tarixinə banklar tərəfindən dövriyyəyə buraxılmış ödəniş kartlarının sayı 5,8 mln. ədəd, bankomatların sayı 2,4 min ədəd, POS-terminalların sayı isə 65,5 min ədəd olmuşdur. 2018-ci ilin 1 yanvar tarixinə ölkədə hər 14 min nəfərə 591 ödəniş kartı, hər 100 min nəfərə 24,5 bankomat, hər 10 min nəfərə 66,8 POS-terminal düşür.

Nağdsız hesablaşmaların geniş istifadəsi nəticəsində alqı-satqı əməliyyatları daha şəffaf uçota alınır, vergi yığımları artırılır, "kölgə iqtisadiyyatı"nın payı azaldılır.

Nağdsız hesablaşmaların inkişafı mühasibat prosesini yaxşılaşdırır və sürətləndirir, firmanın maliyyə idarəçiliyində innovasiya və inkişaf üçün yer açır, ikincisi, cinayət əməlini və fırıldaqçılığı azaldır.

Aparılan maliyyə əməliyyatları daha şəffaf olur və milli iqtisadiyyatda şəffaflığın ümumi səviyyəsini artırır.

Qeyri-neft sektorunun özəl bölməsində çalışan vətəndaşların əməkhaqlarından tutulan vergilərə güzəştlər tətbiq olunub, bu isə qeyri-rəsmi əməkhaqlarının kölgədən çıxarılmasına yol açacaq.

Nağdsız hesablaşmaların geniş istifadəsi təsərrüfat subyektlərində maliyyə intizamının gücləndirilməsini, korporativ sektorda şəffaflığın artırılmasını təmin edəcək.

ŞƏFFAFLIQ

Hüquqi və fiziki şəxslərin vergi uçotuna alınmadan fəaliyyət göstərməsini yalnız operativ vergi nəzarəti tədbirləri zamanı aşkara çıxarmaq mümkündür

VERGİ UÇOTUNDAN
YAYINMA

i.e.d., prof. Yadulla Həsənlı

"KÖLGƏ İQTİSADİYYATI" VƏ VERGİ KƏSİRİ

TƏBİİDİR Kİ, "KÖLGƏ İQTİSADİYYATI" NIN MÖVCUDLUĞU VERGİ DAXİLOLMALARINI AZALDAN FAKTORDUR

Dünya ölkələrinin təcrübəsi göstərmişdir ki, "kölgə iqtisadiyyatı"nın miqyasının sıfıra endirilməsi hələ heç bir ölkə üçün müyəsər olmamışdır. Bu, bir tərəfdən uçot və nəzarət mexanizmləri və vergi dərəcələrindən asılıdırsa, digər tərəfdən iqtisadi subyektlərin təsərrüfat fəaliyyətlərinin bütün detalları üzərində hesabatlılığın təmin edilməsinin çətinlikləri ilə əlaqədardır (məsələn, ev təsərrüfatlarında həyatı sahələrdə məhsul istehsalı və satış həcmi, ailələrdə evdar qadınların xidmətlərinin dəyəri və s.)

"Kölgə iqtisadiyyatı"nın miqyasının dərk edilməsi onu göstərir ki, burada, sadəcə, ümumi daxili məhsulun bir hissəsinin uçotdan gizlədilməsindən deyil, hazırkı dövrdə milli iqtisadiyyatın təsərrüfat xüsusiyyətlərini özündə əks etdirən daha ciddi problemlərdən söhbət gedir.

"Kölgə iqtisadiyyatı"nın yaranma səbəblərinə gəlincə isə qeyd etmək lazımdır ki, bir çox hallarda hüquqi və fiziki şəxslər artan vergi yükündən qaçmaq məqsədilə öz gəlirlərini uçotdan gizlətməyə çalışırlar. Belə ki, dövlət öz maliyyə təminatını yaxşılaşdırmaq məqsədilə vergi dərəcələrini artırmağa meyilli olur ki, bunun da nəticəsində artan vergi yükünə dözməyən vergi ödəyiciləri iqtisadiyyatın "kölgə" tərəfinə keçməyə, başqa sözlə, öz gəlirlərini gizlətməyə məcbur olurlar. Bu isə öz növbəsində "kölgə iqtisadiyyatı"nın miqyasının artmasına və büdcənin vergi daxilolmalarının azalmasına gətirib çıxarır.

Qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi fəaliyyətin gizlədilməsinin bir neçə üsulu mövcuddur ki, bunları da şərti olaraq aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

1. İqtisadi fəaliyyətin tamamilə uçotdan gizlədilməsi. Bu, iki yolla mümkündür. Birincisi, hüquqi və fiziki şəxslərin vergi uçotuna alınmadan fəaliyyət göstərməsidir ki, bunu yalnız operativ vergi nəzarəti tədbirləri zamanı aşkara çıxarmaq mümkündür. İkincisi isə vergi ödəyicilərinin vergi uçotuna alınmasına baxmayaraq, fəaliyyətinin nəticələrinə dair vergi bəyannamələrinin vergi orqanlarına təqdim edilməməsi və ya boş bəyannamələrin təqdim edilməsidir. Bu hal da vergi orqanları tərəfindən vergi ödəyicilərinin məlumatlarının çarpaz yoxlanılması nəticəsində aşkar edilə bilər.

2. İqtisadi fəaliyyətin qismən uçotdan gizlədilməsi. Bu cür yayınmanı da təsərrüfat subyektləri iki formada həyata keçirirlər. Birincisi, vergi ödəyiciləri tərəfindən vergi orqanlarına təqdim edilən bəyannamələrdə təhrif olunmuş məlumatların əks etdirilməsi, ikincisi

ƏMƏKHAQQILARIN GİZLƏDİLMƏSİ

Bu hallar cari dövrdə büdcə gəlirlərinin azalmasına səbəb olmaqla yanaşı, vətəndaşların gələcək pensiya təminatının da aşağı düşməsinə gətirib çıxarır.

VERGİDƏN YAN KEÇMƏ

VERGİ ÖDƏYİCİLƏRİ VERGİ ÜSTÜNLÜYÜ ƏLDƏ ETMƏK MƏQSƏDİLƏ MÜXTƏLİF VERGİDƏN YAYINMA SXEMLƏRİ TƏTBİQ EDİRLƏR

“vergi yükünün azaldılması “kölgə iqtisadiyyatı” nı azaldır

isə vergi dələduzluğu. Vergi ödəyiciləri tərəfindən təhrif olunmuş bəyannamə məlumatlarının təqdim edilməsinə misal olaraq, mənfəət və gəlir vergisi bəyannamələrində əks etdirilən mal-material xərclərinin artırılması yolu ilə vergiyə cəlb olunan gəlirlərin həcmnin süni şəkildə azaldılmasını və ya sosial ayırmalardan qaçmaq məqsədilə işçilərə ödənilən əməkhaqqı ödənişlərinin vergi bəyannaməsində az əks etdirilməsini göstərmək olar. Bu cür hallar adətən kameral və səyyar vergi yoxlamaları nəticəsində aşkar edilərək aradan qaldırılır. Vergi

dələduzluğu isə daha ciddi hal kimi özünü büruzə verir və həcmindən asılı olaraq, vergi cinayətlərinə aid edilir və cinayət məsuliyyətinə səbəb olur. Vergi dələduzluğu dedikdə ilkin uçot sənədlərinin saxtalaşdırılması və ya bilərəkdən təhrif edilməsi nəzərdə tutulur. Belə ki, vergi ödəyiciləri vergi üstünlüyü əldə etmək məqsədilə müxtəlif vergidən yayınma sxemləri tətbiq edirlər ki, bunlara misal olaraq saxta sahibkarlıq fəaliyyətinin imitasiya edilməsi ilə maliyyə vəsaitlərinin güzəştli vergi tutulan ölkələrə köçürülməklə dövrüyyədən çıxarılmasını göstərmək olar.

“Kölgə iqtisadiyyatı”nın bariz nümunəsi olaraq, əmək ödənişlərinin tam həcmdə rəsmiləşdirilməməsi ilə həyata keçirilən fəaliyyəti göstərmək olar. Burada bir çox hallarda vergidən yayınma deyil, iqtisadi ədəbiyyatlarda vergidən yan keçmə kimi klassifikasiya olunan hal özünü büruzə verir. Belə ki, vergi ödəyiciləri əmək müqavilələrində və bəyannamələrdə işçilərə ödənilən əməkhaqqını il üzrə təsdiq olunmuş minimum əməkhaqqı səviyyəsində əks etdirirlər. Bununla vergi ödəyiciləri heç bir qanunu pozmadan büdcə qarşısındakı öhdəliklərini minimallaşdırır, əməkhaqqının qalan hissəsini isə işçilərə nağd qaydada ödəyirlər. Qeyd etmək lazımdır ki, bu hallar cari dövrdə büdcə gəlirlərinin azalmasına səbəb olmaqla yanaşı, vətəndaşların gələcək pensiya təminatının da aşağı düşməsinə gətirib çıxarır. Eyni zamanda qeyri-rəsmi işləyən vətəndaşların bir çoxu dövlətdən işsizlik müavinətləri də alırlar ki, bu da dövlət büdcəsinin xərclərinin əsaslandırılmaması

şəkilə artmasına səbəb olur.

Yuxarıda qeyd olunan mexanizmlər üzrə aparılan iqtisadi fəaliyyət nəticəsində vergi daxilolmalarında kəsrin həcmi getdikcə artır ki, bu kəsrin ödənilməsi məqsədilə dövlət vergi dərəcələrini artırır. Artan vergi dərəcələri isə öz növbəsində yenidən “kölgə iqtisadiyyatı”nın həcmi genişlənməsinə gətirib çıxarır. Beləliklə, bu proseslərin qapalı dövrə üzrə davam etməsi, vergi orqanları tərəfindən inzibati tədbirlərin artırılması və vergidən yayınma hallarının aşkar edilməsi üçün innovativ yanaşma mexanizmlərinin tətbiq edilməsinə səbəb olur. Bu kimi yeni yanaşmalara misal olaraq, 2017-ci ilin aprel ayından başlayaraq, Azərbaycan Respublikası ərazisində elektron qaimə-fakturaların tətbiqini göstərmək olar. Belə ki, bu vaxta qədər sadələşdirilmiş vergi ödəyiciləri tərəfindən dövriyyə məbləğlərinin gizlədilməsi çox asan

olmasına baxmayaraq, elektron qaimə-fakturaların tətbiqindən sonra sadələşdirilmiş vergi ödəyiciləri ən azından təqdim etdikləri elektron qaimələrin dəyərində uyğun dövriyyə göstərmək məcburiyyətindədirlər. Digər tərəfdən, vergi ödəyiciləri tərəfindən alınan elektron qaimə-fakturalara nəzarətin təşkil edilməsi ilə vergi ödəyicilərinin xərclərini və mal qalığını yoxlamaq mümkündür.

Bütün bu deyilən tədbirlərə baxmayaraq, vergi ödəyiciləri də vergidən yayınmanın yeni metodlarını tapa bilirlər. Ona görə də “kölgə iqtisadiyyatı”nın miqyasının müəyyən edilməsi məsələsi heç vaxt öz aktuallığını itirmir. Qeyd etmək lazımdır ki, “kölgə iqtisadiyyatı”nın miqyasının müəyyən edilməsi məqsədilə müxtəlif yanaşmalar mövcuddur ki, bunların bir çoxu qeyri-rəsmi şəkildə iqtisadiyyatda dövr edən kapitalın həcmi ölçülməsinə yönəldilmişdir. Lakin bu yanaşmalar

“kölgə iqtisadiyyatı” nəticəsində yayındırılan vergi daxilolmalarının həcmi ölçülməsinə imkan vermir. Odur ki, “kölgə iqtisadiyyatı” nəticəsində dövlət büdcəsinin itirdiyi vergi daxilolmalarının həcmi müəyyən edilməsi məqsədilə aşağıdakı yanaşmanın tətbiq edilməsi mümkündür:

$$V_{Bi} = V_N - V_F$$

Burada: V_{Bi} – “kölgə iqtisadiyyatı”na görə dövlət büdcəsinin itirdiyi vergi daxilolmalarının həcmi, V_N – nəzəri olaraq dövlət büdcəsinə daxil olmalı olan vergilərin həcmi, V_F isə faktiki vergi daxilolmalarının həcmi göstərir.

Nəzəri olaraq dövlət büdcəsinə daxil olmalı olan vergilərin həcmi müəyyən edilməsi məqsədilə vergitutma bazasından qanunvericiliyə əsasən, vergidən azad edilən sahələrin gəlirlərinin həcmi çıxılaraq, vergi dərəcəsi tətbiq olunmalıdır. Beləliklə, nəzəri vergi daxilolmalarının

KÖLGƏ İQTİSADİYYATININ MİQYASININ MÜƏYYƏN EDİLMƏSİ MƏSƏLƏSİ HEÇ VAXT ÖZ AKTUALLIĞINI İTİRMİR.

həcmnin müəyyən edilməsi məqsədilə aşağıdakı düsturu almış oluruq:

$$V_N = V_{\text{dər}} * (V_B - V_A)$$

Burada: V_N – nəzəri olaraq dövlət büdcəsinə daxil olmalı olan vergilərin həcmi, $V_{\text{dər}}$ – vergi dərəcəsinə, V_B – vergitutma bazasını, V_A – qüvvədə olan qanunvericiliyə əsasən vergidən azad olunan gəlirlərin həcmi göstərir.

Qeyd olunan yanaşmanın tətbiq olunması ilə hər bir vergi növü üzrə dövlət büdcəsinin itkilərinin, sonda isə onların cəmi olaraq ümumilikdə "kölgə iqtisadiyyatı" səbəbi ilə dövlət büdcəsinin vergi itkilərinin həcmnin müəyyən edilməsi mümkündür.

Qeyd etmək lazımdır ki, 2019-cu ilin yanvarın 1-dən qüvvəyə minmiş aparılmış vergi islahatlarının nəticəsi olaraq Vergilər Naziriyi tərəfindən dövlət büdcəsinə toplanan vergi daxilolmalarında müəyyən artım müşahidə etmək olur. Belə ki, 2019-cu ilin yanvar-aprel ayları ərzində dövlət büdcəsinə cəmi 2642,8 mln. manat vəsait daxil olmuşdur ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə

müqayisədə təqribən 235,4 min manat çoxdur. Nəzərə alsaq ki, neftin dünya bazar qiymətlərində ciddi dəyişiklik olmamışdır, əksinə, bir qədər də enmişdir, onda belə nəticəyə gəlmək olar ki, Vergilər Naziriyi tərəfindən dövlət büdcəsinə toplanan vergi daxilolmalarının artımı qeyri-neft özəl sektorunda vergi kəsirinin azaldılması hesabına baş vermişdir.

2019-cu ildə vergi daxilolmalarında müəyyən artım müşahidə etmək olur

"Kölgə iqtisadiyyatı", vergidən yayınma və vergidən yan keçmə: nə nədir?

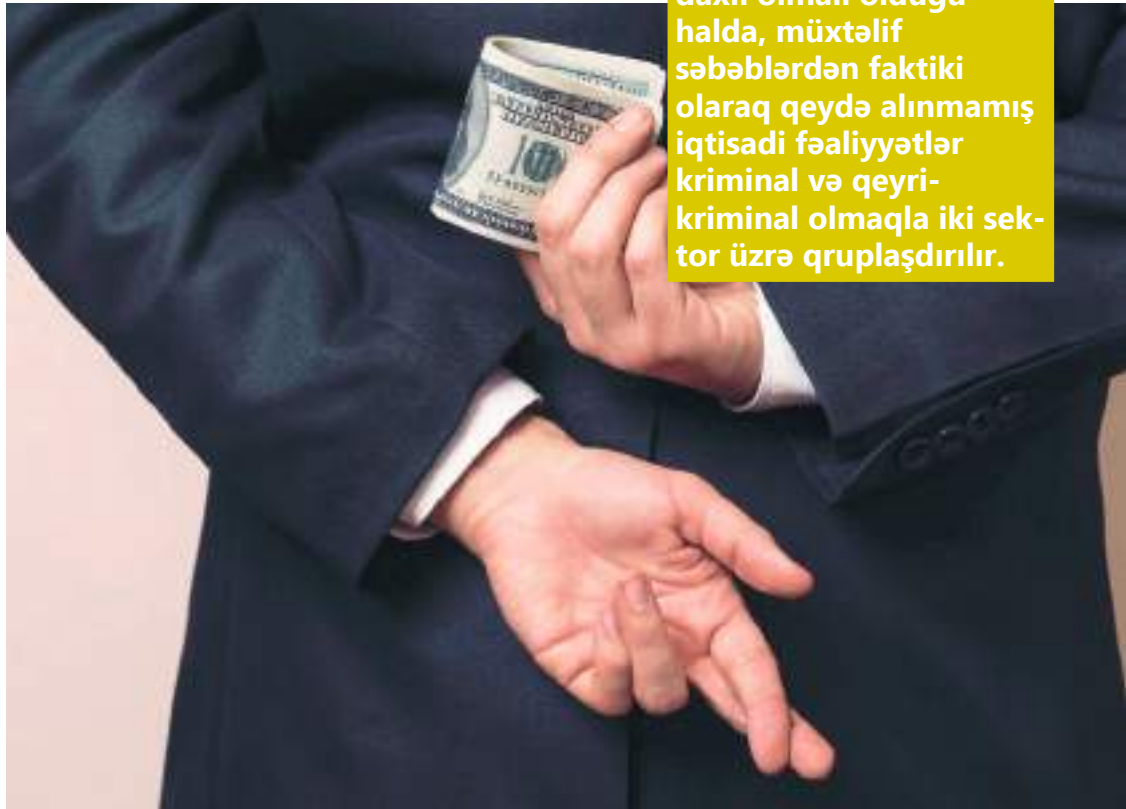

i.f.d., dos. ELŞƏN BAĞIRZADƏ

"Kölgə iqtisadiyyatı" (ing. shadow economy), vergidən yayınma (ing. tax evasion) və vergidən yan keçmə (ing. tax avoidance) təcrübədə bir-biri ilə ən çox qarışdırılan üç fərqli anlayışlardır.

“

ÜDM hesablamalarına daxil olmalı olduğu halda, müxtəlif səbəblərdən faktiki olaraq qeydə alınmamış iqtisadi fəaliyyətlər kriminal və qeyri-kriminal olmaqla iki sektor üzrə qruplaşdırılır.

"Kölgə iqtisadiyyatı" anlayışına vahid yanaşma, BMT-nin 1993-cü il Milli Hesablar Sistemi Konvensiyasının qəbul edilməsindən sonra formalaşmağa başlamışdır.

Bu yanaşma "kölgə iqtisadiyyatı" anlayışına milli gəlir statistikası, başqa sözlə ÜDM hesablamaları çərçivəsində tərifi verir ki, bu da 2002-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Beynəlxalq Valyuta Fondu, Beynəlxalq Əmək Təşkilatı, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı və Müstəqil Dövlətlər Birliyi Statistika Xidməti tərəfindən nəşr edilən "Müşahidə edilməyən iqtisadiyyatın ölçülməsi: Bələdçi kitab"da ("Mavi Kitab") göstərilən müvafiq anlayış və yanaşmalara əsaslanır. Bu baxımdan "kölgə iqtisadiyyatı", BMT-nin 1993-cü il Milli Hesablar Sistemi Konvensiyasına görə, ÜDM göstəricisini hesablamaq məqsədilə qeydə alınmalı olan iqtisadi fəaliyyətlərin faktiki qeydə alınmamış hissəsi kimi qəbul edilir. Başqa sözlə, hər hansı bir fəaliyyətin "kölgə iqtisadiyyatı"na aid edilməsi üçün o, nəticəsində əlavə dəyərin yaradıldığı məsuldar fəaliyyət olma, bazar buraxılışı olma və statistika xidməti tərəfindən qeydə alınma bilməmə kimi hər üç kriteriyaya cavab verməlidir.

ÜDM hesablamalarına daxil olmalı olduğu halda müxtəlif səbəblərdən faktiki olaraq qeydə alınmamış iqtisadi fəaliyyətlər kriminal və qeyri-kriminal olmaqla iki sektor üzrə qruplaşdırılır.

“Kölgə iqtisadiyyatı”nın kriminal sektoruna, qanunvericiliklə qadağan olunan, lakin fəaliyyət subyektləri tərəfindən müvafiq dövlət orqanlarından tamamilə gizlədilərək həyata keçirilən iqtisadi fəaliyyətlərlə yanaşı, qanunvericiliklə həmin fəaliyyətlə məşğul olmaq hüququ olmayan subyektlər tərəfindən həyata keçirilən iqtisadi fəaliyyətlər (məsələn, lisenziyasız fəaliyyət göstərmə) də daxildir. Bu sektor fəaliyyətlərinin ÜDM hesablamalarına daxil edilməsinin zəruriliyi Milli Hesablar Sistemi Konvensiyası tərəfindən irəli sürülsə də, praktikada çox az ölkə buna nail ola bilməmişdir.

“Kölgə iqtisadiyyatı”nın qeyri-kriminal sektoruna isə bəyan edilməyən iqtisadi fəaliyyətlər, qismən bəyan edilən iqtisadi fəaliyyətlər və qeyri-formal iqtisadi fəaliyyətlər aiddir.

Bəyan edilməyən iqtisadi fəaliyyətlər, qanunvericiliklə qadağan olunmayan, lakin fəaliyyət subyektinin bəzi qanuni öhdəlikləri (vergi və digər sosial ödəmələri həyata keçirmək, əmək şəraiti, təhlükəsizlik və ekoloji standartlara əməl etmək və s.) yerinə yetirməkdən yayınmaq məqsədilə, müvafiq dövlət orqanlarından tamamilə gizlətdiyi iqtisadi fəaliyyətlərdən ibarətdir. Qismən bəyan edilən iqtisadi fəaliyyətlər isə qeyd

edilən məqsəd üçün müvafiq dövlət orqanlarından qismən gizlədilərək fəaliyyətlərdir. Yəni burada gizlilik subyektin tamamilə dövlət qeydiyyatından kənar fəaliyyət göstərməsi və dövlət qeydiyyatında olan subyektin fəaliyyətinin bir hissəsini qeydiyyata yayındırması kimi iki formada ola bilər.

Qeyri-formal iqtisadi fəaliyyətlər, əsas məqsədinin əlaqəli şəxsləri məşğulluq və gəlirlə təmin etmək olduğu, təsərrüfatlarının kiçikölçülü, iş qüvvəsi ilə kapital sahibləri arasında fərqin olmadığı, ya da çox az olduğu və əmək münasibətlərinin rəsmi müqavilələrə deyil, əsasən, qohumluq, şəxsi və sosial əlaqələrə əsaslandığı iqtisadi fəaliyyətləri ifadə edir. Bu tip fəaliyyətlərin bəyan edilməyən və ya qismən bəyan edilən iqtisadi fəaliyyətlərdən əsas fərqi dövlət qeydiyyatından qəsdən yayınmamış olmalarıdır. Belə ki, bu fəaliyyət subyektləri kiçikölçülü olduğundan bəzən müstəqil mühasibatlığa belə malik olmur, hətta bəzi hallarda dövlətin iqtisadi subyektin qeydiyyata alınması üçün tələb etdiyi minimum şərtlərə belə cavab vermirlər. Sadəcə əlavə dəyər yaratmış olmaları və bu dəyərin bazar buraxılışı olması səbəbindən ÜDM hesablamalarında nəzərə alınmaları zəruri hesab edilmişdir.

“Kölgə iqtisadiyyatı” ilə vergidən yayınma (tax evasion) bir-birilə sıx bağlı olsa da, əslində, fərqli anlayışlardır. İlk növbədə “kölgə iqtisadiyyatı”nın fəaliyyət qrupları baxımından yanaşsaq, bəyan edilməyən, qismən bəyan edilən fəaliyyət qrupları vergidən yayınan fəaliyyətlər olsa da, qeyri-formal fəaliyyətlər üçün bunu söyləmək mümkün deyildir. Həmçinin baxmayaraq ki, əksər ölkələrdə kölgə iqtisadiyyatının qeyri-kriminal sektoru müsadirə olunduğu zaman vergiyə də cəlb olunur, ancaq bu qrup fəaliyyətlərin dövlətə bəyan edilməsi mümkün olmadığından vergidən yayınan fəaliyyətlərə aid edilməsi də doğru deyildir. Digər tərəfdən, bütün vergidən yayınmaların da “kölgə iqtisadiyyatı”na aid olduğunu qeyd etmək düzgün deyildir. Belə ki, vergi tutulan gəlirdən çıxarılmalı olan xərclərin qəsdən yüksək göstərilməsi, şəxsi xərclərin şirkət xərcləri adı ilə bəyan edilməsi kimi hallarda vergidən yayınma baş versə də, burada hər hansı iqtisadi fəaliyyətin dövlətdən gizlədilməsindən söhbət gedə bilməz.

Vergidən yan keçmə isə qanunvericilik çərçivəsində baş verən prosesdir. Vergidən yan keçmədə vergi ödəyiciləri qanunvericilikdəki boşluqlardan istifadə edərək və ya qanunvericiliyə uyğun olaraq vergi öhdəliyi doğuran hadisə və proseslərin baş verməsinə imkan verməyərək daha az vergi ödəyirlər. Vergidən yan keçmədə hər hansı fəaliyyətin gizlədilməsindən söhbət getmədiyi üçün “kölgə iqtisadiyyatı”na və ya vergidən yayınmaya da aid edilə bilməz. Dünyanın əksər ölkələrində vergidən yan keçmə cinayət sayılır və bunun üçün hər hansı cəza da nəzərdə tutulmur.

“

Müasir şəraitdə ölkədə gizli iqtisadiyyatla mübarizə, əmək bazarının leqallaşdırılması, iqtisadi inklüzivliyin təmin edilməsi, layiqli əməyin dəstəklənməsi və işçi-işəgötürən arasında sivil münasibətlərin təmin edilməsi dövlətin diqqət mərkəzindədir. Qeyd olunan məsələlər 2016-cı ilin dekabr ayında Respublika Prezidenti tərəfindən təsdiq edilən "Strateji Yol Xəritələri"ndə öz əksini tapmışdır. Bununla yanaşı, ölkə Prezidenti İlham Əliyevin sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "2019–2030-cu illər üçün Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyasında" da əmək bazarının təkmilləşdirilməsinə dair yeni hədəflər müəyyənləşdirilib. Əmək bazarında məşğulluğun rəsmiləşdirilməsi bu istiqamətdə prioritetlərdən biridir.

Qeyri-rəsmi məşğulluğun

i.f.d., dos. ELŞƏN MƏMMƏDOV

azaldılması yolları: **Beynəlxalq təcrübə**

Qeyri-rəsmi məşğulluq (informal employment) anlayışı ilk dəfə 1970-ci ildə Beynəlxalq Əmək Təşkilatının (BƏT) təşkil etdiyi Dünya Məşğulluq Proqramı (World Employment Program) çərçivəsində Kenya reportunda "enformal sektor" olaraq istifadə edilmişdir. 2003-cü ildə keçirilən əmək statistiklərinin 17-ci beynəlxalq konfransında verilən izaha görə, qeyri-rəsmi məşğulluq, iqtisadiyyatın qeyri-rəsmi sektorunda məşğul olanların və iqtisadiyyatın rəsmi sektorunda qeyri-rəsmi məşğul olanların cəmindən ibarətdir.

BƏT tərəfindən hazırlanmış son statistik hesabatda əsasən, dünyada işləyən əhəlinin 61 faizindən çoxu qeyri-rəsmi əmək münasibətləri əsasında fəaliyyət göstərir. Bu isə dünya üzrə 2 milyard insanın qeyri-rəsmi əmək bazarının iştirakçıları olduğunu göstərir. Bununla yanaşı, qeyri-rəsmi məşğulluğun səviyyəsi regionlar üzrə ciddi səviyyədə fərqlənir. Məsələn: Afrika ölkələri üzrə orta göstərici 85,8%, Asiya və Sakit okean ölkələri üzrə orta göstərici 68,2%, Ərəb ölkələri üzrə orta göstərici 68,6%, Cənubi və Şimali Amerika ölkələri üzrə orta göstərici 40%, Avropa ölkələri üzrə orta göstərici 25,1%-dir.

Göründüyü kimi, problem qlobal xarakterli olub, dünya əhəlisinin sosial müdafiəsinin təşkili və rifahın yüksəldilməsində, əmək hüquqlarının müdafiəsində, fiskal yığımların təşkilində, əlverişli biznes mühitinin təmin edilməsində kifayət qədər çətinliklər yaradır.

BƏT-in hesabatlarına görə, 2009-cu ildə Azərbaycanda qeyri-kənd təsərrüfatı sektorları üzrə qeyri-rəsmi çalışanların sayı 407 min nəfər olub. Müvafiq sektorlarda çalışanların 26,5%-i qeyri-rəsmi olaraq işləyiblər.

Qeyri-rəsmi məşğulluğun yayılmasının əsas səbəblərindən biri fiskal xərclərdən azad olma cəhdləri hesab olunur. Bu zaman sahibkarlar dövlətin tənzimləmə mexanizmlərindən yayına bilir. Bu istiqamətdə islahatların keçirilməsi sosial rifahın artırılmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

Vergi siyasəti qeyri-rəsmi məşğulluqla mübarizədə əsas vasitələrdən biri hesab olunur.

Vergi siyasəti qeyri-rəsmi məşğulluqla mübarizədə əsas vasitələrdən biri hesab olunur. Bu zaman əməkhaqqı vergiləri, sosial sığorta xərcləri və sahibkarlar tərəfindən ödənilməsi nəzərdə tutulan digər vergiləri azaltmaqla vergi öhdəliklərindən yayınmanın qarşısını almaq üçün tədbirlər görülür. Bununla yanaşı, biznes mühiti tələblərinin asanlaşdırılması, qeydiyyat prosesinin sadələşdirilməsi formal iqtisadiyyatın güclənməsinə şərait yaradan tədbirlərdəndir. Buna İtaliyada 1998-ci ildən bəri hər bir bələdiyyədə mövcud və potensial sahibkarlar üçün köməkçi masalar kimi nəzərdə tutulan "vahid məkan" yaradılmasını misal göstərmək olar. Ukraynada yeni biznes sahələrinin qeydiyyatı da "vahid məkan" prinsipi əsasında həyata keçirilir. Litvada isə bu xidmətin virtual forması yaradılmışdır. Avropanın digər ölkələrində də oxşar proqramlar təsis edilmişdir. Bu baxımdan ən ciddi dəyişikliyə Portuqaliya nail olmuşdur. Belə ki, 5 ay ərzində həyata keçirilən islahatlar nəticəsində sahibkarların qeydiyyata alınma müddəti 54 gündən 8 günə qədər azaldılmış və il ərzində bu yeni sistemdən istifadə edən şirkətlərin sayı günə 12-dən 75-ə qədər artmışdır. Belçika təcrübəsində biznesin qeydiyyata alınması ilə əlaqədar xərclər ləğv edilmiş və elektron qeydiyyat sistemində keçilmişdir.

"Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il 30 noyabr tarixli 1356-VQD nömrəli Qanununun tətbiqi ilə bağlı ölkə Prezidenti İlham Əliyev 20 dekabr 2018-ci il təixli Fərman imzalamışdır.

Vergi qanunvericiliyinə edilmiş ən mühüm dəyişiklik, qeyri-neft-qaz və qeyri Dövlət sektorunda çalışan və 8000 manata qədər əmək haqqı alan fiziki şəxslərin gəlir vergisindən azad olmasıdır. Belə ki, aylıq gəlir 8000 manatadək olduqda 0%, 8000 manatdan çox olduqda 8000 manatdan çox olan məbləğin 14 faizi gəlir vergisinə cəlb olunacaq. Bu dəyişiklikdən əvvəl gəliri 2500 manatadək olanlar 14 faiz vergi ödəyirdi, 2500 manatdan çox olanlar üçün isə bu rəqəm 25 faiz idi. Sosial vergi isə 22+3 faiz, yəni 25 faiz idi. Hazırda 25 faiz sosial ödəniş işçi və işəgötürən arasında bölüşdürülür - 10 faiz işçi, 15 faiz işəgötürənin üzərinə düşür. Burada müsbət məqam ondan ibarətdir ki, sosial ödəniş işçinin gələcəkdə daha çox pensiya almasına zəmin yaradır.

BƏT tərəfindən hazırlanmış son statistik hesabatə əsasən, dünyada işləyən əhalinin 61 faizindən çoxu qeyri-rəsmi əmək münasibətləri əsasında fəaliyyət göstərir.

Bu vergi dərəcələri 1 yanvar 2019-cu il tarixindən etibarən 7 il müddətində qüvvədə olacaq və yalnız qeyri-neft-qaz və özəl sektorda çalışan işçilərə tətbiq edilir. Bu işə dövlətin sözügedən məsələdə çox böyük fiskal güzəştə getməsi deməkdir.

Bundan başqa kiçik və orta biznes (KOB) klasterinə daxil olan şirkətlər KOB reyestrində qeydiyyata alındıqları andan

etibarən 7 il müddətinə mənfəət, torpaq və əlavə dəyər vergisindən azad edirlər. KOB klasterinə daxil olan şirkətlər tərəfindən istehsal və emal məqsədilə texnika, texnoloji avadanlıq və qurğuların idxalı 7 il müddətinə ƏDV-dən azad edilir. Sadələşdirilmiş vergi dərəcələri bütün respublika üzrə 4 faizdən 2 faizə endirilib. Eləcə də mikrosahibkarlar üçün mənfəət vergisinə 75 faiz güzəşt var, startaplar növbəti 3 ildə mənfəət vergisindən azaddır.

Bütün bunlarla yanaşı, gizli iqtisadiyyatın minimumlaşdırılması üçün iqtisadiyyatın daha da liberallaşması və vergi orqanları ilə vergi ödəyiciləri arasındakı münasibətlərin tam elektronlaşdırılmasına ehtiyac var. Bu, gələcəkdə qeyri-rəsmi məşğulluğun azalmasına gətirib çıxarar.

Maarifləndirmə, məlumatlandırma və təbliğat tədbirlərinin həyata keçirilməsi, qeyri-rəsmi məşğulluğun mənfi nəticələrinin, formal məşğulluğun üstünlüklərinin əhalinin diqqətinə çatdırılması, hökumətin biznesin leqallaşdırılması istiqamətində həyata keçirdiyi siyasətinin effektivliyini daha da artırmış olar.

Gəlir vergisinə yeni yanaşma

və "ikili" mühasibatlığın sonu

"Kölgə iqtisadiyyatı"nın aradan qaldırılması, fiziki şəxslərin gəlir və əmlakları üzərində vergi nəzarətinin formalaşdırılması, həmçinin vergilərin və büdcəyə digər məcburi sosial ödənişlərin təmin edilməsində dövlətin rolunun gücləndirilməsi məqsədilə fiziki şəxslərin gəlir və əmlaklarının ümumi bəyannamə sisteminə keçidi aktual əhəmiyyət kəsb edir.

i.e.n., dos. RAMİZ MƏHƏRRƏMOV

Gəlir vergisi və sosial müdafiə ilə bağlı qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi həm ümumilikdə **iqtisadi-sosial səmərəliliyin artmasına**, həm vergi sahəsinin inkişafı baxımından beynəlxalq standartlara yaxınlaşmasına səbəb olmuşdur.

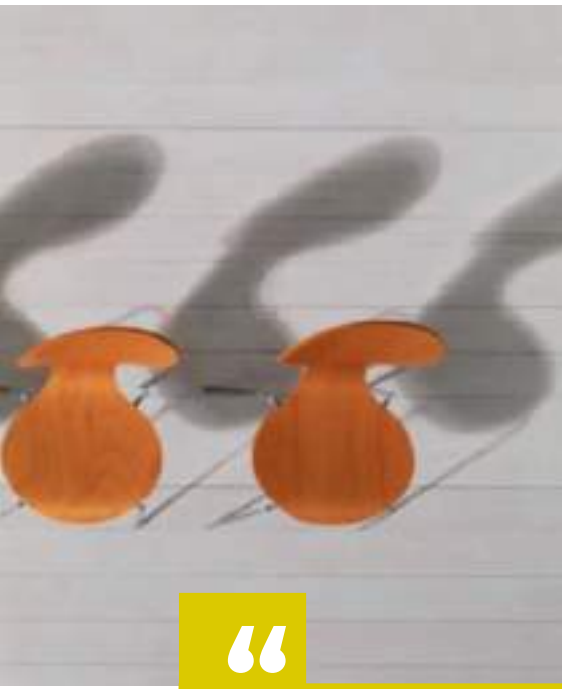
Qeyd edək ki, Vergi Məcəlləsinə edilən dəyişikliklər, əsasən vergidən yayınmanın və "kölgə iqtisadiyyatı"nın miqyasının azaldılması məqsədilə, neft-qaz sahəsində fəaliyyəti olmayan və qeyri-dövlət sektoruna aid edilən vergi ödəyicilərində işləyən fiziki şəxslərin maddəli işi ilə əlaqədar əldə etdiyi aylıq gəlirini 8000 manatadək olduqda gəlir vergisi 0 dərəcə ilə, gəliri 8000 manatdan çox olduqda isə 8000 manatdan çox olan məbləğin 14 faiz həcmində vergiyə cəlb olunur. Bu cür güzəşt 2019-cu ilin yanvarın 1-dən 7 il müddətinə nəzərdə tutulmuşdur.

Ümumi bəyannamə sistemə keçidin əsas məqsəd aşağıdakılardan ibarətdir:

- kölgə iqtisadiyyatının və korrupsiyanın qarşısının alınması, qanunsuz gəlirlərin müəyyən edilməsi, vergitutma bazasının genişləndirilməsi;
- qeydiyyat və uçot sisteminin təkmilləşdirilməsi;
- nağdsız ödənişlərin stimullaşdırılması;
- gəlirlərə görə vergi ödənişlərinin həyata keçirilməsi;
- büdcəyə vergi daxilolmalarının artırılması;

- vergidən yayınmanın qarşısının alınması;
- vergi ödəyicilərinin vergi mədəniyyətinin artırılması və s.

Ümumi bəyannamə sistemi dünyanın bir çox inkişaf etmiş ölkələrində gəlir vergisinin tətbiqi ilə eyni vaxtda başlamış və əsas etibarilə vergitutma bazasının genişləndirilməsinə, büdcəyə daxilolmanın artırılmasına xidmət etmişdir. Bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə ümumi bəyannamə sisteminin tətbiqinə gəlir vergisinin tətbiqi ilə birlikdə başlanıldığından bu ayrıca anlayış kimi yox, gəlir vergisi bəyannaməsi kimi formalaşmışdır. Bu sistemi tətbiq edən ilk ölkələr – ABŞ, Böyük Britaniya, Almaniya, Fransa, İtaliya, Niderland, İsveç, Danimarka, Avstriya, Norveç, Finlandiya, Yaponiya, Sinqapur

“

Özlərini risk qarşısında qoy-mamaq üçün müəssisələr “ikili” mühasibatlığın aparılmasına son qoyacaqlar.

və d. olmuşdur. Bu ölkələrin qanunvericiliyində bütün vətəndaşların (bəzi güzəştlər nəzərə alınmaqla) bəyannamə vermə öhdəliyi şərtləndirilir. Tətbiq edildiyi dövrdən ümumi bəyannamə sistemi təkmilləşdirilmiş və innovativ texnologiyaların tətbiqi nəticəsində daha da aktuallaşmışdır.

Bəzi ölkələrdə ümumi bəyannamə sisteminə keçid sonradan tətbiq edilmişdir. Mərkəzi və Şərqi Avropada, Baltıqyanı ölkələrdə, Polşada, Çexiyada, Macarıstanda, Sloveniyada bu sistemin tətbiqində əsas məqsəd vergidən yayınmanın qarşısını almaqdan, vergitutma bazasını genişləndirməkdən və büdcə daxilolmalarını artırmaqdan ibarət olmuşdur.

Hazırda Azərbaycanda ümumi bəyannamə sisteminin tətbiqinə keçid aktuallaşmış və onun tənzimlənməsi məqsədilə aşağıdakı məlumatlar araşdırılır:

- fiziki şəxslərin gəlir və əmlakları üzrə ümumi bəyannaməni təqdim etmək öhdəliyi olan şəxslərin əhatə dairəsi müəyyən edilir;
- ümumi bəyannaməni qəbul etməli olan səlahiyyətli subyektlər müəyyən edilir;
- ümumi bəyannamə sisteminə mərhələlərlə keçidin forma və mərhələləri müəyyən edilir;
- ümumi bəyannamənin ildə neçə dəfə və hansı müddətədək təqdim olunması araşdırılır;
- ümumi bəyannamə vaxtında təqdim edilmədikdə və ya təhrif olunmuş formada təqdim edildikdə, məlumatlarda uyğunsuzluq aşkar edildikdə tətbiq ediləcək məsuliyyət tədbirləri müəyyənləşdirilir;
- ümumi bəyannaməni təqdim edən şəxslərdə vergi nəzarəti tədbirlərinin keçirilməsi mexanizmi araşdırılır;
- ümumi bəyannamənin təqdim edilməsinin stimullaşdırılması məqsədilə görüləcək tədbirlər müəyyənləşdirilir;
- ümumi bəyannaməni təqdim etmək öhdəliyi olan şəxslərin yaş həddi (yuxarı və aşağı) müəyyənləşdirilir;
- konsolidə edilmiş bəyannamələrin (ər-arvadın, övladların adından vahid bəyannamənin verilməsi) təqdim edilməsi forması müəyyənləşdirilir.

Bunun üçün ümumi bəyannamə sisteminin tətbiqi üçün xüsusi Konsepsiya hazırlanmalı və bu Konsepsiyada təkcə bu sistemin tətbiqi qaydaları deyil, həmçinin onun inkişaf perspektivləri və ümumi bəyannamə sisteminə keçidin təmin edilməsi üçün qarşıda duran məsələlər əks etdirilməlidir. Bunun üçün:

- Ümumi bəyannamə sisteminin tətbiqi üçün metodoloji və hüquqi baza hazırlanmalıdır;
- Dövlət orqanlarının fiziki şəxslərin bəyannamələrinin qəbulu və işlənilməsinə hazırlığı məqsədilə tədbirlər görülməlidir;
- Ümumi bəyannamə sisteminə keçidlə bağlı əhali məlumatlandırılmalı və maarifləndirilməlidir;
- Bəyannamələrə səmərəli kameral nəzarət sistemi yaradılmalıdır.

Hazırda gəlir vergisi və sosial müdafiə ilə bağlı qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi həm ümumilikdə iqtisadi-sosial səmərəliliyin artmasına, həm vergi sahəsinin inkişafı baxımından beynəlxalq standartlara yaxınlaşmasına səbəb olmuşdur:

- 1) ümumi vergi bəyannamə sisteminin tətbiqi fiziki şəxslərin gəlirlərinin şəffaflığının artması təmin edəcək;
- 2) yüksək və şəffaf olan gəlirlər (əmək haqqı və dividendlər) əldə etmək üçün müəssisələrdə çalışan işçilərə iqtisadi-sosial stimullar yaradılacaq, bu isə öz növbəsində ölkədə müəssisələrin rəqabət qabiliyyətinin və gəlirlərin artmasına müsbət təsir edəcək;
- 3) özlərini risk qarşısında qoyumamaq üçün müəssisələr “ikili” mühasibatlığın aparılmasına son qoyacaqlar.

ƏDV-nin İSTEHLAKÇILARA GERİ QAYTARILMASI: beynəlxalq təcrübə

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində iqtisadiyyatı canlandırmaq məqsədi ilə 2019-cu ildə bir çox dəyişikliklər edilmişdir. Bu yeniliklərdən biri də ticarət və işə müəssisələrində ödənişlər zamanı tutulan əlavə dəyər vergisinin müəyyən hissəsinin istehlakçılara geri qaytarılmasıdır. Belə ki, bu müəssisələrdə edilən ödənişlər nağd qaydada həyata keçirilərsə ödənen əlavə dəyər vergisinin 10%-nin, nağdsız qaydada ödəniş həyata keçirildiyi zaman isə əlavə dəyər vergisinin 15%-nin alıcıya geri qaytarılması nəzərdə tutulur. Bu yeniliyin tətbiqindəki əsas məqsəd ölkədə kassa ödəniş qəbzlərindən istifadənin artırılması, kölgə iqtisadiyyatının azaldılması və eyni zamanda nağdsız ödənişlərin

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ VERGİ MƏCƏLLƏSİNDƏ İQTİSADİYYATI CANLANDIRMAQ MƏQSƏDİ İLƏ EDİLƏN YENİLİKLƏRDƏN BİRİ TİCARƏT VƏ İAŞƏ MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ ÖDƏNİŞLƏR ZAMANI TUTULAN ƏLAVƏ DƏYƏR VERGİSİNİN MÜƏYYƏN BİR HİSSƏSİNİN İSTEHLAKÇILARA GERİ QAYTARILMASIDIR.

i.f.d., dos. GƏRAY MUSAYEV
İLKİN MƏMMƏDOV

stimullaşdırılmasıdır. Bu dəyişikliklərin tətbiqində ortaya "ƏDV-nin geri qaytarılması mexanizmi necə olacaq? İstehlakçılar ödədikləri ƏDV-ni nə vaxt və necə geri ala biləcəklər?" kimi suallar çıxır.

İlk növbədə qeyd etmək lazımdır ki, bu mexanizmin effektiv şəkildə həyata keçirilməsi üçün kassa-nəzarət aparatlarında vurulan çeklərin üzərində bəzi məlumatlar qeyd edilməlidir. Belə ki, nəzarət-kassa aparatının çeklərində vergi ödəyicisinin adı, VÖEN-i, çekin yazılma tarixi və saati, təsərrüfat subyektinin adı, vergi orqanındakı uçot kodu və yerləşdiyi ünvan, əmtəə və ya xidmətin adı, ölçü vahidi, miqdarı, bir vahidinin qiyməti və yekun məbləğ (o cümlədən ƏDV-nin və ya sadələşdirilmiş verginin məbləği, gün ərzində yazılmış çeklərin sayı və nömrəsi, nəzarət-kassa aparatının markası və zavod nömrəsi, nəzarət-kassa aparatının fiskal rejiminin nişanı (əlaməti), çekin müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi qurumun elektron informasiya sistemində ötürülmə-ötürülməməsinə dair qeyd, malın sürətli məlumat kodu (Quick Reponse Code) olmalıdır.

Beynəlxalq təcrübədə əsas məqamlardan biri ondan ibarətdir ki, əlavə dəyər vergisinin geri qaytarılması müəyyən dövr (əsasən ay) sonunda həyata keçirilir. Əlavə dəyər vergisinin geri qaytarılması üçün işə müəyyən minimum məbləğdə əmtəə və xidmət alımı həyata keçirilməlidir. Avropa

“ ƏDV-nin geri qaytarılması mexanizmi necə olacaq?”

Birliyi ölkələrində bu tip geri ödəmələrin həyata keçirilməsi məqsədi ilə vergi geri qaytarılma mərkəzləri (tax refund center) yaradılmışdır. İstehlakçılar həyata keçirdikləri ödəmələr və ödədikləri ƏDV miqdarını göstərən sənədləri (çekləri) növbəti ayın 15-nə qədər qeyd olunan mərkəzlərə təqdim edirlər. AB ölkələrində ödənişlərin içərisində nağdsız ödənişlər böyük paya sahib olduğu üçün ödənilən vergi miqdarı növbəti 3-5 gün ərzində istehlakçısının bank kart hesabına ödənilir. Bundan əlavə olaraq ödənişləri nağd qaydada həyata keçirənlər üçün isə verginin geri qaytarılması üçün mütləq qaydada bank cari hesabı tələb olunur.

Önəmli vergi güzəştlərinin tətbiq olunduğu ölkələrdən olan Çində satış vergisi və ƏDV kimi vergilərin tətbiq olunduğu əmtəə və xidmətlərin alımı zamanı birdəfəlik 500 Çin Yuanı (təxmini 73\$) məbləğində ödəniş olunduğu zaman ümumi məbləğin 9%-ə qədər alıcının ödəyəcəyi ümumi məbləğdən çıxılır. Bundan başqa, əgər istehlakçı minimum 10.000 Çin Yuanı (təxmini 1.460\$) məbləğində əmtəə

və xidmət alımı həyata keçirdiyi zaman geri qaytarılacaq məbləğ müvafiq sənədlər vergi mərkəzlərinə təqdim olunduqdan sonra yalnız bank hesabına köçürmə yolu ilə həyata keçirilir.

ƏDV-nin istehlakçılara geri qaytarılması ilə bağlı maraqlı bir təcrübə 2008-ci ilə qədər Türkiyə respublikasında tətbiq olunmuşdur. Həmin təcrübədə muzdlu işdən gəlir əldə edən fiziki şəxslərə həyata keçirdikləri istehlak xərclərinin müəyyən hissəsi təqvim ilinin sonunda təqdim etdikləri sənədlər əsasında geri ödənilir. Belə ki, muzdlu işdən gəlir əldə edən fiziki şəxslər əvvəlki təqvim il üçün fiziki şəxslərin gəlir vergisinin hesablanmasına əsas təşkil edən məbləğ qədər cari ildə həyata keçirdikləri istehlak xərclərini geri ala bilər. Həmin xərc kateqoriyalarına bunlar daxildir:

- Təhsil xərcləri,
- Səhiyyə xərcləri,
- Qida xərcləri,
- Geyim xərcləri,
- Kirayə haqqı ödənişləri

Qeyd olunan xərclər müvafiq sənədlərlə təsdiq olunduğu halda

xərclərin məğləğindəki artımlar nəzərə alınmaqla azalan faiz dərəcəsi tətbiq olunaraq aşağıdakı qaydada geri ödəmə həyata keçirilir: Qanunla hər il müəyyənləşdirilən ilkin xərc miqdarının 8%-i, həmin xərc miqdarından sonrakı hissənin (bu xərc miqdarı əvvəlki xərc miqdarı qədər təşkil edir) 6%-i, geri qalan xərc hissəsinin 4%-i.

Nümunə: 2007-ci ildə muzdlu işdən əldə etdiyi gəlir üçün hesablanacaq fiziki şəxslərin gəlir vergisinin hesablanmasına əsas təşkil edən gəlir 12000 YTL olmuşsa, geri qaytarılacaq vergi bu qaydada hesablanır:

3600 YTL-nin 8% (288 YTL),

3600 YTL - 7200 YTL üçün 6% (216 YTL),

Geri qalan 4800 YTL üçün 4% (192 YTL)

Beləliklə fiziki şəxsə 696 YTL geri qaytarılır.

İstehlakçılardan vergi davranışı:

dövriyyənin rəsmiləşdirilməsində ictimai nəzarət

i.f.d., dos. İLQAR SEYFULLAYEV

Müasir iqtisad elmində "insanın iqtisadi davranışı" mövzusu xüsusi populyarlığı ilə seçilir. Son 20-30 ildə ən reytingli elmi jurnalların və nüfuzlu nəşriyyatların gündəliyini zəbt edən "davranış iqtisadiyyatı" və "institusional iqtisadiyyat" kimi cərəyanlar iqtisad elmində aparıcı mövqeləri qazanmaqdadır. Əgər son illərin iqtisad üzrə Nobel mükafatçılarının siyahısına baxsaq, onda bu nəzəri istiqamətlərin nə qədər böyük inkişaf yolu keçdiyini və onların praktiki problemlərin izahında və həllində, eləcə də proqnozlaşdırmada əhəmiyyətli nəticələrə nail olduğunu görə bilərik.

Qeyd edilən nəzəriyyələrin təmsilçilərinin əsas ideyalarından biri də odur ki, bu gün dünya iqtisadiyyatında və ayrı-ayrı ölkələrin iqtisadiyyatında mövcud olan makroiqtisadi problemlərin əsas səbəbləri bilavasitə fərdlərin iqtisadi davranışı ilə və bu davranışı tənzimləyən institutlarla bağlıdır.

İnkişaf etmiş ölkələrin iqtisadi tarixi göstərir ki, bu ölkələrin müasir institutları ilə iqtisadi inkişafın başlanğıcında olan institutları arasında böyük fərqlər vardır. Onların müasir institutları bazar azadlığını, xüsusi mülkiyyətin qorunmasını və qanunların daha yaxşı icrasını təmin edir, inkişafın başlanğıcında olan institutları isə dövlətin bazar tənzimlənməsində güclü mövqeyi ilə xarakterizə olunur. Digər tərəfdən, bu ölkələrdə müasir institutların yaranması və inkişafında da güclü dövlətin mühüm rolu olmuşdur.

Bu baxımdan, bazar iqtisadiyyatı əsasında inkişaf təcrübəsi qabaqcıl ölkələrlə müqayisədə xeyli az olan ölkəmizdə "vergi mədəniyyəti" institutunun yaradılması və inkişaf etdirilməsində dövlətin rolunu danılmaz fakt kimi qəbul edə bilərik.

Vergi Məcəlləsində edilmiş dəyişikliklərdə inzibətçilik mexanizminin təkmilləşdirilməsi, maliyyə sanksiyaları və cərimələrin sərtləşdirilməsi ilə yanaşı, vergi ödəyicilərinin "könüllü əmələtmə" motivasiyasını gücləndirən güzəştlər də kifayət qədər çoxdur.

Sistem nəzəriyyəsiindən məlumdur ki, sistemin ümumi keyfiyyəti onun elementlərinin keyfiyyəti və bu elementlər arasında qarşılıqlı əlaqələrin təşkilinin səviyyəsi ilə müəyyən olunur. Vergi orqanı, vergi ödəyiciləri və onlar arasında münasibətləri tənzimləyən normalar vergi sisteminin əsas elementləri olaraq bu sistemin səmərəliliyinə birbaşa təsir göstərir. Ölkəmizdə aparılmaqda olan vergi islahatlarında üç əsas elementin keyfiyyətinin diqqət mərkəzində olması bu islahatların prioritetlərinin həm elmi, həm də bu günün reallıqları baxımından yüksək səviyyədə əsaslandırılmasından xəbər verir.

Ölkəmizdə son 2-3 ildə aparılmaqda olan vergi islahatlarının məzmununa diqqətlə baxsaq, bu islahatların əvvəlki islahatlarla müqayisədə daha sistemli və ünvanlı olduğunu, şəffaflığın təmin edilməsini və ödəyicilərin vergi öhdəliklərinə könüllü əmələtmə motivasiyasını daha yaxşı dəstəklədiyini görə bilərik. Vergi qanunvericiliyi və inzibətçiliyində edilən dəyişikliklərin məhkəmə, pul-kredit, gömrük, sosial təminat, pensiya və digər sosial-iqtisadi sahələrdə aparılan islahatlarla uzlaşdırılması və əlaqələndirilməsi islahatların sistemliliyini təmin edir. Tətbiq edilən yeni vergi güzəştlərinin konkret ödəyicilərə istiqamətlənməsi isə tənzimləmə tədbirlərinin ünvanlılığını əhəmiyyətli dərəcədə yüksəltmişdir.

Təqdirəlayiq haldır ki, Vergi Məcəlləsində edilmiş dəyişikliklərdə inzibətçilik mexanizminin təkmilləşdirilməsi, maliyyə sanksiyaları və cərimələrin sərtləşdirilməsi ilə yanaşı, vergi ödəyicilərinin "könüllü əmələtmə"

>> İqtisadi nəzəriyyə

Son 20-30 ildə ən reytingli elmi jurnalların və nüfuzlu nəşriyyatların gündəliyini zəbt edən "davranış iqtisadiyyatı" və "institusional iqtisadiyyat" kimi cərəyanlar iqtisad elmində aparıcı mövqeləri qazanmaqdadır.

Bazar iqtisadiyyatı əsasında inkişaf təcrübəsi qabaqcıl ölkələrlə müqayisədə xeyli az olan ölkəmizdə “vergi mədəniyyəti” institutunun yaradılması və inkişaf etdirilməsində dövlətin rolunu danılmaz faktor kimi qəbul edə bilərik.

motivasiyasını gücləndirən güzəştlər də kifayət qədər çoxdur.

Dövriyyələrin rəsmiləşdirilməsi ilə vergidən yayınma hallarının azaldılması istiqamətində edilən mühüm dəyişikliklərə nümunə kimi əhalinin ən çox təmasda olduğu işə və ticarət obyektlərində nağd ödənişlərin POS-terminalar vasitəsilə aparılması ilə bağlı tətbiq edilən yeni güzəştləri göstərmək olar. Bu dəyişikliyə görə, pərakəndə satış qaydasında malların satışının həyata keçirilməsi üzrə ticarət fəaliyyəti və ictimai işə fəaliyyəti ilə məşğul olan fərdi sahibkar tərəfindən büdcəyə ödənilməli olan gəlir vergisinin məbləği 2019-cu il yanvarın 1-dən 3 il müddətinə “İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş POS-terminal vasitəsilə nağdsız qaydada aparılan ödənişlərin ümumi gəlirdəki xüsusi çəkisinə uyğun müəyyən edilən verginin 25 faizi həcmində azaldılır. Bu güzəştin alınması hüququ müəyyən edilərkən vergi orqanında uçotda olmayan şəxslər tərəfindən POS-terminal vasitəsilə aparılan ödənişlərin nəzərə alınması şərti işə uçotdan kənar qalan dövriyyələrin rəsmiləşdirilməsi üçün güclü stimullar yaradır.

Aparılmaqda olan islahatların xüsusi prioritetlərindən biri də əhalinin nağdsız ödəniş imkanlarının və stimullarının artırılması ilə bağlıdır. Sahibkarların əmək haqqı ilə bağlı məcburi ödənişlərinin böyüklüyü onlarda vəsaitlərin dövriyyədən yayındırılması meylini gücləndirirdi. Ölkəmizin qeyri-neft sektorunda fəaliyyət göstərən sahibkarlar arasında daha geniş yayılmış belə halların aradan qaldırılması üçün bu sektorda əməkhaqqı üzrə sosial ödənişlərin 22%-dən 15%-dək azaldılması mühüm addım kimi qiymətləndirilə bilər. Qeyd edilən dəyişikliyin əhalinin sosial-müdafiə və pensiya təminatı sahəsində aparılan islahatlarla uzlaşdırılmış şəkildə aparılması işə onun daha keyfiyyətli nəticələrə gətirəcəyi ehtimalını xeyli artırır.

Belə ki, bu sektorda çalışan maddəli işçilərin aylıq gəlirinin 8000 manatadək olan hissəsinin gəlir vergisindən tamamilə azad edilməsi və bu gəlirlərdən tutulan 10%-lik məbləğin işçinin sosial-müdafiə hesabına köçürülməsi əhalinin əmək müqaviləsi ilə işləmək istəyini gücləndirəcək. Pensiya sisteminin dayanıqlığının, etibarlılığının və şəffaflığının artırılması istiqamətində atılan addımlar işə həm sahibkarların, həm də maddəli işçilərin

>>

Dövriyyələrin rəsmiləşdirilməsi ilə vergidən yayınma hallarının azaldılması istiqamətində edilən mühüm dəyişikliklərə nümunə kimi əhalinin ən çox təmasda olduğu işə və ticarət obyektlərində nağd ödənişlərin POS-terminalar vasitəsilə aparılması ilə bağlı tətbiq edilən yeni güzəştləri göstərmək olar.

əmək müqavilələrinə münasibətini əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdıracaq.

Bu sırada nağdsız hesablaşmalar haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununu xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Qanunla təsbit olunmuş məhdudiyyətlər və həmin normaların pozulmasına görə Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən edilən ağır maliyyə sanksiyaları təkcə nağd dövriyyələrin məhdudlaşdırılmasına deyil, eyni zamanda sahibkar-işçi arasında ödənişlərin də bank kartları vasitəsilə aparılmasını stimullaşdıracaq. Nəticədə əhalinin böyük bir qisminin nağdsız ödəniş aparmaq imkanları artacaq.

Fikrimcə, vergi uçotunda olmayan son istehlakçıların ödədiyi ƏDV-nin bir qisminin qaytarılması mexanizminin yaradılması və tətbiqi bundan əvvəl qeyd etdiyim normaların sistemliliyini daha yaxşı təmin etməklə islahatların sinergetik effektini də gücləndirə bilər.

Müasir insan iqtisadi nemətlərin yaradıcısı və istehlakçısı olmaqla yanaşı, həm də vergi ödəyicisidir. Vicdanlı iqtisadi davranış vergi öhdəliklərinin yerinə yetirilməsində könüllülük səviyyəsinin yüksəlməsinə gətirməklə ödəniş vergi sisteminin və vergi inzibətçiliyinin səmərəliliyinin artımına əhəmiyyətli təsir göstərə bilər. Bəs fərdin iqtisadi fəaliyyətdə vicdanlılığını necə dəstəkləmək və yüksək səviyyədə saxlamaq olar?

Müasir nəzəriyyələr sübut edir ki, istehlakçının seçimi eqoist genlər və mimler (mədəni normalar) tərəfindən müəyyən edilir. Lakin təkamül prosesi insanı elə bir intellektual inkişaf səviyyəsinə çatdırmışdır ki, o, gen və mimmərin eqoist istəklərinə rəğmən, alıcanab qərarlar da qəbul edə bilər. Fərdin genetik xüsusiyyətləri və yaşadığı sosial-təbii mühitin amilləri onun əks istiqamətə yönələn iki qüvvənin təsiri altında mövcudluğunu şərtləndirir:

1-ci qüvvə: fərdin genetik olaraq daşdığı təkəbbür, tamahkarlıq, xəsislik, hərislik, paxıllıq, qorxu kimi xüsusiyyətləri fərdlər arasında inamın azalmasına gətirir və onu qarşılıqlı maraqlara söykənən əməkdaşlıqdan imtinaya meyilli edir.

2-ci qüvvə: Çoxalan tələbatların ödənilməsi istəyi insanı əmək bölgüsündə iştirak etməyə, digər fərdlərlə əməkdaşlıq etməyə vadar edir.

İnsanın davranışını izah edən müasir modellərin verdiyi nəticələr göstərir ki, real həyatda öz istəklərini əməkdaşlıqla deyil, vicdansız strategiyalar vasitəsilə ödəməyə meyilli olan insanlar qısamüddətli dövrlər üçün uğur qazansalar da, uzunmüddətli dövrlərdə məğlubiyyətə məhkumdurlar. Müasir dünyanın inkişaf etmiş cəmiyyətlərinin uğurları təsdiqləyir ki, normal əməkdaşlığı, məhsuldarlığı və qarşılıqlı inamı dəstəkləyən institutlar cəmiyyətin iqtisadi inkişafı üçün daha yaxşı və dayanıqlı əsaslar yarada bilər.

Fərdlərin iqtisadi, o cümlədən vergi davranışı barədə informasiyanın şəffaflığı cəmiyyətin üzvlərini bir-birini daha yaxşı tanımağa və qarşılıqlı münasibətlərdə müvafiq strategiya seçməyə imkan verir. Vergi öhdəliklərinin icrasında "könüllülük" prinsipinin "mədəni normalar"la və "düşünülmiş seçim"lə dəstəklənməsi üçün vergi ödəyiciləri barədə aşağıdakı məlumatları əks etdirən informasiya bazasının yaradılması və onun cəmiyyət üçün əlçatanlığının təmin edilməsi müsbət nəticələr verə bilər:

- vergi öhdəliklərinə əmələmə səviyyəsi;
- vergi qanunvericiliyinin pozulması halları;
- vergi ödəyicilərinə tətbiq olunan maliyyə sanksiyaları;
- vergi borcları və s.

Tətbiq olunan yeni tənzimləmə tədbirlərinin səmərəliliyinin və nəticəliyinin qiymətləndirilməsi üçün monitorinq mexanizminin qurulması və bu əsasda vergi ödəyicilərinin tətbiq edilən güzəştlərə reaksiyasının qiymətləndirilməsi də islahatların məqsədə nailolma baxımından müsbət və zəif cəhətlərini müəyyən edilməsində və müvafiq korrektələr edilməsində əhəmiyyətli faktordur.

Təxminən 2500 il bundan əvvəl müdrik Konfutsi dövlətin saxlanması üçün ordunun (təhlükəsizliyi təmin edir), ərzağın (fizioloji tələbatların ödənilməsinə təmin edir) və inamın (sosial tələbatların ödənilməsinə təmin edir) zəruri olduğunu qeyd edir, inamı bu üçlüyün aparıcı qüvvəsi kimi görür və inam olmadıqda dövlətin saxlanmasını da mümkünsüz hesab edirdi.

Fikrimcə, aparılmaqda olan islahatların ən təqdirləyici cəhətlərindən biri də odur ki, bu islahatlar şəffaflığı artırmaqla vergi sistemində ədalətlik və bərabərlik prinsipinə riayət olunmanı daha yaxşı təmin edəcək, vergi ödəyicisi ilə vergi orqanı arasında, eləcə də sahibkar-cəmiyyət-dövlət münasibətlərində qarşılıqlı inamın daha yüksək səviyyəyə çatdırılması üçün güclü əsaslar yaradacaq.

Aparılmaqda olan islahatların xüsusi prioritetlərindən biri də əhəlinin nağdsız ödəniş imkanlarının və stimullarının artırılması ilə bağlıdır.

Azərbaycanın yeni vergi mühiti

regionların inkişafına necə təsir edəcək

i.e.n., dos. İLHAMƏ MAHMUDOVA

Hər zaman rəqabət prosesinin baş verdiyi bazar iqtisadiyyatında vergi siyasətinin başlıca məqsəd və vəzifələrinin düzgün seçilməsi və müəyyən edilməsi əsas məsələlərdən biri olmuşdur. Hazırda ölkəmizdə aparılan vergi siyasətinin bazar iqtisadiyyatına uyğunlaşması, onun təşkili və təhlili işinin aparılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Ümumiyyətlə, vergi siyasəti hər hansı bir məqsəd üçün və ya iqtisadi tənəzzülün qarşısının alınması üçün həyata keçirilməməlidir. Vergi siyasəti bütöv bir anlamda iqtisadiyyatı tənəzzül vəziyyətindən çıxarmalı, regionların iqtisadi inkişafını sürətləndirməli, vergi sistemini dirçəltməli və büdcəyə vergi daxilolmalarının həcmi artırılmasına yönəldilməlidir. Həmçinin vergi siyasəti əsasən inkişaf etmiş dövlətlərin təcrübəsindən faydalanaraq milli və regional amillər nəzərə alınması ilə təkmilləşdirilərək reallaşdırılmalıdır.

Regionlar üzrə vergi mühitinin formalaşdırılmasının əsas məqsədləri regionlardan dövlət büdcəsinə vergi daxilolmalarının payının çoxalması, regionların iqtisadi inkişafına nail olmaq və regionlarda əhalinin həyat səviyyəsinin və maddi rifah halının yaxşılaşmasına nail olmaqdır. Regionlarda həyata keçirilən vergi siyasətinin əsas göstəricisi regionlarda sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslərə vergi güzəştlərinin tətbiq edilməsidir. Bu güzəştlər nəticəsində regionlarda sahibkarlığın inkişafına, regionların iqtisadiyyatının yüksəlməsinə və regionlarda vergi ödəyicilərinin sayının artmasına nail olunmalıdır.

Hər bir ölkənin vergi siyasətinin formalaşmasında bir sıra amillərin təsiri vardır. Bu amillərin ən vacibləri ölkənin sosial-iqtisadi vəziyyəti və cəmiyyətdə sosial-iqtisadi amillərin yenilənməsidir. Respublikamızda həyata keçirilən vergi siyasətinin əsas məqsəd və vəzifələri aşağıdakı istiqamətlərə yönəldilmişdir:

- vergi dərəcələrinin aşağı salınması;
- iqtisadiyyata maliyyə qoyuluşlarının artırılmasının stimullaşdırılması;
- regional iqtisadiyyatın yüksəlməsi;
- büdcəyə vergi daxilolmalarında regionların payının artması;
- ölkəmizdə və regionlarda sahibkarlığın inkişafı;
- biznes fəaliyyəti üçün səmərəli və əlverişli imkanların yaradılması;
- mövcud iqtisadi potensialın yüksəlməsi;
- respublika əhalisinin həyat səviyyəsinin yüksəlməsinə və maddi rifah halının yaxşılaşmasına nail olmağa və s.

Son illər ölkəmizdə vergi sistemində həyata keçirilən iqtisadi islahatlar nəticəsində vergi qanunvericiliyi təkmilləşmiş, vergi ödəyiciləri ilə vergi orqanları arasında münasibətlər düzəlmiş, əhali ilə vergi maarifləndirilməsi işləri aparılmış, dövlətin apardığı vergi siyasətinin makroiqtisadi göstəriciləri öz təsirini büruzə vermiş və xüsusilə regionların iqtisadiyyatının dirçəlməsinə təkan vermişdir. Həmçinin vergi nəzarətinin təkmilləşdirilməsi nəticəsində vergilərin vaxtında və tam ödənilməsinə

>>

Regionlar üzrə vergi mühitinin formalaşdırılmasının əsas məqsədləri regionlardan dövlət büdcəsinə vergi daxilolmalarının payının çoxalması,

>>

regionların iqtisadi inkişafına nail olmaq və regionlarda əhalinin həyat səviyyəsinin və maddi rifah halının yaxşılaşmasına nail olmaqdır.

>> Vergi siyasətinin məqsədi

Mövcud iqtisadi potensialın yüksəlməsi

nail olunmuş, dövlət büdcəsində vergi daxilolmalarının payını artırılmışdır.

Əsas Ulu Öndər tərəfindən qoyulan iqtisadi inkişaf yolu qısa zaman kəsiyində Azərbaycanın regionun ən sürətlə inkişaf edən ölkəsinə çevrilməsinə şərait yaratmışdır. Ümum-millil liderimiz Heydər Əliyevin siyasi kursuna əsaslanaraq Prezident İlham Əliyevin yürütdüyü siyasət ilk növbədə, ölkədə sosial-iqtisadi inkişafın və regional siyasətin gücləndirilməsi, sahibkarlığa dövlət qayğısının artırılması, iş adamları üçün əlverişli şəraitin yaradılması, yeni iş yerlərinin açılması, inzibati idarəetmə strukturlarının təkmilləşdirilməsi və beynəlxalq standartlara çatdırılması kimi mühüm həlqələri əhatə etməklə dövlətçilik maraqlarına xidmət edən iqtisadi strategiyanın uğurla həyata keçirilməsinə zəmin yaratmışdır.

Ona görə də ölkəmizin vergi mühitinin formalaşması üçün həyata keçirilən iqtisadi islahatlar daha da dərinləşməli və təkmilləşməklə yanaşı, vergi sistemini inkişaf etmiş bir sahəyə çevirməlidir. Ölkəmizdə aparılan vergi siyasəti ölkə və regionların iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi üçün hər cür şəraitin yaradılmasına istiqamətlənmişdir. Dövlətin həyata keçirdiyi vergi siyasətinin əsas məqsədlərindən biri leqal iqtisadiyyatın normal fəaliyyət göstərdiyi səmərəli və əlverişli vergi mühitinin yaranması olmuşdur və bunun nəticəsi olaraq da respublikamızın iqtisadi vəziyyəti bugünkü vəziyyətə gəlmişdir.

"Azərbaycan Respublikası regionlarının 2014–2018-ci

Vergi nəzarətinin təkmilləşdirilməsi nəticəsində vergilərin vaxtında və tam ödənilməsinə nail olunmuş, dövlət büdcəsində vergi daxilolmalarının payını artırılmışdır.

illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"nın əsas məqsədi ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafı, iqtisadiyyatın diversifikasiyası, regionların sürətli inkişafında vergi sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlərin davam etdirilməsi, kənd təsərrüfatı sahəsində infrastrukturun və sosial xidmətlərin daha da yaxşılaşdırılmasından ibarət olmuşdur. Bundan sonra davamlı olaraq 29 yanvar 2019-cu il tarixli "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"ı təsdiq olunmuşdur. Belə proqramların davamlı olaraq həyata keçirilməsi vergi siyasətinin rolunu artırır. Bunun da aşağıdakı kimi tətbiq olunması məqsədəuyğundur:

- vergi sistemində partnyorluq münasibətlərinin genişləndirilməsi;
- İKT-dən istifadə etməklə elektron xidmətlərinin təkmilləşdirilməsi;
- regional investisiya və innovasiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması;
- regionlarda sahibkarlıq fəaliyyətində əlverişli vergi mühitinin yaradılması.

Hazırda respublikamızda beynəlxalq standartlara uyğun müasir vergi sistemi fəaliyyət göstərməkdədir, ölkəmizdə bu sahə üzrə daima uğurlu işlər görülmüş və görülməkdə davam ediləcəkdir.

>> Vergi siyasətinin məqsədi

Ölkəmizdə və regionlarda sahibkarlığın inkişafı

**İQTİSADİYYAT
SAHƏSİNDƏ HƏR
BİR DÖVLƏTİN
QARŞISINDA DURAN
ALİ MƏQSƏDLƏRDƏN
BİRİ DƏ ƏDALƏTLİ
VERGİ SİSTEMİNİN
YARADILMASIDIR.**

i.f.d., dos. Zahid Rzayev

SOSIAL YÖNÜMLÜ VERGİ MÜHİTİ:

Vergitutmanın əsas prinsiplərindən biri də ədalətlik prinsipidir. Klassik mənada bu prinsip ölkənin hər bir vətəndaşının dövlət xərclərinin maliyyələşdirilməsində öz gəlirlərinə və imkanlarına uyğun olaraq iştirak etməsini nəzərdə tutur. Belə ki, eyni iqtisadi vəziyyətdə olan vergi ödəyicilərinin öhdəlikləri vergilərin məbləği də eyni olmalıdır.

Müasir iqtisadi şəraitdə ədalətlik prinsipi daha geniş mənə kəsb edir. Belə ki, sosial cəhətdən zəif müdafiə olunan, buna görə də daha həssas hesab edilən kateqoriyaya aid olan şəxslərin məşğulluğunun təmin edilməsi, onların sahibkarlıq fəaliyyətinə cəlb edilməsi, bu məqsədlə onlar üçün əlverişli vergi mühitinin formalaşdırılması hər bir dövlətin vergi siyasətinin aparıcı istiqamətini təşkil edir.

Vergi Məcəlləsinin 106.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan vergi ödəyicilərinin əlavə dəyər vergisindən, əmlak və torpaq vergilərindən azad edilməsi onların fəaliyyətinin genişlənməsinə səbəb olar.

Vergi mühiti iqtisadi, hüquqi, sosial və vergi sisteminin qarşılıqlı surətdə fəaliyyət göstərən elementlərinin daxil olduğu institusional amillərin təsiri altında yaranan bir sistemdir. Vergi mühiti fiskal siyasətlə sosial-iqtisadi inkişaf siyasəti arasında optimal nisbətə nail olunmasını təmin etməli, bütövlükdə cəmiyyətin və hər bir fərdin sosial inkişafı üçün şərait yaratmalıdır.

Bu mühit əhalinin sosial cəhətdən həssas və zəif müdafiə edilən qrupunun ictimai faydalı işlərə cəlb edilməsini, onların məşğulluğunun təmin olunmasını, sahibkarlıq fəaliyyətinə cəlb edilməsini təşviq etməli, buna müəyyən stimullar yaratmalıdır. Buna isə ilk növbədə vergi güzəştləri vasitəsilə nail olunur.

Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinin 15.1.3-cü maddəsi ilə həmin Məcəllə ilə müəyyən olunan hallarda və qaydada vergi güzəştlərindən istifadə etmək vergi ödəyicilərinin hüquqlarına aid edilmişdir.

Beynəlxalq təcrübədə əhalinin sosial cəhətdən həssas təbəqələri üçün vergi güzəştləri tətbiq edilməklə əlverişli vergi mühitinin yaradılması praktikasından geniş istifadə olunur. Məsələn, Rusiyada əlillərin ictimai təşkilatları (təşkilatın üzvlərinin 80 faizdən çox hissəsi əlil olan olmalıdır) əlavə dəyər vergisindən, əmlak və torpaq vergilərindən azaddır.

Polşada işçilərinin 40 faizi əlillərdən ibarət olan müəssisələr "əməyin qorunduğu müəssisə" statusunu alır və onlar mənfəət vergisinin ödənilməsi zamanı nəzərəcarpacaq güzəşt əldə edirlər. Son dövrlərdə, əsasən, xidmət sahəsindən 2000-dən çox bu statusa malik müəssisə fəaliyyət göstərir.

ABŞ, Fransa, Almaniya, Yaponiya kimi iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrdə məhdud imkanlı sahibkarlar üçün bir sıra vergi güzəştləri nəzərdə tutulmuşdur.

HƏSSAS SOSIAL TƏBƏQƏLƏRƏ

GÜZƏŞTİN VERİLMƏSİ

POLŞADA İŞÇİLƏRİNİN 40 FAİZİ ƏLİLLƏRDƏN İBARƏT OLAN MÜƏSSİSƏLƏR “ƏMƏYİN QORUNDUĞU MÜƏSSİSƏ” STATUSUNU ALIR VƏ ONLAR MƏNFƏƏT VERGİSİNİN ÖDƏNİLMƏSİ ZAMANI NƏZƏRƏÇARPACAQ GÜZƏŞT ƏLDƏ EDİRLƏR.

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində də əhalinin sosial cəhətdən həssas, zəif müdafiə olunan təbəqələri üçün bir sıra vergi güzəştləri nəzərdə tutulmuşdur. Bu, əsasən, Vergi Məcəlləsinin 102.2.-102.5-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş maddəli işdən əldə edilən gəlirlərlə bağlıdır. Bu tipli güzəştlər iqtisadi cəhətdən müstəqil fəaliyyəti stimullaşdıran güzəşt hesab edilmirlər.

Qeyd edilən təbəqə ilə bağlı müstəqil iqtisadi fəaliyyəti təşviq edən ən əhəmiyyətli güzəşt kimi Vergi Məcəlləsinin 106.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan güzəşti qeyd etmək olar. Həmin maddəyə əsasən, əlillərin və ya sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların ictimai təşkilatlarına məxsus olan işçilərinin ümumi sayının azı 50 faizi əlillərdən və ya sağlamlıq imkanları məhdud 18 yaşınadək şəxslərdən ibarət olan istehsal müəssisələrinin mənfəət vergisinin dərəcəsi 50 faiz azaldılır.

Bütün bunlara baxmayaraq, ölkəmizdə əhalinin sosial cəhətdən həssas, zəif müdafiə olunan təbəqələrinin sahibkarlıq fəaliyyətinə cəlb edilməsi üçün əlavə stimulların yaradılmasına ciddi ehtiyac var. Məsələn, Vergi Məcəlləsinin 106.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan vergi ödəyicilərinin

əlavə dəyər vergisindən, əmlak və torpaq vergilərindən azad edilməsi onların fəaliyyətinin genişlənməsinə səbəb olar.

Vergi Məcəlləsinin 199.3-cü maddəsinə əsasən, binaların icarəyə, kirayəyə verildiyi, habelə sahibkarlıq və ya kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün istifadə edildiyi hallar istisna olmaqla Vergi Məcəlləsinin 102.2-ci maddəsində göstərilən şəxslərin, habelə pensiyaçıların və müddətli hərbi xidmət hərbi qulluqçularının və onların ailə üzvlərinin müddətli hərbi xidmət dövründə binalara görə ödəməli olduqları əmlak vergisinin məbləği 30 manata qədər azaldılır.

Bu maddədə sahibkarlıq və ya kommersiya fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün istifadə edilən binaların istisna edilməsinin aradan qaldırılması və ya bu fəaliyyətə görə tamamilə əmlak vergisindən azad edilməsi qeyd edilən təbəqənin sahibkarlıq fəaliyyətinə stimullaşdırıcı bir mexanizm olardı.

Beləliklə, əhalinin sosial cəhətdən həssas təbəqəsinə aid olan kateqoriyalarına verilmiş vergi güzəştlərinin əhatə dairəsinin genişləndirilməsi bir tərəfdən onları sahibkarlıq fəaliyyətinə təşviq etməklə ölkə iqtisadiyyatının genişləndirilməsinə xidmət etməyə yönəldər, digər tərəfdən isə dövləti bir sıra sosial xərclərdən azad edər.

“**Vergitutmanın əsas prinsipi ədalətlikdir**”

Ölkədə mühasibatlığın şəffaflığı

ilə **investisiya qoyuluşlarının** əlaqəsi varmı?

müəllim TƏHMASİB ƏLİZADƏ

Mövcud iqtisadi mühitdə inkişaf etməkdə olan ölkələr iki əsas çağırışla üzləşirlər: iqtisadi artımı sürətləndirmək və maliyyə intizamını təmin etmək. Xüsusilə də zəif artım şərtləri daxilində bu iki çağırışın əhəmiyyəti önə çıxır. Ölkələrin uzun dövr planlaşdırmasında iqtisadi artımı gücləndirmək və investisiyaların təşviqi siyasətləri əhəmiyyət qazanır. Bu baxımdan, investisiyaların təşviqi biznes mühitinin inkişaf etdirilməsi üçün fundamental siyasətlərdən hesab olunur. Ölkələr tərəfindən həm daxili, həm də xarici birbaşa investisiyaları (XBİ) həvəsləndirmək istiqamətində fərqli siyasətlər tətbiq edilir. Bu siyasətlərdən biri də maliyyə intizamının təmin edilməsi, xüsusi olaraq, maliyyə intizamının bir hissəsi kimi mühasibatlığın şəffaflığının gücləndirilməsidir.

Maliyyə resurslarının məhdudluğu onlardan istifadənin səmərəliliyini önə çıxarmaqla bu resursların qarşılığında daha çox qazancın əldə edilməsini şərtləndirir. Həm şirkətlərin, həm də hökumətlərin maliyyə intizamı məsələsindəki mövqeyi bu baxımdan üst-üstə düşür. Yanaşma bundan ibarətdir ki, daha çox şəffaflıq daha yüksək səmərəliliklə

nəticələnir. Bu, bir növ idarəetmə formuluna çevrilib. Eyni zamanda maliyyə intizamının bir hissəsi kimi mühasibatlıqda şəffaflıq prinsipini həm şirkətlərin, həm də hökumətlərin hədəf siyasəti kimi müəyyən etmək olar. Şirkətlər öz ölçülərindən asılı olmayaraq bu məsələdə həssas davranmağa çalışırlar. Burada əsas məqsəd investisiya qərarlarının gücləndirilməsidir. Nəticədə hesabatlılığın şəffaflığı ilə iqtisadi nəticələr arasında adətən müsbət korrelyasiya mövcud olur.

Maliyyə şəffaflığını ölkələrin fərqli quruluşlarına əsasən təhlil etmək olar. Hər nə qədər bu mənada əsas prinsip eyni olsa da, fərqliliklər mövcuddur. Maliyyə imkanlarının məhdud olduğu ölkələrdə investisiyalardan əldə ediləcək iqtisadi nəticələri yüksəltmək məqsədilə maliyyə açıqlığına, mühasibatlıqda şəffaflığa ehtiyac var. Maliyyə şəffaflığı biznes mühitinə kiçik və orta sahibkarlıq (KOS) üçün vacib olan yeni investisiyaları cəlb etmək yolunda yardımçı olur. Çünki KOS-lar adətən maliyyə təmin edərkən banklarda problemlərlə üzləşirlər. Buna görə də investisiyalar bu baxımdan onlar üçün ciddi maliyyə mənbəyinə çevrilir. Eyni zamanda şirkətlər təsirli maliyyə mühasibatlığı təcrübəsi ilə yaxşı perspektiv qazana bilirlər. Investisiyaların cəlb olunması üçün

“
İnkişaf etməkdə olan ölkələr iki əsas çağırışla üzləşirlər: iqtisadi artımı sürətləndirmək və maliyyə intizamını təmin etmək.

Azərbaycan Avropa Şərq Tərəfdaşlığı proqramında iştirak edən bir ölkə kimi mühasibatlığın şəffaflığının təmin edilməsi, daha çox xarici birbaşa investisiyaların cəlb olunması istiqamətində imkanlara sahibdir. Bu imkanlardan biri Dünya Bankının Azərbaycan da daxil olmaqla, Avropa Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində tətbiq etdiyi STAREP (Şərq Tərəfdaşlığı regionunda Audit və Hesabatlılığın Gücləndirilməsi) proqramıdır.

mühasibatlıqda şəffaf sistem qurmaq şirkətlərin səmərəliliyini artırır. Bunu həm də şirkətlərin korporativ maliyyə şəffaflığı adlandırmaq olar, hansı ki, mühasibatlıqda şəffaflığın əsas tərəflərindən biridir.

Bu Azərbaycan şirkətləri üçün də keçərlidir. Azərbaycan Avropa Şərq Tərəfdaşlığı proqramında iştirak edən bir ölkə kimi mühasibatlığın şəffaflığının təmin edilməsi, daha çox xarici birbaşa investisiyaların cəlb olunması istiqamətində imkanlara sahibdir. Bu imkanlardan biri Dünya Bankının, Azərbaycan da daxil olmaqla, Avropa Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrində tətbiq etdiyi STAREP (Şərq Tərəfdaşlığı regionunda Audit və Hesabatlılığın Gücləndirilməsi) proqramıdır. STAREP proqramının əsas məqsədi Avropa Şərq Tərəfdaşlığı proqramı çərçivəsində 6 ölkənin audit və hesabat sistemlərinin gücləndirilməsidir. Bu proqramın digər məqsədi qeyd edilən 6 tərəfdaş ölkə ilə Avropa Birliyi arasında iqtisadi əlaqələrin gücləndirilməsi, investisiya axınlarının sürətləndirilməsidir. Ölkəyə investisiyaların cəlb edilməsi müəyyən standartlar tələb edir

ki, bunlardan biri də mühasibatlığın şəffaflığının təmin edilməsidir.

Azərbaycan hazırda Avropa Şərq Tərəfdaşlığı proqramında iştirak edən bir ölkə kimi Dünya Bankının bu audit və hesabatlılığın gücləndirilməsi üzrə regional proqramından faydalanmaq imkanına sahibdir. Nəzərə alsaq ki, son 30 ildə ölkəyə cəlb edilən xarici birbaşa investisiyaların böyük əksəriyyəti enerji sektoru (xüsusilə də neft və qaz) ilə bağlıdır. Gələcək perspektivdə iqtisadiyyatın digər sahələrinə investisiyaların cəlb edilməsi prioritet olmalıdır. Qarşıda dayanan əsas bir neçə maneə var ki, onları Azərbaycanın biznes mühitində, mühasibatlıq sistemində, vergi sistemindəki maneələr kimi izah etmək olar. Bu maneələrin aradan qaldırılması ölkəyə investisiya axınının artmasına səbəb olacaq faktorlardır.

Bundan sonrakı mərhələdə Azərbaycanla Avropa İttifaqı arasında imzalanacaq yeni əməkdaşlıq razılaşmasında bu məsələnin də vurğulanması əhəmiyyətlidir. Yəni Avropa İttifaqı ilə yeni əməkdaşlıq çərçivəsində mühasibatlıq sahəsində də Avropa standartlarının ötürülməsi ölkə üçün yaxşı tətbiq olar. Bu baxımdan Aİ ilə imzalanacaq yeni əməkdaşlıq razılaşması ölkə üçün açıq iqtisadiyyata keçid, şəffaf hesabatlılıq sisteminin tətbiqi, bərabərlikni biznes-investisiya mühitinin təmin edilməsi üçün yeni bir imkandır. Bu yeni imkanların ölkənin investisiya mühitinin dirçəlməsinə də təsir göstərmək ehtimalı var. Sözügedən razılaşmanı xüsusi vurğulamaqda məqsədim bundan sonrakı mərhələdə Azərbaycanın

**XXI ƏSR
İNVESTİSİYASI SÜRƏTLİ
OLMAQLA YANAŞI HƏM
DƏ MÜHASİBATLIQ
PRİNSİPLƏRİNDƏ DAHA
ÇOX ŞƏFFAFLIĞI TƏLƏB
EDİR.**

daha çox Avropa investisiyasının ölkəyə cəlb edilməsidir. Çünki belə bir vəziyyətdə həm də xarici investisiyanı cəlb etməklə qlobal Araşdırma və İnkişaf fəaliyyətlərinin ölkəyə axınını sürətləndirmək mümkündür. Bütün bunlar isə hesabatlılıq prinsipinin özünün qorunmasından və şəffaflığının artırılmasından birbaşa asılıdır.

Mühasibatlığın şəffaflığının təmin edilməsi özü özlüyündə bir institusional addımdır. Azərbaycanın bu istiqamətdə ciddi institusional islahatlara, çevik hüquqi dəyişikliklərə ehtiyacı var. Çünki XXI əsr investisiyası sürətli olmaqla yanaşı, həm də mühasibatlıq prinsiplərində daha çox şəffaflığı tələb edir.

Vergi mühiti və

investisiyaların **cəlb edilməsi:**

müəllim ƏHLİMAN ABBASOV

>>

Rəqabətli vergi mühitinin formalaşdırılması beynəlxalq miqyasda fəaliyyət göstərən şirkətlərin diqqətinin ölkələrə yönəldilməsində təsirli olmuşdur.

Xarici birbaşa investisiya daxilolmaları ölkələrin texnoloji səviyyəsi, iqtisadi artımı və işsizlik səviyyəsi üzərində müsbət təsiri olduğundan ölkələr daima bu formalı investisiyaların səviyyəsini artırmağa çalışmışlar. Bu baxımdan ayrı-ayrı ölkələrdə hökumətlər XBI daxilolmalarını stimullaşdırmaq üçün müxtəlif siyasət alternativlərindən yararlanmağa çalışırlar.

Ümumilikdə birbaşa investisiyanın cəlbinə təsir göstərən amilləri siyasət və qeyri-siyasət amilləri kimi fərqləndirmək mümkündür. Qeyri-siyasət amillərinə bazarın böyüklüyü, istehsal resurslarının səviyyəsi və məsafə kimi amilləri qeyd edə bilərik. Siyasətlə bağlı amillər sırasında isə əmək bazarının tənzimlənməsi, istehsal bazarının tənzimlənməsi, infrastruktur səviyyəsi, xarici ticarət və vergi siyasətlərini aid etmək mümkündür.

Rəqabətli vergi mühitinin formalaşdırılması beynəlxalq miqyasda fəaliyyət göstərən şirkətlərin diqqətinin ölkələrə yönəldilməsində təsirli olmuşdur. Lakin yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, vergi məsələləri şirkətlərin investisiya qərarlarına təsir göstərən bir sıra əhəmiyyətli amillərdən sadəcə biridir. OECD qeyd edir ki, XBI-lərin cəlb olunmasında bazara çıxış, gəlir imkanları, hüquqi və tənzimləmə çərçivəsi, makroiqtisadi stabillik, qabiliyyətli əmək bazarı və inkişaf etmiş infrastruktur xüsusilə önəmlidir.

Xarici investisiyanın cəlbə üçün ən uğurlu vergi dərəcəsinin müəyyən edilməsi o qədər də asan bir məsələ deyildir. Bəzi araşdırmalar iddia edir ki, xarici birbaşa investisiya üzərində qoyulan vergi dərəcəsi 1 faiz artdıqda XBI səviyyəsində 3,7 faizlik azalma müşahidə olunur. Bu istiqamətdə olan araşdırmaların çoxu isə 1 faizlik vergi yüksəlişinin XBI üzərindəki neqativ təsirinin 0–5 faiz arasında dəyişdiyini göstərir. Müxtəlif sənaye sahələrinin, ölkələrin özünəməxsus cəhətləri bu göstəricinin fərqli şəkildə ortaya çıxmasına təsir göstərmişdir. Məsələn, iri və gəlirli bazarların mövcud olduğu ölkələrdə bəzən yüksək səviyyəli korporativ vergilər XBI daxilolmalarının səviyyəsinin yüksək olmasına əngəl törətməmişdir. Bundan başqa, ticarət xərclərinin və kapitalın daha mobil olduğu biznes istiqamətlərində xarici investisiya üçün optimal vergi səviyyəsi daha aşağıdır. Bu baxımdan qeyd edilən xüsusiyyətdəki bizneslər üzrə ölkələr daha aşağı vergi dərəcələri tətbiq edirlər. Vergi dərəcələrinin aşağı salınması xarici investisiyanın cəlb edilməsi üçün müəyyən imkanlar yaratsa da, aydın məsələdir ki, bu dövlət büdcəsi və xərcləri üzərində müəyyən məhdudiyyətlər yaradır. Bu baxımdan bəzi ölkələr xarici investisiya cəlbində üstünlük əldə etmək üçün

birbaşa xarici

Beynəlxalq təcrübə

vergi dərəcələrinin endirilməsini bütün iqtisadiyyatda yox, sadəcə xüsusi sənaye sahələri üzrə həyata keçirmişlər. Bəzən ölkələr xüsusi sənaye sahələrini canlandırmaq məqsədilə, bəzən isə müəyyən sahələrdə "bazar uğursuzluğunun" mövcud olduğu üçün vergi güzəştlərindən istifadə etmişlər.

Hazırda dünyanın müxtəlif ölkələri XBİ-lərin cəlbində beynəlxalq rəqabətdə uduzmaq üçün səmərəli vergi mühitini formalaşdırmağa çalışırlar. Lakin korporativ vergi dərəcəsinin aşağı salınması xarici investisiyaların cəlbi üçün münbit vergi sistemin formalaşdırılmasında kifayət deyildir. İnvestorlar vergi qaydalarında müəyyənlik, proqnozlaşdırıla bilinənlik, davamlılıq olmasına vergi dərəcələrinin səviyyəsi qədər əhəmiyyət verirlər. Bu baxımdan vergi rəqabətliyini artırmaq istəyən ölkələr həm də vergi sahəsində şəffaflığı və müəyyənliyi də artırmağa çalışmalıdırlar. Bəzi ölkələrdə müvafiq vergi qurumu investorlara öncədən bəlli investisiya formalarına uyğun olaraq ödəyəcəkləri vergi barədə məlumatlar təqdim edirlər. Bundan başqa, investorların qərarlarına təkə korporativ vergi dərəcələri yox, əlaqədar bir çox digər vergi formaları təsir göstərə bilər. Sonda qeyd edilməlidir ki, xarici investisiyaların cəlbini stimullaşdırmaq üçün vergi siyasətində həyata keçirilən dəyişikliklər özündə səmərəliliklə yanaşı, ədalətlik prinsipini də qoruyandır. Xarici investorlara təqdim edilən vergi güzəştləri yerli biznesləri rəqabətdə geri salmamalı, cəmiyyətin müxtəlif qruplarının rifahına mənfi təsir göstərməməlidir. Bundan başqa, xarici bizneslərə təqdim olunan vergi güzəştləri həyata keçirilərkən xərc-gəlir analizi dəqiqliklə aparılmalı, bu güzəştlər təhsil, səhiyyə, sosial müdafiə kimi əhəmiyyətli istiqamətlərə ediləcək dövlət xərcləmələrini məhdudlaşdırmamalıdır.

>>

Bəzi araşdırmalar iddia edir ki, xarici birbaşa investisiya üzərində qoyulan vergi dərəcəsi 1 faiz artdıqda, XBİ səviyyəsində 3.7 faizlik azalma müşahidə olunur.

Sürətli amortizasiya normalarının

kiçik və mikro sahibkarlığın inkişafına təsiri

i.f.d., dos. ƏLİ HACIYEV

Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı iqtisadiy-yatın diversifikasiyası, rəqabət-qabiliyyətliliyinin artırılması, məşğulluğun təmin edilməsi istehlak mallarına olan tələbatın yerli resurslar hesabına ödənilməsi və iqtisadi inkişafın təmin edilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Hazırda Azərbaycanda davamlı iqtisadi inkişafın təmin edilməsində KOS-un əsas hərəkətverici amilə çevrilməsi qarşıda duran əsas çağırışlardır.

Ötən dövr ərzində Azərbaycanda sahibkarlığın inkişafının dəstəklənməsi üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirilmişdir. O cümlədən 2016-cı il ölkə Prezidentinin 21 aprel tarixli 1988 nömrəli sərəncamına əsasən, aprel ayının 25-i Azərbaycanda "Sahibkarlar Günü" kimi təsis edilmişdir.

Eyni zamanda, sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların 2 il müddətinə dayandırılması, sahibkarlıq fəaliyyəti üçün lisenziya və icazələrin sayının və ödənilən rüsumların məbləğinin dəfələrlə azaldılması, icazələrin verilməsi prosedurlarının sadələşdirilməsi, o cümlədən bu sahədə elektron portalın yaradılması, sahibkarların hüquqlarının qorunması ilə bağlı Apelyasiya şuralarının təşkili, ölkə ərazisindən tranzit yüklərin daşınmasında "bir pəncərə" prinsipinin tətbiq olunması, ölkədə investisiyaların

təşviqinin artırılması məqsədilə 7 il müddətində vergi və gömrük güzəştlərinin verilməsi, idxal-ixrac əməliyyatları prosesində "Yaşıl Dəhliz" buraxılış sistemi yaradılmışdır.

KOS sahəsində stimullaşdırıcı vergi islahatlarının həyata keçirilməsinin əhəmiyyətini xüsusi olaraq vurğulamaq zəruridir.

Azərbaycanın vergi sistemində son dövrlərdə həyata keçirilən islahatlar, qanunvericilikdə və inzibatçılıqda aparılan dəyişikliklər sahibkarlarla vergi orqanları arasında münasibətlərin yeni müstəviyə keçirilməsi, ölkədə şəffaf mühitin formalaşdırılması, vergidən yayınma ilə mübarizənin gücləndirilməsi, dövlət büdcəsi gəlirlərinin vergilər yolu ilə daha da artırılmasına istiqamətlənib. Ötən il bu istiqamətdə aparılmış geniş miqyaslı qanunvericilik, inzibatçılıq və struktur islahatları ilə xarakterizə olunub. İslahatların bir çoxu vergi qanunvericiliyinə edilmiş son dəyişikliklərdə də öz əksini tapıb.

Son dəyişikliklərin əsas məqsəd və hədəfi kiçik və orta biznesin inkişafına daha əlverişli şəraitin yaradılması, vergi orqanları ilə sahibkarlıq subyektləri arasında qarşılıqlı etimad səviyyəsinin yüksəldilməsi, nağdsız əməliyyatların həcmünün artırılması və bilavasitə vergi mühitinin cəlbediciliyinin təmin olunması yolu ilə iqtisadiyyata investisiya

Vergi qanunvericiliyinə edilmiş dəyişikliklərin mühüm istiqamətlərindən biri sahibkarlığın dəstəklənməsidir.

>>

2019-cu ildən mikro və kiçik sahibkarlıq subyektlərinin balanslarında olan əsas vəsaitlər üzrə sürətli amortizasiya normaları tətbiq edilir.

Ölkədə bazar iqtisadiyyatının tələbləri nəzərə alınaraq istehsal əsas fondlarının amortizasiyasının hesablanması açıq metodu tətbiq edilir.

qoyuluşlarının təşviq edilməsi, dürüst və şəffaf uçotun qurulmasıdır. Vergi qanunvericiliyinə edilmiş dəyişikliklərin mühüm istiqamətlərindən biri sahibkarlığın dəstəklənməsidir.

Vergi məəcəlləsində sahibkarlığın inkişafının dəstəklənməsinə yönəldilmiş dəyişikliklərə sadələşdirilmiş verginin dərəcəsinin Bakı şəhərində 4 faizdən 2 faizə endirilməsi, mikrosahibkarlıq subyektlərinin gəlirlərinin (mənfəətinin) 75 faizinin vergidən azad edilməsidir. Başqa sözlə, kiçik sahibkarlıq subyektlərinin vergi yükü 2 dəfəyədək aşağı düşür. Kiçik və mikrosahibkarlığın inkişafına ciddi dəstək verilir.

Mikro sahibkarlıq subyekti olan fərdi sahibkarlar və hüquqi şəxslər əmlak vergisindən azad edirlər. Həmçinin mikro və kiçik sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan startaplar startap fəaliyyəti üçün şəhadətnamə aldıkları andan 3 il müddətinə gəlir və mənfəət vergisi ödənişindən azad edilir.

Bununla bərabər, 2019-cu ildən mikro və kiçik sahibkarlıq subyektlərinin balanslarında olan əsas vəsaitlər üzrə sürətli amortizasiya normaları tətbiq edilir.

Amortizasiya norması – əsas istehsal fondlarının dəyərinin ödənilməsinin illik müəyyən olunmuş faizidir, o illik amorti-

zasiya ayırımlarının məbləğini müəyyən edir. Amortizasiya normalarının müəyyən edilməsi metodikası mülkiyyət növündən və təşkilat-hüquqi formalarından asılı olmayaraq bütün müəssisələr üçün eynidir və amortizasiya olunan aktivlər üzrə qəbul olunmuş normalara uyğundur.

Hazırda ölkədə bazar iqtisadiyyatının tələbləri nəzərə alınaraq istehsal əsas fondlarının amortizasiyasının hesablanması açıq metodu tətbiq edilir.

Bu metodun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, dövlət amortizasiya normasının yuxarı həddini müəyyən edir və bu həddən aşağı müəssisə istədiyi amortizasiya normasını tətbiq edə bilər. Eyni zamanda istehsal əsas fondlarının bütövlükdə müəyyən qrupu üzrə amortizasiya normasının yuxarı həddi müəyyən edilir və qeyd olunan hədd daxilində müəssisə bu qrupa daxil olan əsas fondlara istənilən amortizasiya normasını tətbiq edə bilər.

Azərbaycanda Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq amortizasiya olunan aktivlər üzrə illik amortizasiya normaları aşağıdakı kimi müəyyən edilir: binalar, tikintilər və qurğular 7 faizədək; maşınlar və avadanlıq 20 faizədək; yüksək texnologiyalar məhsulu olan hesablama texnikası üzrə 25 faizədək; nəqliyyat vasitələri 25 faizədək; iş heyvanları 20 faizədək; geoloji kəşfiyyat işlərinə və təbii ehtiyatların hasilatına hazırlıq işlərinə çəkilən xərclər 25 faizədək; qeyri-maddi aktivlər – istifadə müddəti məlum olmayanlar üçün 10 faizədək, istifadə müddəti məlum olanlar üçün isə illər üzrə istifadə müddətinə mütənəsis məbləğlərdə; digər əsas vəsaitlər 20 faizədək.

Amortizasiya normalarının müəyyənləşdirilməsində mikro və kiçik sahibkarlıq subyektlərinə vergi məəcəlləsində müəyyən üstünlüklər verilmişdir. Belə ki, sahibkarlıq fəaliyyətində istifadə etdikləri əsas vəsaitlərə münasibətdə amortizasiya ayırımlarının göstərilən normalarına mikro sahibkarlıq subyektləri 2 əmsal, kiçik sahibkarlıq subyektləri isə 1,5 əmsal tətbiq etməklə gəlirdən çıxmaq hüququna malikdirlər.

Təcrübədə amortizasiya normasının iki

MÜƏSSİSƏLƏRİN QAZANCI

MÜƏSSİSƏNİN SÜRƏTLƏNDİRİLMİŞ AMORTİZASIYADA UDUŞU ONDA OLUR Kİ, İSTİSMARIN BİRİNCİ İLLƏRİNDƏ MƏHSULUN MAYA DƏYƏRİ ƏLAVƏ AMORTİZASIYANIN ΔA MİQDARI QƏDƏR ARTIR, MƏNFƏƏT İSƏ HƏMİN MİQDARDA AZALIR, DEMƏLİ, MÜƏSSİSƏ ($0,24 \times \Delta A$) MİQDARINDA AZ MƏNFƏƏT VERGİSİ ÖDƏYİR.

növü fərqləndirilir: bunlardan biri mühəsibat uçotu, digəri isə vergitutma məqsədlərinə xidmət edir. Vergitutma məqsədləri üçün müəyyən olunmuş amortizasiya normaları amortizasiya ayırımlarının xərcə silinməsinin vergi tənzimlənməsini reallaşdırır. Bu normalar üzrə hesablanmış amortizasiya ayırımları xərclərə daxil edilməklə mənfəətin vergitutulan məbləğini azaldır və bu məbləğ müəssisənin sərəncamında qalan mənfəətin formalaşmasında istifadə olunur, başqa sözlə, mənfəətin müəssisəyə

qalan hissəsi artır. Buna görə də əsas vəsaitlərin vergi məqsədləri üçün amortizasiya olunması mexanizminin düzgün müəyyən edilməsi aktual məsələlərdən biridir. Onun optimal həlli istehsalın genişləndirilməsində və innovativ inkişafa investisiya qoyuluşları üçün maliyyə mənbəyinin yaradılmasında mühüm rol oynayır.

Dünya təcrübəsində fiziki və mənəvi cəhətdən köhnəlmiş əsas vəsaitlərin silinməsi prosesinin sürətləndirilməsi və onların daha müasir və mütərəqqi maşın və avadanlıq növləri ilə əvəz olunmasının stimullaşdırılması üçün sürətli amortizasiya mexanizmi tətbiq olunur.

Sürətli amortizasiya Vergi Məcəlləsinə uyğun olaraq mövcud amortizasiya normalarının 2 dəfəyədək artırılmasını nəzərdə tutur. Artırılmış amortizasiya normaları tətbiq olunmaqla istehsal

prosesində istifadə edilən əsas vəsaitlərin aşınması sürətlənir və bu proses daha az zamanda baş verir. Hesablanmış amortizasiya ayırımları xərcə aid edilməklə vergi yükü azalır və yeni avadanlıqların alınmasına sərf ediləcək sərbəst vəsaitlərin formalaşmasına şərait yaranır.

Səmərəli amortizasiya mexanizminin mahiyyəti onda özünü göstərir ki, bu zaman əsas vəsaitlərin dəyərinin amortizasiya ayırımları şəklində silinməsi tempi həmin vəsaitlərin istehlak xassələri və dəyərinin itirilməsi tempini üstələyir.

Beynəlxalq təcrübədə sürətli amortizasiyanın tətbiqi öz müsbət nəticələrini göstərmişdir. O cümlədən ABŞ, Almaniya, Kanada kimi ölkələrin təmsalında bu sübut olunmuşdur.

Azərbaycanda əsas vəsaitlərin və digər aktivlərin vergitutma məqsədləri üçün amortizasiya normalarının maksimum hədləri Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuşdur ki, bu da sahibkarlıq subyektlərinə, o cümlədən kiçik və mikrosahibkarlığın subyektlərinə aktivlərin amortizasiyasını qoyulmuş həddən artıq olmamaqla sərbəst şəkildə tənzimləməyə imkan vermişdir. Eyni zamanda qalıt dəyəri 500 manatadək olan əsas vəsaitlərin dəyərinin gəlirdən çıxan xərclərə aid edilməsinə dair normanın Vergi Məcəlləsinə daxil edilməsini də köhnəlmiş əsas vəsaitlərin silinməsi prosesini sürətləndirən bir vasitə kimi dəyərləndirmək olar.

Beləliklə, amortizasiyanın hesablanması sürətləndirilmiş üsullarının tətbiqi qısa bir müddətdə kifayət qədər

amortizasiya ayırımlarını toplamağa, sonra ondan istehsalın texniki yenidən qurulması və rekonstruksiyası üçün istifadə edilməsinə imkan verir. Başqa sözlə, müəssisənin böyük investisiya imkanları yaranır. Bu sürətləndirilmiş amortizasiyanın birinci müsbət momentidir. Müəssisənin sürətləndirilmiş amortizasiyada ikinci uduşu onda olur ki, istismarın birinci illərində məhsulun maya dəyəri əlavə amortizasiyanın ΔA miqdarı qədər artır, mənfəət isə həmin miqdarda azalır, deməli, müəssisə $(0,24 \times \Delta A)$ miqdarında az mənfəət vergisi ödəyir.

Sürətləndirilmiş amortizasiya zamanı müəssisənin əmlakına vergi məbləğinin azaldılmasından da xeyir götürmək olur.

Sürətləndirilmiş amortizasiyanın tətbiqi müəssisə ayaq üstə möhkəm dayandığı və məhsul buraxılışına məsrəflərin rəqiblərlə müqayisədə çox az olduğu halda məqsədəuyğundur. Əgər müəssisə məhsulun rəqabətqabiliyyətli olmaması nəticəsində və ya başqa səbəbdən ağır maliyyə vəziyyətindədirsə, bu halda sürətləndirilmiş amortizasiyadan imtina edilməsi gərəkdir.

“
Beynəlxalq təcrübədə sürətli amortizasiyanın tətbiqi öz müsbət nəticələrini göstərmişdir.

FİSKAL GÜZƏŞTLƏRİN ÖLKƏDƏ KİÇİK VƏ ORTA BİZNES KLASTERİNƏ TƏSİRLƏRİ

i.e.n.,dos. HƏMİD HƏMİDOV

Son illərdə fiskal siyasətin daha effektiv qurulması yolunda atılan addımlar bu mövzunu daha da aktualaşdırdı. Xüsusilə Strateji Yol Xəritəsində fiskal siyasətin daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində faydalı təklifləri qeyd etməmək mümkün deyil. Dövlət büdcəsinə Neft Fondundan edilən trasnsferlərin limitləşdirilməsi ilə bağlı fiskal qaydaların hazırlanmasından başlamış Kiçik və Orta Biznesin (KOB) inkişafı üçün fiskal alətlər vasitəsilə təsirlərinə qədər çoxsaylı təkliflərlə əhatə olunması olduqca yerində olan yanaşmalardır. KOB-un inkişafı üzrə institusional aspekti əhatə edən yeni qurumun yaradılması bu istiqamətdə atılan mühüm bir addım kimi çıxış edir. Belə ki, ölkə Prezidentinin bu istiqamətdə verdiyi fərman bu sahəyə marağın vacibliyini bir daha təsdiq etdi. Yəni 2018-ci il 26 iyun tarixli 148 nömrəli fərmanla Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin yaradılması və struk-

“**KOB-un inkişafı baxımından biz nə dərəcədə vergi dərəcəsi arasında əlaqəyə diqqət yetiririk?**”

KOB-UN DÖVLƏT QARŞISINDA GÖSTƏRƏ BİLƏCƏYİ İMKANLARI DƏQİQ MÜƏYYƏNLƏŞDİRMƏLİ VƏ BİZNESİN İNKİŞAFINI FİSKAL DAYANIQLILIQ BAXIMINDAN DÜZGÜN QIYMƏTLƏNDİRMƏK LAZIMDIR.

turunun təsdiq olunması təsdiq edildi. Bu agentliyin əsas məqsədi mikro, kiçik və orta sahibkarlıq fəaliyyətinin tənzimlənməsində iştirak etməkdən, bu sahədə beynəlxalq təcrübədə geniş tətbiq olunan və müasir tələblərə cavab verən çevik idarəetmə sisteminin daha səmərəli mexanizmini yaratmaqdan ibarət idi.

Fiskal siyasətin, o cümlədən vergi problemlərinin təhlili, onların ölkədə fəaliyyət göstərən biznes klasterlərinə təsiri və vergi ödəyicilərinin davranışı çox aktualdır. Fiskal siyasət vergilərin fiskal və tənzimləyici funksiyalarının həyata keçirilməsi prosesində kiçik və orta biznes klasterlərinin fəaliyyətinə, onların gəlirliliyinə və likvidliyinə çox təsir edir. Buna görə də KOB-un dövlət qarşısında göstərə biləcəyi imkanları dəqiq müəyyənləşdirməli və biznesin inkişafını fiskal dayanıqlılıq baxımından düzgün qiymətləndirmək lazımdır. Burada fiskal dayanıqlılıq baxımından nəzəri yanaşmada əsasən 2 faktorun rolunu rəasional-praqmatik baxımdan doğru təhlil etməliyik. Bunlardan biri borc dayanıqlılığı, digəri isə vergi dayanıqlılığı baxımından dəyərləndirməkdir. Digər 4 amil üzrə dayanıqlılıq faktorları biznesə təsir baxımından birbaşa təsir gücü zəifdir. Yuxarıda qeyd etdiyimiz 2 faktoru ayrı-ayrılıqda dəyərləndirək. Borc dayanıqlılığı deyəndə biz KOB-un daxili və xarici maliyyə mənbələrinə çıxış imkanını nəzərdə tutmalıyıq. KOB-un gəlirləri və biznes layihələrinin rentabelliği ilə onun kreditör qarşısında maliyyə öhdəliyinin icrasındakı problemlərə diqqət yetirməliyik. Dövlət borcları hər nə qədər büdcə kəsirlərinin azaldılmasına istiqamətlənən vasitələrdən biri hesab edilsə də, eyni zamanda müasir dövrdə fiskal siyasətin əsas sosial-iqtisadi alətidir. Ancaq burada təkə borcun miqdarının artıb-azalması deyil, borcun mənbəyi və geri qaytarılma müddəti də fiskal siyasətin tərkib hissələrindən biridir. Bu aspektdən yanaşanda Azərbaycanda KOB-un borc dayanıqlılığı nə dərəcə müvazinətlidir? Əsas diqqət etməli məqam budur. Deməli, biz fiskal dayanıqlılıq baxımından KOB-un maliyyə resurslarına çıxış imkanlarına xüsusi diqqət yetirməliyik.

Digər fiskal dayanıqlılığı şərtləndirən faktor kimi vergi dayanıqlılığını nəzərə almağımızdır. Ölkədə KOB-un inkişafı baxımından biz nə dərəcədə vergi dərəcəsi arasında əlaqəyə diqqət yetiririk? Kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin həm sayının, həm də büdcə daxilolmalarındakı payına xüsusi diqqət ayırmalıyıq. Vergi dayanıqlılığı eyni zamanda ölkədə biznes qurumları arasında gəlir bölgüsü ilə bağlı alət rolunu oynamalıdır. Xüsusilə gəlirlərin ədalətli bölgüsü kimi əsas maliyyə açarı rolunu oynamasıdır. Dövlət Maliyyəsi məfhumunda müəssisələrin vergi yükü dərəcəsinin və ya büdcə xərclərinin ÜDM-dəki payının hər nə qədər rolunu danılmaz olsa da, fikrimcə, məsələyə tamamilə başqa aspektdən baxılmalıdır. Yəni, gəlirlərin ədalətli bölgüsü fiskal siyasətin təməli olmalıdır. Gəlirlərin bölgüsündə ədaləti qorumaq məqsədilə dövlət gəlirlərini əztəminatlı əhalinin daha çox faydalanacağı sahələrə yönəltmək daha məqsədəuyğun olar.

Fiskal dayanıqlılıq təkə bir ölkə sərhədləri daxilində baş verən makroiqtisadi parametrlərlə əlaqəli deyildir. Bu eyni zamanda beynəlxalq səviyyədə də maliyyə qurumlarının maraq dairəsində olan məsələdir. Beynəlxalq Valyuta Fondunun ekspertləri fiskal dayanıqlılıq makroiqtisadi siyasətin öz cari vəziyyətini böhranın yaranması təhlükəsindən qoruması qabiliyyəti kimi xarakterizə edir. Bir qrup alimlərin fikrinə görə, fiskal dayanıqlılıq dedikdə hazırkı nəslin ehtiyaclarının ödənilməsinin gələcək nəsillərin ehtiyaclarının ödənilməsinə neqativ təsir göstərməməsi başa düşülür. Hər iki fikrin dürüstlüyünü nəzərə alaraq qeyd edək ki, fiskal dayanıqlılıq dövlətin gəlir və xərcləri arasında uzunmüddətli dövrə disbalansın yaranmamasına xidmət etməlidir.

Bildiyimiz kimi, istənilən ölkənin iqtisadi sisteminin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq fiskal dayanıqlılığın bir, iki və ya bir neçə forması əsas həlqə kimi çıxış edə bilər. Azərbaycan təbii resurslarla zəngin ölkə olduğu üçün onun fiskal baxımdan dayanıqlılığına xüsusi diqqət yetirməliyik. Yeri düşmüşkən, təbii resursla zəngin 47 dövlətdə fiskal dayanıqlılığın təbii resursdan rəasional istifadə edilməsi baxımından dayanıqlılıq, Avropa Birliyi ölkələrində pensiya, səhiyyə və ən son borc dayanıqlılığı aktualdır.

İstənilən iqtisadiyyatın maliyyə müstəvisində fiskal gəlirlərdən səmərəli istifadə etməsi – büdcə sisteminin və icmal büdcənin effektivliyi həmçinin, dövlət borclarının və büdcə kəsirlərinin optimal həddinin qorunmasına, orta və uzun müddətli dövrdə fiskal sabitliyin pozulmasının və mümkün risklərin azaldılmasına hədəflənməlidir. Bu risklərin azaldılmasında xüsusilə KOB-un rolunun olduqca mühüm roludur. Biz KOB-a yönəlik elə bir effektiv fiskal siyasət yürütməliyik ki, sonda KOB fiskal dayanıqlılığı təmin edəcək əsas müvazinət “daşı” olaraq qalsın.

Dividend ödənişlərinə yeni yanaşma:

İnvestisiya qoyuluşlarının
təşviq edilməsi

i.e.n., dos. AZƏR QARAYEV

Respublikada sahibkarlığın inkişafı, əlverişli biznes mühitinin yaradılması, iqtisadiyyata investisiya qoyuluşlarının təşviq edilməsi məqsədilə son dövrlərdə **həyata keçirilən fəaliyyətlər vergi sahəsindən də yan keçmir** və bu sahədə günün tələblərinə uyğun əhəmiyyətli dəyişikliklər, təkmilləşmələr reallaşdırılır.

Respublikada sahibkarlığın inkişafı, əlverişli biznes mühitinin yaradılması, iqtisadiyyata investisiya qoyuluşlarının təşviq edilməsi məqsədilə son dövrlərdə həyata keçirilən fəaliyyətlər vergi sahəsindən də yan keçmir və bu sahədə günün tələblərinə uyğun əhəmiyyətli dəyişikliklər, təkmilləşmələr reallaşdırılır.

Bununla əlaqədar olaraq ötən ilin sonlarında Vergi Məcəlləsinə çoxsaylı, əhəmiyyətli dəyişikliklər edilmişdir. Bütövlükdə vergi qanunvericiliyinə 5 əsas istiqamət, yəni sahibkarlığın dəstəklənməsi, vergidən yayınmanın və "kölgə iqtisadiyyatı"nın miqyasının azaldılması, vergitutma bazasının genişləndirilməsi, vergi inzibatchılığının təkmilləşdirilməsi və vergi güzəştlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi istiqamətləri üzrə dəyişikliklər edilmişdir.

Edilən dəyişikliklərdə əsas yeniliklərdən biri dividend gəlirlərinin vergidən azad edilməsi ilə bağlı olmuşdur. Dividend - hüquqi şəxsin öz təsisçilərinin (payçıların) və yaxud səhmdarlarının xeyrinə xalis mənfəətinin bölüşdürülməsi, o cümlədən hüquqi şəxs ləğv edilərkən xalis mənfəəti hesabına formalaşan əmlakın (aktivlərin) bölüşdürülməsi, habelə səhmlərin (payların) xalis mənfəət hesabına artırılan nominal dəyər hüdudlarında geri alınması ilə bağlı pul və ya digər ödəmələr şəklində etdiyi ödənişlərdir.

2019-cu ildən sahibkarlıq subyektlərinin gəlir və xərclərinin uçotunun aparılması mədəniyyətinin formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi məqsədilə Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuş qaydada gəlirini və xərcini sənədləşdirən vergi ödəyicilərinin (ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan alınmayan və əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200000 manatadək olan rezident müəssisələrin) öz təsisçilərinə (payçılarına) ödədikləri dividendlərin ödəmə mənbəyində vergidən azad

^ Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuş qaydada gəlirini və xərcini sənədləşdirən vergi ödəyicilərinin (ƏDV-nin məqsədləri üçün qeydiyyatdan alınmayan və əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200000 manatadək olan rezident müəssisələrin) öz təsisçilərinə (payçılarına) ödədikləri dividendlərin ödəmə mənbəyində vergidən azad olunması nəzərdə tutulur.

^ Güzəştlərin gələcəkdə bütün vergi ödəyicilərinə şamil olunması hədəflərə nail olmaq nöqtəyi-nəzərindən daha məqsədəuyğun olardı.

Ona görə də hesab edilir ki, dividend gəlirlərinin vergidən azad edilməsi korporativ sektorun inkişafına ciddi təkan vermək, iqiqat vergitutmanı aradan qaldırmaq və investisiyalar üçün zəruri stimullar yaratmaq baxımından çox əhəmiyyətli, faydalı ola bilər.

Onu da qeyd edə bilərik ki, Vergi Məcəlləsinə edilən dəyişikliklər dividend gəlirləri üzrə vergi güzəştlərindən vergi ödəyicilərinin çox dar bir dairəsinin yararlanmasına bilməsini nəzərdə tutur və bu da digər vergi ödəyicilərinə münasibətdə ədalətli bir yanaşma hesab edilmir. Bu baxımdan hesab edirik ki, qeyd olunan güzəştlərin gələcəkdə bütün vergi ödəyicilərinə şamil olunması yuxarıda qeyd olunan hədəflərə nail olmaq nöqtəyi-nəzərindən daha məqsədəuyğun olardı.

Hazırda dünyanın bir çox ölkələrində investisiyaların cəlb olunması məqsədilə dividend gəlirləri vergiyə cəlb olunmur və ya aşağı dərəcələrlə vergiyə cəlb olunurlar. Məsələn, Sinqapur, Avstriya, İrlandiya, Argentina, Braziliya, Meksika kimi ölkələrdə dividendlər, ümumiyyətlə, vergiyə cəlb olunmur. Latviya, Estoniya, Sloveniya kimi ölkələrdə isə dividend gəlirləri nisbətən aşağı dərəcələrlə vergiyə cəlb olunurlar.

Beynəlxalq təcrübədə investisiyaların təşviq olunması baxımından dividend ödənişlərindən vergitutma üzrə aşağıdakıların həyata keçirilməsi də məqsədəuyğun hesab edilir:

- dividendlərin tam, qeyd-şərtsiz vergidən azad olunması;
- dividendlərin vergiyə cəlb olunması zamanı mənfəət və ya gəlir vergisinin dərəcəsinin aşağı salınması;
- dividendlərin yalnız bir hissəsinin (müəyyən edilmiş pay daxilində) vergi tutulan mənfəətə daxil edilməsi;
- dividendlərdən ödənilən mənfəət vergisi üzrə vergi kreditlərinin verilməsi.

Beləliklə, qeyd olunanlar belə bir nəticəyə gəlməyə imkan verir ki, hazırda respublikada dividend gəlirlərinə münasibətdə digər ölkələrdən fərqli yanaşma formalaşır və o, investisiya qoyuluşlarının stimullaşdırılmasından daha çox kiçik sahibkarlıq subyektlərinin inkişafı, onların vergi yükünün yüngülləşdirilməsi, gəlir və xərcin uçotunun aparılması mədəniyyətinin formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsini nəzərdə tutur.

İnvestisiyaların stimullaşdırılması metodları Tətbiq olunduğu ölkələr

Hüquqi şəxslər – rezidentlər

Digər rezidentlərdən alınan dividendlərin tam olaraq vergidən azad edilməsi	Avstriya, İrlandiya, Sinqapur, Braziliya
Dividendlərin vergiyə cəlb olunması zamanı mənfəət vergisi dərəcəsinin aşağı salınması	Panama
Dividendlərin yalnız bir hissəsinin vergi tutulan mənfəətə daxil edilməsi	İtaliya, Norveç, Fransa
Dividendlərdən ödənilən mənfəət vergisi üzrə vergi kreditlərinin verilməsi	Niderland, Portuqaliya, Polşa, CAR

Hüquqi şəxslər – qeyri-rezidentlər

Rezidentlərdən alınan dividendlərin mənfəət vergisindən azad edilməsi	Braziliya, Böyük Britaniya, Aİ ölkələri
Qiymətli kağızlar üzrə müsbət məzənnə fərqlərinin mənfəət vergisindən azad edilməsi	Argentina, Honkonq

Fiziki şəxslər – rezidentlər

Hüquqi şəxslərdən alınan dividendlərin tam olaraq gəlir vergisindən azad edilməsi	Avstraliya, Braziliya, Tayvan, CAR
Dividendlərin vergiyə cəlb olunması zamanı gəlir vergisinin dərəcəsinin aşağı salınması	Danimarka, Lüksemburq (50% həddində azad edilir)
Dividendlərdən ödənilən gəlir vergisi üzrə vergi kreditlərinin verilməsi	Böyük Britaniya, Kanada

olunması nəzərdə tutulur. Bu dəyişikliyə qədər kiçik sahibkarlıq subyektləri xalis mənfəətini öz təsisçiləri (payçıları) arasında bölüşdürərkən ödədikləri dividenddən ümumi qaydada 10 faiz dərəcə ilə vergi tutulurdu.

Bu isə qeyd olunan sahibkarlıq subyektlərinin mənfəətinin iqiqat vergiyə cəlb olunması ilə nəticələnirdi. Yəni onlar həm 20%-lik mənfəət vergisi, həm də 10%-lik dividend gəlirlərinə görə vergini ödəmək məcburiyyətində qalırdılar. Eyni zamanda mənfəətin iqiqat vergiyə cəlb olunması sahibkarlıq subyektlərinin kapital qoyuluşlarından gəlirini azaldır, onların vergi yükünü daha da ağırlaşdırır, investorları səhm kapitalına sərmayə qoyuluşundan çəkindirirdi.

Dividend gəlirlərinin vergidən azad edilməsi korporativ sektorun inkişafına ciddi təkan vermək, iqiqat vergitutmanı aradan qaldırmaq və investisiyalar üçün zəruri stimullar yaratmaq baxımından çox əhəmiyyətli, faydalı ola bilər.

SADƏLƏŞDİRİLMİŞ VERGİNİN TƏTBİQ OLUNMASINDA ƏSAS MƏQSƏD VERGİ YÜKÜNÜN AZALDILMASINDAN, VERGİ VƏ MÜHASİBAT UÇOTU VƏ HESABATININ KİÇİK MÜƏSSİSƏLƏR VƏ FƏRDI SAHİBKARLAR ÜÇÜN SADƏLƏŞDİRİLMƏSİNDƏN İBARƏT OLMUŞDUR.

Vergitutmada islahatların aparılmasının əsas stimullarından biri həmişə vergi sisteminin sadələşdirilməsi zərurəti olmuşdur. Vergi sisteminin mürəkkəbliyi inzibati xərclərin artmasına səbəb olur, vergi ödəyicilərinin ayrı-ayrı qrupları arasında vergi yükünün qeyri-bərabər bölüşdürüldüyü fikrinə inamı artırır. Bununla da vergi sistemində islahatların aparılmasına klassik stimullar ölkədə qərarlaşmış iqtisadi imkanların yol verdiyi hədd daxilində reallaşdırılır. Vergi islahatları vasitəsilə iqtisadiyyatın sabitləşdirilməsi üzrə səmərəli fəaliyyət aparmaq arzusunda olan dövlətlər üçün vergi eksperimentinin yalnız məzmunu deyil, həm də onun vaxtında və sürətlə həyata keçirilməsi çox əhəmiyyətlidir. Bu baxımdan respublikada aparılan vergi siyasəti vergi dərəcələrinin aşağı salınması və vergi güzəştlərinin azaldılması hesabına vergitutma bazasının genişləndirilməsinə, iqtisadiyyata investisiya qoyuluşunun stimullaşdırılmasına, kiçik və orta sahibkarlıq, biznes fəaliyyəti üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına və son nəticədə mövcud iqtisadi potensialın artırılmasına və əhalinin maddi rifahının yüksəldilməsinə yönəldilmişdir. Vergitutma sahəsində həyata keçirilən islahatların əsas istiqamətlərindən biri də sadələşdirilmiş verginin tətbiq edilməsidir. Sadələşdirilmiş vergi vergitutmanın xüsusi formasıdır.

Bu vergi növü Azərbaycanda 1 yanvar 2001-ci ildə etibarən tətbiq edilməyə başlanmışdır. Sadələşdirilmiş vergi tətbiq ediləndən ona bir sıra əlavə və dəyişikliklər edilmiş, bəzi müddəaları dəqiqləşdirilmişdir. Hazırda ƏDV məqsədləri üçün qeydiyyatdan alınmamış və ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) vergi tutulan əməliyyatların həcmi 200000 manat və ondan az olan şəxslər; vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200000 manatdan artıq olan ictimai işə fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər; sadələşdirilmiş vergini tətbiq

Sadələşdirilmiş vergi ödəyicilərinin ödədiyi vergilərin həcmi ümumi vergi ödəmələrinin təqribən 5,5%-ni təşkil edir.

etmək hüququna malikdirlər. Sadələşdirilmiş verginin tətbiq olunmasında əsas məqsəd vergi yükünün azaldılmasından, vergi və mühasibat uçotu və hesabatının kiçik müəssisələr və fərdi sahibkarlar üçün sadələşdirilməsindən ibarət olmuşdur. Bu məqsədlərə nail olunması kiçik biznesin inkişafına və bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatının səmərəliliyinin artırılmasına imkan vermişdir. Əsasən kiçik sahibkarlığın dəstəklənməsi məqsədini güdən sadələşdirilmiş verginin tətbiqi zamanı xüsusilə mühasibat uçotunun təşkili daha az məsrəflərlə mümkün olur. Digər tərəfdən, bu rejimin tətbiqi ölkənin vergi ödəyicilərinin böyük əksəriyyəti təşkil edən sadələşdirilmiş vergi ödəyicilərinin fəaliyyəti üzərində

SADƏLƏŞDİRİLMİŞ VERGİ VƏ ÖLKƏDƏ ÖZÜNÜMƏŞĞULLUĞUN TƏMİN EDİLMƏSİ

i.f.d., dos. Zöhrab Paşayev

**ƏSASƏN KİÇİK SAHİBKARLIĞIN DƏSTƏKLƏNMƏSİ
MƏQSƏDİNİ GÜDƏN SADƏLƏŞDİRİLMİŞ VERGİNİN
TƏTBİQİ ZAMANI XÜSUSİLƏ MÜHASİBAT UÇOTUNUN
TƏŞKİLİ DAHA AZ MƏSRƏFLƏRLƏ MÜMKÜN OLUR.**

vergi nəzarətinin təşkili və həyata keçirilməsi işini də xeyli asanlaşdırır. Hazırda ölkəmizdə 950 minə yaxın vergi ödəyicisinin 30 mini ƏDV, qalanları isə sadələşdirilmiş vergi ödəyiciləridir". Sadələşdirilmiş vergi ödəyicilərinin ödədiyi vergilərin həcmi ümumi vergi ödəmələrinin təqribən 5,5%-ini təşkil edir. "İnkişaf etmiş ölkələrin əksəriyyətində bu rəqəm bir neçə dəfə yüksəkdir. Göründüyü kimi, ölkəmizdə sadələşdirilmiş vergi üzrə aşağı vergi dərəcələrinin tətbiqi iqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələri ilə yanaşı, məşğulluğun təmin olunmasında əsas istiqamət kimi seçilmişdir. Sadələşdirilmiş vergi növü üzrə edilmiş dəyişikliklərə əsasən aşağıdakı cədvəldə qeyd olunmuş fəaliyyət növləri ilə fərdi qaydada (əlavə işçi qüvvəsi cəlb etmədən) məşğul olan fiziki şəxslər aylıq sabit məbləğə fəaliyyətlərinin faktiki həyata keçirildiyi ərazi üzrə müvafiq əmsalları tətbiq etməklə hesablanmış sadələşdirilmiş vergini ödəyirlər.

Yuxarıda göstərilən fəaliyyət növləri ilə məşğul olan fiziki şəxslər üçün aylıq verginin məbləği aşağıdakı əmsallar tətbiq edilməklə müəyyən edilir:

- Bakı şəhərində (kənd və qəsəbələr daxil olmaqla) – 2,0;
- Gəncə, Sumqayıt və Xırdalan şəhərlərində - 1,5;
- Abşeron rayonunun qəsəbə və kəndləri (Xırdalan şəhəri istisna olmaqla), Şirvan, Mingəçevir, Naxçıvan, Lənkəran, Yevlax, Şəki və Naftalan şəhərlərində – 1,0;
- digər rayon (şəhər) və qəsəbələrdə (kəndlərdə) – 0,5.

Qeyd edilən fəaliyyət növləri ilə məşğul olan fiziki şəxslər fəaliyyətə başlayanadək Vergilər Nazirliyindən öz istəklərinə uyğun olaraq növbəti ay, rüb, yarım il və ya il üçün "Sadələşdirilmiş vergi üzrə sabit məbləğin ödənilməsi haqqında qəbz" aldıqdan sonra vergi orqanına bəyannamə təqdim etmədən sərbəst şəkildə fəaliyyət göstərirlər. İstər sadələşdirilmiş verginin ödəyicilərinin malların təqdim edilməsindən, işlərin görülməsindən, xidmətlərin göstərilməsindən əldə etdiyi vəsaitin məbləğindən (ümumi hasilatının həcmindən) və satışıdan kənar gəlirlərdən 2 faiz dərəcə ilə hesablanması, istərsə də sadələşdirilmiş vergi növü üzrə müxtəlif fəaliyyət növləri ilə fərdi qaydada (əlavə işçi qüvvəsi cəlb etmədən) məşğul olan fiziki şəxslər üçün aylıq sabit məbləğdə verginin tətbiqi məşğulluq səviyyəsinin, o cümlədən özünüməşğulluğun təmin edilməsində yeni stimulun əsas göstəricilərindən biri hesab edilə bilər.

Texnoloji inkişaf iqtisadi cəhətdən böyüməni və məhsuldarlığı artıraraq məşğulluğa müsbət təsir göstərir. İnkişaf etmiş ölkələrin də inkişafının təməlinə dayanan əsas amillərdən biri də texnoloji inkişafdır.

Ölkələr texnoloji inkişafa nail olmaq üçün iki müxtəlif üsuldan istifadə edə bilərlər. Birincisi, texnologiyayı birbaşa istehsal etməkdir, digəri isə ehtiyac duyduğu texnologiyayı kənardan transfer etməkdir. Texnologiyaya sahib olmanın ən yaxşı yolu texnologiyayı istehsal etməkdir. Qısa müddətdə texnologiya istehsalı mümkün deyil, çünki uzun müddət tələb olunur. Buna görə də qısa müddətdə texnologiyaya sahib olmaq istəyən ölkələr texnologiyaya idxalını seçir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi"ndə də qeyd edilir ki, "2025-ci ildən sonrakı dövr üçün hədəf baxış sosial rifah halının yaxşılaşdırılmasını və insan inkişafı indeksinin ən yüksək həddə çatdırılmasını təmin edən və yüksək texnoloji inkişafa və iqtisadiyyatın optimal strukturuna əsaslanan güclü rəqabətqabiliyyətli və inklüziv iqtisadiyyat qurmağı nəzərdə tutur".

Texnoloji inkişafın əhəmiyyətini bilən bütün dövlətlər bu sahədə müxtəlif təşviqlərdən istifadə edirlər. Bu dəstəklər arasında vergi stimullarının xüsusi əhəmiyyəti vardır. Məsələn, Türkiyədə texnologiyanın inkişaf etdirmək məqsədilə 31.12.2023-cü il tarixinə qədər bir çox vergi növlərində güzəştlər verilir.

Respublikamızda Strateji Yol Xəritələrində göstərilən tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün müxtəlif sahələrdə, o cümlədən də vergi sahəsində islahatlar aparılaraq həyata keçirilir. Dəyişikliklər, əsasən, Vergi Məcəlləsində öz əksini tapmışdır.

Azərbaycanda 2019-cu il yanvarın 1-dən qüvvəyə minmiş vergi qanunvericiliyinə düzəlişlər Strateji Yol Xəritələrinə uyğun olaraq hazırlanıb və biznesin maraqlarını nəzərə almışdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 18 yanvar 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə investisiya fəaliyyətinin genişləndirilməsi, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və

Vergi məəcəlləsində İDXALINA TEXNOLOGIYA

Müasir dövrdə ölkələr makroiqtisadi hədəflərinə çatmaq və qlobal rəqabət mühitində iqtisadiyyatlarının rəqabət gücünü artırmaq üçün klassik istehsal formalarını informasiya və texnologiya istehsalı ilə əvəzləndirirlər. Artan rəqabət şəraitində ölkədə texnoloji inkişaf iqtisadi dinamizmin əsasını təşkil edir.

i.e.n. LALƏ HƏMİDOVA
i.f.d. ƏRZUMAN HÜSEYNOV

dəstək və qeyri-neft ixracının genişlənməsi

sənaye istehsalının artırılması məqsədilə İqtisadiyyat Nazirliyi investisiya fəaliyyətini həyata keçirən hüquqi şəxslərə və fərdi sahibkarlara "İnvestisiya təşviqi sənədi" verilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinə görə, xüsusilə 164.1.26. maddəyə əsasən, respublikamızda "İnvestisiya təşviqi sənədi"ni almış hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar tərəfindən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının təsdiqedicisi sənədi əsasında texnikanın, texnoloji avadanlıqların və qurğuların idxalı "İnvestisiya təşviqi sənədi"nin alındığı tarixdən 7 il müddətinə əlavə dəyər vergisi və gömrük rüsumlarından azad edilir.

İnvestisiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması sahəsində "İnvestisiya təşviqi sənədi"nin tətbiqi xüsusilə qeyd edilmişdir. İnvestisiya təşviqi sənədini almış

xərclərin çəkilməsinə yönəldilən hissəsi 7 il müddətinə gəlir vergisindən azad edilir.

Dəyişikliklər həmçinin mikro və kiçik sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan startaplara aiddir. Belə ki, mikro və ya kiçik sahibkarlıq subyekti olan və fərdi sahibkar və ya hüquqi şəxs kimi fəaliyyət göstərən startapların "Startup" şəhadətnaməsi aldığı tarixdən innovasiya fəaliyyətindən əldə etdikləri gəlir və mənfəət üzrə 3 il müddətinə gəlir və mənfəət vergisindən azad olmalarını nəzərdə tutur.

Vergi Məcəlləsinin maddələrinə uyğun olaraq, Azərbaycan hökuməti sənaye xammalının və avadanlıqlarının idxalını ƏDV-dən azad edərək, müasir texnologiyaların inkişafını təmin edə bilər.

Vergi Məcəlləsinin 193-cü maddəsinə görə, sonradan təkrar ixrac məqsədilə idxal olunan mallar üçün aksiz, malların idxalı vaxtı ödənilir və sonradan təkrar ixracın faktiki həcmində müvafiq məbləğdə aksizi almış gömrük orqanları tərəfindən 15 gün ərzində geri qaytarılır.

Sənaye və texnologiyalar parkının infrastrukturunun, istehsal sahələrinin yaradılması və tikintisi, habelə elmi-tədqiqat və təcrübə-konstruktor işlərinin görülməsi məqsədilə sənaye və texnologiyalar parkının idarəedicisi təşkilatı (operatoru) və rezidentləri tərəfindən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının təsdiqedicisi sənədi əsasında texnikanın, texnoloji avadanlıqların və qurğuların idxalı ƏDV-dən azad edilmişdir.

Həmçinin sənaye və texnologiyalar parkının yaradılması və bu parkda fəaliyyətin təmin edilməsi üçün tələb olunan əsas vəsaitlərin alınmasının ƏDV-dən azad edilməsi innovativ fəaliyyətin maliyyə tutumunu azaltmaqla investisiyaların maliyyə və inflyasiya risklərinin xeyli yumşaldılması və beləliklə, sahibkarların bu istiqamətdə motivasiyasının əhəmiyyətli dərəcədə dəstəklənməsi üçün geniş imkanlar açır.

hüquqi şəxslər və fərdi sahibkarlar həmin sənədi aldığı tarixdən 7 il müddətinə bütün növ vergi və idxal rüsumları üzrə güzəştlər əldə edirlər. Qeyri-neft ixracının təşviqi məqsədilə qeyri-neft məhsullarının ixracı ilə məşğul olan şəxslərə dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ixrac təşviqi ödənilməsi də ixracçının istehsalat investisiyalarını təşviq edən addımdır. İxrac təşviqi şamil olunan malların siyahısında olan məhsulların növündən asılı olaraq, sahibkarlara ixrac etdikləri qeyri-neft məhsullarının gömrük dəyərinin 3 faizdən 6 faizədək hissəsi büdcə vəsaitləri hesabına geri ödənilir.

Qeyri-neft sektorunun inkişafı ölkənin iqtisadi potensialının gücləndirilməsi üçün mühüm amillərdən biridir. Bunun nəticəsidir ki, son illər ərzində uğurla həyata keçirilmiş dövlət proqramları və bu sahədə görülən tədbirlər qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafına, sahibkarlıq mühitinin daha da yaxşılaşdırılmasına, investisiya qoyuluşunun artmasına, yeni müəssisələrin və iş yerlərinin açılmasına təkan vermişdir.

Vergi Məcəlləsinə edilən düzəlişlərə həmçinin ölkədə qeyri-neft ixracının potensialını daha da genişləndirəcək mikro, kiçik və orta müəssisələr (KOS) üçün uzunmüddətli vergi stimullarının verilməsi də daxildir. KOB (kiçik və orta biznes) klasteri reyestrində qeydiyyatdan keçən şirkətlər qeydiyyatdan keçdikləri andan etibarən 7 il ərzində ƏDV, mənfəət və torpaq vergisindən, KOB klasterinə aid olan şirkətlər tərəfindən istehsal və emal məqsədilə texnoloji avadanlıqların, texnikaların və qurğuların idxalı 7 il ərzində ƏDV-dən azad edilir.

Bununla yanaşı, klasterin iştirakçısı olan fərdi sahibkarın KOB klaster şirkəti ilə bağlanmış müqavilə əsasında təqdim etdiyi mal (iş, xidmət) üzrə əldə etdiyi gəlirin kapital xarakterli

Innovasiya iqtisadiyyatına doğru

Star

**KİÇİK VƏ
ORTA BİZNES
KLASTERİNƏ
DAXİL OLAN ŞİRKƏTLƏR
KOB REYESTRİNDƏ
QEYDİYYATA
ALINDIQLARI
ANDAN ETİBARƏN
7 İL MÜDDƏTİNƏ
MƏNFƏƏT,
TORPAQ VƏ
ƏLAVƏ DƏYƏR
VERGİSİNDƏN
AZAD EDİLİRLƏR.**

müəllim TURAN SÜLEYMANOV

TƏMƏL PRİNSİP

SAHİBKARLIQ
EKOSİSTEMİNİN ƏSAS
KOMPONENTLƏRİNDƏN OLAN
DÖVLƏT DƏSTƏYİ VƏ MÜVAFIQ
QANUNLARIN ÖZÜNÜ DƏ 3
HİSSƏYƏ AYIRMAQ OLAR.

Bunlardan birincisi ölkədə biznes fəaliyyətinə başlamağın asanlıqı, ikincisi vergi güzəştləri və sonuncusu isə biznesləri dəstəkləmə üçün real dövlət proqramları, qanunları təşkil edir. Bu məqalədə əsas diqqəti Azərbaycanda sahibkarlıq ekosistemində xüsusi çəkiyə malik olan vergi güzəştlərinə ayıracağam.

Hər bir ölkədə sahibkarlıq fəaliyyətinin, o cümlədən startapların inkişaf etdirilməsi hökumət üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır və bu məqsədlə özünəməxsus münbit ekosistemin yaradılması istiqamətində çoxlu işlər görülür. Azərbaycan hökuməti də bu istiqamətdə bir sıra böyük layihələr həyata keçirmiş və hal-hazırda bu istiqamətdə fəaliyyətini davam etdirməkdədir. Çünki bu günün uğurlu startapları sabahın kiçik və orta biznesləridir. Kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin isə ölkə iqtisadiyyatının inkişafında çox böyük əhəmiyyəti vardır. Belə ki, işsizliyə qarşı mübarizədə və ölkədə innovasiyanın tətbiqində kiçik biznesin oynadığı rol danılmazdır. Təsadüfi deyil ki, Amerika Birləşmiş Ştatlarında əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan insanların təxminən 90%-i kiçik biznes subyektlərində işlə təmin olunmuşlar. Həmçinin tədqiqatlar göstərir ki, iqtisadi krizislər zamanı digər sahibkarlıq subyektlərindən fərqli olaraq ilk işəgötürənlər elə kiçik biznes müəssisələri olur. Ölkədə innovasiyaların tətbiqi ilə əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, inkişaf etmiş ölkələrdə iqtisadiyyatın yüksək texnologiyalar sektorunda işlə təmin olunan əhəlinin 40%-i kiçik biznes subyektlərinin payına düşür. Məhz Facebook, Netflix və digər dünya nəhəngləri də bir zamanlar startap ideyaları kimi başlayaraq uğur qazanmışlar.

Sahibkarlıq ekosisteminin əsas komponentlərindən olan dövlət dəstəyi və müvafiq qanunların özünü də 3 hissəyə ayırmaq olar. Bunlardan birincisi ölkədə biznes fəaliyyətinə başlamağın asanlıqı, ikincisi vergi güzəştləri sonuncusu isə biznesləri dəstəkləmə üçün real dövlət proqramları və qanunları təşkil edir. Bu məqalədə əsas diqqəti Azərbaycanda sahibkarlıq ekosistemində xüsusi çəkiyə malik olan vergi güzəştlərinə ayıracağam.

Bildiyimiz kimi, münbit sahibkarlıq ekosisteminin təmin olunması, o cümlədən startaplara və kiçik bizneslərə vergi güzəştlərinin tətbiq olunması ölkədə

tapplara

vergi güzəştləri

Kiçik sahibkarlığın ölkədə inkişafı üçün bir neçə komponentdən ibarət münbit sahibkarlıq sisteminin mövcudluğu önəmlidir. Bu komponentlərdən birincisi mövcud bazara çıxışın olması, ikincisi ölkədə insan kapitalının mövcudluğu, üçüncüsü maliyyə resurslarının olması, dördüncüsü mentor və dəstək sisteminin təmin olunması, beşincisi dövlət dəstəyi və müvafiq qanunların mövcudluğu, altıncısı təhsil və treyninqlər, yeddincisi universitetlərin bu işləri həyata keçirmək üçün sanki katalizator rolunu oynama imkanları, sonuncusu isə sahibkarlıq mədəniyyəti və ya sahibkarlığın fəaliyyətinin milli mədəniyyətdə dəstəklənməsi daxildir.

sahibkarlığın inkişafına birbaşa təsir göstərir. Bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlərdən biri də "Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il 30 noyabr tarixli 1356-VQD nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən 20 dekabr 2018-ci ildə imzalanmış müvafiq fərmandır. Bu fərman əsasında startap və kiçik bizneslərə bir sıra vergi güzəştləri tətbiq olunmağa başlanmışdır.

Həmin fərmana əsasən, kiçik sahibkarlıq subyektlərinin gəlir və xərcin uçotunun aparılması mədəniyyətinin formalaşdırılması və təkmilləşdirilməsi məqsədilə Vergi Məcəlləsi ilə müəyyən olunmuş qaydada gəlirini və xərcini sənədləşdirən bu kateqoriya vergi ödəyicilərinin öz təsisçilərinə (payçlarına) ödədikləri dividendlərin ödəmə mənbəyində vergidən azad olunmasını nəzərdə tutan müddəə Vergi Məcəlləsinə daxil edilib. Bu dəyişikliyə qədər kiçik sahibkarlıq subyektləri də xalis mənfəətini öz təsisçiləri arasında bölüşdürərkən ümumi qaydada 10% dərəcə ilə vergi tutulurdu. Bununla da sahibkarlıq subyektlərinə şəffaf uçot apardıqları halda əlavə vergi güzəştləri veriləcək və onlar tərəfindən təsisçilərinə (payçlarına) ödənilən dividendlər ödəmə mənbəyində 10% dərəcə ilə tutulan vergidən azad olunacaq.

Bundan əlavə, mikrobiznes, kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri üçün gəlir, mənfəət, əmlak, torpaq vergisi və əlavə dəyər vergisi (ƏDV) üzrə güzəştlər də nəzərdə tutulub.

Belə ki, kiçik və orta biznes (KOB) klasterinə daxil olan şirkətlər KOB reyestrində qeydiyyatla alındıqları andan etibarən 7 il müddətinə mənfəət, torpaq və əlavə dəyər vergisindən azad edirlər. KOB klasterinə daxil olan şirkətlər tərəfindən istehsal və emal məqsədilə texnika, texnoloji avadanlıq və qurğuların idxalı isə 7 il müddətinə ƏDV-dən azad edilir. Həm də kiçik və orta biznes klasterinin iştirakçısı olan sahibkarlıq subyektləri tərəfindən KOB klaster şirkəti ilə bağlanmış müqavilə əsasında təqdim etdiyi mal (iş, xidmət) üzrə əldə etdiyi gəlirin kapital xarakterli xərclərin çəkilməsinə yönəldilən hissəsi 7 il müddətinə gəlir (mənfəət) vergisindən azad edilir.

Qeyd edək ki, mikro-sahibkarlıq subyektləri üçün nəzərdə tutulan güzəştlərə sahibkarlıq fəaliyyətindən əldə olunan gəlir və mənfəətin 75%-nin vergidən azad edilməsi də daxildir. Həmçinin, mikrosahibkarlıq subyektinə fərdi sahibkarlar və hüquqi şəxslər bu fərman əsasında əmlak vergisindən azad edirlər. Startap fəaliyyəti üçün şəhadətnamə alan startap şirkətləri növbəti 3 il ərzində həm gəlir, həm də mənfəət vergisindən azad edilmişlər.

BİZNESİNİ QUR!

Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsinə edilən bu dəyişikliklər nəticəsində Azərbaycan sahibkarlıq ekosisteminin önəmli bir hissəsi olan vergi güzəştləri bu sahədə dünyanın aparıcı ölkələrində mövcud olan sistemlərlə ayaqlaşmaqdadır. Əminliklə qeyd etmək lazımdır ki, startap və kiçik bizneslər üçün yaradılan bu vergi güzəştləri ölkəmizdə sahibkarlıq fəaliyyətini daha da canlandıracaq, ölkəmizin iqtisadi inkişafına və insanların məşğulluğuna öz töhfəsini verəcəkdir.

Vergi inzibatçılığının texnoloji transformasiyası:

real vaxt nəzarət **kassa aparatları**

f.-r.e.n., dos. TƏRANƏ ƏLİYEVƏ

2012-ci ildə vergi məlumatlarının köçürülməsinin yeni sistemi sayəsində Makedoniyada vergi gəlirləri 17% artıb, Bolqarıstanda vergi bazası 30% artıb. Eyni dövrdə Gürcüstanda elan edilmiş gəlir 65% artıb.

ABŞ-in ştatlarından birində Avropaya səyahət zamanı Con Ritti adlı şəxsin diqqətini valın dövr etməsini hesablayan bir mexanizm cəlb etmiş, o bu mexanizmin işləmə prinsipini əsas götürərək 1879-cu ildə ilk kassa aparatına patent almış və daha sonra isə onu Con Pattersona satmışdır. Sonuncu isə yaratdığı "National Cash Register Company" şirkəti vasitəsilə kassa aparatlarının geniş yayılmasına nail olmuşdur. O dövrdən etibarən kassa aparatı dəfələrlə təkmilləşdirilsə də, mal və ya xidmətlərin satışı zamanı nağd hesablaşmaların qeydiyyatının həyata keçirilməsindən ibarət əsas funksiyalarını itirməmiş və informasiyalaşdırmanın inkişafı nəticəsində tədricən elektron kassa-nəzarət aparatına çevrilmişdir.

Ölkənin büdcə sisteminin əsas gəlir mənbəyi vergilər və ödənişlər olduğundan, müasir iqtisadi reallıqlarda maliyyə və vergi intizamına uyğunluq məsələləri ən yüksək prioritetlər sırasındadır. Zaman keçdikcə Nəzarət Kassa Texnikasından (NKT) istifadənin hüquqi tənzimlənməsi dəyişikliyə uğramışdır. Bu daimi transformasiya yalnız sosial-iqtisadi dəyişikliklərə deyil, həm də texnoloji tərəqqi – hesablaşmaların növlərinin sayının artması və onların mürəkkəbləşməsinə, eyni zamanda gəlirlərin azaldılmasına yönəlmiş saxta sxemlərin sayının çoxalması ilə əlaqədardır. Zamanın çağırışlarına cavab olaraq, NKT özü də inkişaf edir.

Aydındır ki, yalnız cərimələrin və yoxlanışların sayının artması və NKT-nin qiymətinin müvafiq artımı ilə onun təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi hesabına kassa intizamının möhkəmləndirilməsi birtərəfli yanlış yanaşmadır. Dövlətin maliyyə maraqlarının və biznes maraqlarının eyni zamanda müşahidə zərurəti, bir tərəfdən, xəzinəyə sabit pul axınına təmin edəcək və digər tərəfdən, sahibkarlar üçün çətin olmayacaq optimal həllərin mütəmadi axtarışını nəzərdə tutur.

>>

Onlayn kassalardan mal və xidmətlər dövriyyəsində şəffaflığı əldə etmək üçün istifadə olunur.

“

Dövrümüzün ən miqyaslı İT layihələrindən birinin əsas məqsədi pul dövriyyəsinin yüksək gəlirli sahələrində vergi ödəməkdən yayınma və nəticədə hökumətin “kölgə iqtisadiyyatı”nın payını azaltma arzusudur.

Dövrümüzün ən miqyaslı İT layihələrindən birinin əsas məqsədi pul dövriyyəsinin yüksək gəlirli sahələrində vergi ödəməkdən yayınma və nəticədə hökumətin “kölgə iqtisadiyyatı”nın payını azaltma arzusudur. Digər ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da hesablaşmaların həyata keçirilməsi üçün ənənəvi nəzarət vasitəsi kassa aparatıdır. Təbii olaraq, prioritet vəzifələr sırasına əhalinin hesablaşmalarını həyata keçirən ticarət və xidmət müəssisələrinin gəlirlərinə nəzarət də daxildir, çünki satış məlumatlarının tam uçotu dövlətə yalnız kassa aparatlarının tətbiqi sahəsində pozuntu sahələrini müəyyənləşdirmək və ya proqnozlaşdırmaqla yanaşı, sosial əhəmiyyətli məhsulların qiymətlərinin səviyyəsini izləməyə kömək etməlidir. İT əsasında dövlət vergi orqanları ilə ticarət təşkilatları və istehlakçıları arasında əlverişli və hüquqi cəhətdən əhəmiyyətli ünsiyyət mexanizminin inkişaf etdirilməsi çox vacibdir. Onlayn nəzarət kassa aparatları satışın informasiya təhlükəsizliyi vasitəsidir.

Ticarət müəssisələrinin özləri bu aparatların tətbiqi nəticəsində:

- haqsız rəqabətin azaldılması yolu ilə biznes üçün bərabər şərait;
- onlayn satış haqqında məlumatının alınması səbəbindən vergi auditinin azaldılması;
- vergi orqanlarının saytındakı fərdi hesabdan müstəqil olaraq qeydiyyatdan çıxma, hesabdan çıxarma, pul qərarlarını yenidən qeydiyyatdan keçirmə kimi müvafiq yeni bölmələr sayəsində texniki xidmət mərkəzləri ilə yeni şərtlər əsasında müqavilələrin məcburi bağlanmasıdan imtina;
- satıcıya nəzarət və oğurluq hadisələrinin qarşısını alma imkanlarını qazanır.

Əhali də kassa aparatlarından yeni qaydada istifadədən müəyyən faydalar əldə edir. Xüsusi halda, bu, istehlakçı hüquqlarının müdafiəsi haqqında qanunun səmərəli həyata keçirilməsinə:

- sosial əhəmiyyətli məhsulların qiymətinə nəzarət;
- sərbəst mobil tətbiqlər vasitəsilə kassa qəbzinin qanuniliyini yoxlama imkanı;
- birbaşa vergiyə onlayn köçürmələri səbəbindən qəbz verilmiş pozuntuları haqqında siqnalların sürətli emalı kimi əlavə təkan verir.

Onlayn nəzarət – kassa aparatlarının fəaliyyətini müəyyən edən maliyyə qanunvericiliyi artıq bir çox ölkələrdə mövcuddur. Məsələn, 2005-ci ildə Cənubi Koreya mobil internetdən satış haqqında məlumat toplamaq üçün istifadə etmişdir. Tezliklə analogi təcrübə – GPRS vasitəsilə vergi orqanlarına qoşulan kassa aparatlarının istifadəsi İsveç, Serbiya və bir sıra Şərqi Avropa ölkələri tərəfindən qəbul edildi. Təcrübə göstərir ki, bu, doğru addım idi. Belə ki, 2012-ci ildə vergi məlumatlarının köçürülməsinin yeni sistemi sayəsində Makedoniyada vergi gəlirləri 17% artıb, Bolqarıstanda vergi bazası 30% artıb. Eyni dövrdə Gürcüstanda elan edilmiş gəlir 65% artıb.

Rusiyada 2018-ci ilin iyul ayının 1-dən onlayn kassalar ölkə biznesində tətbiq olunan gündəlik reallıqların bir hissəsinə çevrilib. Hazırda kiçik biznes kağız hesabatlılığının və vergi yoxlamalarının sayının azalması kimi nəzərəcərpacaq müsbət hallardan əlavə, satış üzrə əlverişli analitik məlumatların əldə edilməsi və banklardan sərfəli şərtlərlə kreditlərin götürülməsi kimi imkanları əldə edir. Aparılmış əməliyyatlar barədə məlumatlar kassalara quraşdırılmış xüsusi fiskal yaddaşların tətbiqi edilməsi sayəsində fiskal əməliyyatlar operatoru vasitəsilə Federal Vergi Xidmətinə

(FVX) daxil olmağa başlayıb. Belə şəffaflıq yoxlamalar üçün obyektlərə getmə zərurətini azaldır. 2018-ci ilin birinci rübü ərzində FVX-nin əməkdaşları tərəfindən şirkətlər üzrə obyektlərə yoxlamaya gedənlərin sayı 26% azalıb. FVX şəffaflığının artırılması hesabına kütləvi yoxlamalardan konkret (dəqiq) yoxlamalara keçir ki, bu da öz növbəsində vergi orqanları ilə qarşılıqlı əlaqə zamanı şirkətlərə resursların az sərfiyyəti və vaxt itkisinin qarşısını alma imkanları yaradır.

Kassaların tətbiqinin “əks-təsiri” ondadır ki, sahibkarlar malların satışı və qalığı barədə əməli məlumat əldə edirlər. Bu məlumatları kassanın fiskal yaddaşından əməkdaşın “şəxsi kabineti”nə və ya şirkətin CRM sisteminə xüsusi proqram təminatı vasitəsilə avtomatik köçürmək mümkündür.

Bu gün Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyinin rəqəmsal texnologiyalardan istifadənin genişləndirilməsi sahəsində hədəflərindən biri onlayn kassa aparatlarının tətbiqidir. Hazırda nəzarət-kassa aparatlarından nazirliyin sisteminə ötürülən məlumatlar oflayn rejimdə həyata keçirilir. Vergilər Nazirliyinin məqsədi ondan ibarətdir ki, kassa aparatları sahəsində şəffaflıq təmin olunsun. Bunun üçün yaxın gələcəkdə yeni texnologiyadan istifadə etməklə onlayn kassa aparatlarının tətbiqi planlaşdırılır.

Onlayn nəzarət-kassa aparatının yerinə yetirdiyi prosedur bir sıra əməliyyatları özündə saxlayır. Onlayn kassalardan mal və xidmətlər dövriyyəsində şəffaflığı əldə etmək üçün istifadə olunur. Bu müasir avadanlıq fiskal operator vasitəsilə mağazaların nağd, kartlarla və elektron pullarla edilən bütün satış dövriyyəsi haqqında məlumatı ötürə bilər. Məlumatlar vergi orqanlarına qəbzlərin elektron surəti kimi daxil olur və bazada illərlə qorunub saxlana bilər.

Alıcı aldığı elektron qəbzlərin leqallığını istədiyi vaxt yoxlaya bilər, lazım gəldikdə qəbzləri hətta elektron versiyada ala bilər, ödədiyi pulların öz ünvanına çatacağına tam əmin ola bilər. Sistem həmçinin vergi uçotunu və gəlirlərin daxil olmasını mobil tətbiq vasitəsilə xeyli asanlaşdırır. Elektron qəbzlər elektron ünvanı və ya satıcıdan tələb olunan istinada yönləndirilir. Avadanlıqların alınmasına

KASSIRSIZ
KASSA APARATLARI

**SİSTEM VERGİ UÇOTUNU VƏ GƏLİRLƏRİN
DAXİL OLMASINI MOBİL TƏTBİQ VASİTƏSİLƏ
XEYLİ ASANLAŞDIRIR.**

və onlara xidmətlərin göstərilməsinə çəkilən xərclər kimi aşkar narahatlıqlardan əlavə, onlayn kassaların müsbət cəhətləri də var. Onlayn kassalar analitik alətlərin satışlarını təchiz etməklə kiçik sahibkarları məcburi rəqəmsal dövrə aparır.

Nəzərə almaq lazımdır ki, ictimai telekommunikasiya şəbəkələri üzərindəün məlumat ötürərkən fiskal məlumatların bütövlüyünün pozulma və gizli informasiyanın ələ keçirilmə riski var. Verilən məlumatların təhlükəsizliyini təmin etmək və onların kriptografik mühafizə sistemində (maliyyə saxlaması, CRF, FTS) üçüncü tərəflərə sızmasının qarşısının alınması üçün ötürülən məlumatları şifrələmə rejimi tətbiq olunur.

Qabaqcıl beynəlxalq təcrübəni nəzərə alaraq Azərbaycan Respublikası Vergilər Nazirliyi yeni bir iş modelinin tətbiq olunmasını təklif etməyə müvəffəq olmuşdur. Bununla əlaqədar mal və xidmətlərin satışına dair məlumat real vaxt rejimində elektron formada vergi orqanlarının ünvanına ötürüləcək, bu da vergi məqsədləri üçün gəlir hesabatının tamlığına avtomatlaşdırılmış təmassız nəzarət sisteminin tətbiqini, bazarın şəffaflığının yüksəldilməsini, vergilərin yığımının və rəqəbat mühitinin yaxşılaşdırılmasını təmin edəcəkdir. Nazirliyin informasiya sistemi və onlayn kassa aparatı arasında məlumat mübadiləsi onlayn rejimdə həyata keçiriləcəkdir. Nəticədə nazirliyin müvafiq sistemində vergi ödəyicilərinin əməliyyat məlumatları daha dürüst olacaq və satış mühasibatlığında şəffaflığı artıracaq. Bundan əlavə, kassa aparatları üzrə texniki tələblərə yenidən baxılacaqdır.

Vergi ödəyicilərinin fəaliyyəti haqqında daha dürüst, çevik və əhatəli məlumatın alınması vergi inzibatçılığının səmərəliliyini xeyli artıracaqdır. Bir çox ölkələrdə sınaqdan keçirilən metodlar, bir tərəfdən, vergi

orqanlarının daha əməli məlumat əldə etməsinə imkan yaradacaq, digər tərəfdən isə vergidən yayınma hallarının qarşısını alacaqdır. Sistem həm də sahibkarların marağında olacaqdır, çünki bu üsul bütün sahibkarlar üçün bərabər rəqəbat şəraiti yarada bilər. Onlayn nəzarət-kassa metodunun tətbiqində ən çətin çağırış sistemin dayanıqlı olması, müasir platformalara və Big-Data prinsiplərinə uyğunlaşdırılmasıdır.

Hesab edirəm ki, zaman keçdikcə onlayn kassalar yalnız hökumətin vergi yığımına nəzarət vasitəsi olaraq qalmayacaqdır. Onlar brend məhsulların satışı üçün sistemdə istehlakçı hüquqlarının əlavə mühafizəsini təmin edən mühüm element olacaqlar. Əhalinin məsuliyyəti, satış nəzarətində onun iştirakı tədricən artacaq, bu, vicdanla çalışmayan müəssisələrin kölgədən çıxarılmasına imkan verəcək və iqtisadiyyatın sağlamlaşdırılmasını bərpa etməyə kömək edəcəkdir. Bir sözlə, dövlətin rəqəmsal iqtisadiyyata yönəltdiyi siyasət biznesin ənənəvi istiqamətini dəyişəcək və tamamilə ticarət bazarının bütün iştirakçıları arasında ünsiyyəti sadələşdirəcəkdir. NKT-nin yeni tətbiq proseduru müvafiq problemlərin həllinə öz əhəmiyyətli təsirini göstərəcəkdir. Fikrimcə, Azərbaycanda da hər kəs üçün faydalı ola biləcək belə bir innovativ metodun uğurla tətbiqi mümkündür.

Biznesdə şəffaflığın təmin edilməsi, korrupsiya və digər neqativ hallarla mübarizədə fəaliyyətin gücləndirilməsi məqsədlə elektron vergi inzibatçılığının tətbiqi və texnoloji təminat mühüm amillərdir. Hal-hazırda vergi sistemində həyata keçirilən modernləşmə nəticəsində vergi ödəyicilərinin vergi orqanları ilə əlaqələrinin bütün mərhələlərində – qeydiyyatdan tutmuş bəyannamələrin təqdim edilməsi, vergi ödənişlərindən tutmuş vergi nəzarəti prosesinədək tam şəkildə elektron texnologiyalar üzərindən aparılması ilə bağlı sistemli, planlı və vahid mərkəzdən idarə olunan tədbirlər görülməkdədir.

“
**Vergi
ödəyici-
lərinin
fəaliyyəti
haqqında
daha dürüst,
çevik və
əhatəli
məlumatın
alınması
vergi
inzibat-
çılığının
səmərə-
liliyini xeyli
artıracaqdır.**

Vergiləri

inzibatçılığında

süni intellektdən istifadə imkanları

SON ZAMANLAR BÜTÜN DÜNYADA SÜNİ İNTELLEKTƏ ƏSASLANAN TEXNOLOGİYALARIN İNKİŞAFI VƏ MÜXTƏLİF SAHƏLƏRDƏ TƏTBİQİ MÜŞAYİT OLUNUR. ARTAN HESABLAMA GÜCÜNƏ MALİK OLAN SİSTEM VƏ TEXNOLOGİYALAR İNNOVASİYALAR VƏ YENİ CƏLBƏDİCİ PERSPEKTİVLƏR ÜÇÜN BÖYÜK İMKANLAR YARADIR

r.f.d. ÜLVİYYƏ RZAYEVA

Yeni texnologiyalar haqqında düşündükdə vergi inzibatçılığı, çox güman ki, zənn edilən son assosiasiyalardan biridir. Bununla belə, dünya təcrübəsi göstərir ki, vergi inzibatçılığı süni intellektin böyük potensiala malik olan sahəsidir – vergi orqanlarında informasiya texnologiyaları nailiyyətlərinin tətbiqi perspektivli və iqtisadi baxımdan səmərəli istiqamətlərdən biridir.

Azərbaycan Respublikasının Vergilər Nazirliyi tərəfindən vergi orqanlarının hərtərəfli modernləşdirilməsinə aid konkret müddəalar irəli sürülmüşdür ki, əsasında mövcud İT infrastrukturunun və informasiya sistemlərinin tam şəkildə yenidən qurulması, vergi ödəyicilərinin bütün kateqoriyaları üzrə elektron xidmətlərin güclü inkişafı durur. Vergi xidmətinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinin əsas şərtlərindən biri kimi Vergilər Nazirliyi innovativ texnologiyalar vasitəsilə vergi idarəetmə proseslərində səmərəliliyin artırılmasını müəyyən edir.

Vergi sferası, ənənəvi olaraq, müxtəlif tənzimləyici qurumlar və strukturlara aid mürəkkəb verilənlərlə işləyən bir sahədir, təşkilatlar arası informasiya mübadiləsi isə maşın

təlimi və süni intellekt tətbiqlərinin əsasını təşkil edir. Verilənlər toplularının həcmi artdıqca, onlardan daha çox məlumat əldə edilə bilər.

Vergi inzibatçılığında süni intellekt sistemlərindən istifadənin əsas amili kimi səmərəli vergi funksiyasının yaradılması prosesində dəyərin artırılması və dəstəyi çıxış edir. Bu dəyərə vergi funksiyasının şirkətin vəzifələrinə və ümumi biznes məqsədlərinə uyğunlaşdırılması, maliyyə və digər funksiyalar ilə inteqrasiya, risklərin qiymətləndirilməsi və korporativ idarəetmə aiddir. Vergi orqanlarının təcrübəsinə təhlil və diaqnostika üzrə intellektual alqoritmlərin, eləcə də vergi nəzarəti mexanizmlərinin tətbiqi vergi riskləri yüksək olan təşkilatların (sahələrin) fəaliyyət

Maşın təlimi alqoritmləri nəhəng verilənlər bazalarında naməlum və olduqca mürəkkəb nümunələri aşkarlamağa və onların arasında semantik əlaqələri yaratmağa qadirdir.

sferalarının müəyyənləşdirilməsinə və nəzarət idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsi məqsədilə orta sənaye göstəricilərə əsasən vergi risklərinin qiymətləndirilməsinə imkan yaradacaqdır.

Baxmayaraq ki, yüksək xərclər səbəbindən Azərbaycanda hələ də mövcud vergi sistemlərində informasiya məhsulları ilə süni intellektin inteqrasiyası geniş yayılmamışdır, vergi sahəsində intellektual texnologiyaların inkişafı inkar edilməz tendensiyadır. Hazırda Azərbaycan hökuməti müxtəlif vergi sistemlərinin islahatlarının sürətləndirilməsini nəzərdə tutur. Son vaxtlarda vergi inzibatçılığının normativ-hüquqi bazası da əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmışdır (bunlardan yalnız bəziləri: birləşdirilmiş vergi ödəyiciləri qrupları, transfert qiymətqoymada qarşılıqlı əlaqəli şəxslər, sahə yoxlamalarının planlaşdırılması üzrə yeni konsepsiya, əmlak vergisinin tətbiqi, investisiya vergi kreditlərinin verilməsi və s.), bu da vergi xidmətlərinin bütün səviyyələrində çoxsaylı informasiya mübadiləsi mexanizmlərinin (o cümlədən, səviyyələrarası) tətbiqi ilə informasiya sistemlərinin əhəmiyyətli dərəcədə yenidən işlənməsini tələb edir.

İntellektual platformanın tətbiqi və gömrük, banklar, vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatı şöbələri ilə vahid inteqrasiya edilmiş informasiya resurslarının birləşdirilməsi Vergilər Nazirliyinin məlumatlarının nəhəng həcmində davamlı olaraq işlənilməsinə, vergi nəzarət metodlarının dəyişməsinə və ümumiyyətlə vergi nəzarətinin təkmilləşdirilməsinə imkan yaradacaqdır.

Hal-hazırda hökumət və şirkətlər vergiyə süni intellektin gizli potensialının və böyük səmərəsinin cəlb və istifadə edilməsində son dərəcə maraqlıdırlar. İntellektual sistemlər öz geniş məlumatlar bazaları və analitik imkanları ilə, vergi orqanları üçün əvəz edilməz bir vasitəyə çevrilə bilər, bu sistemlər vergi strukturlarına ödəyiciləri daha yaxşı anlamaqda və gələcək biznes sənarilərini modelləşdirməkdə

köməklik göstərə bilər. Təşkilatlar süni intellektdən real vaxt rejimində öz davranış metodlarının və hərəkətlərinin izlənməsi üçün istifadə edə bilərlər. Bundan əlavə, süni intellekt sistemləri vergi təhlili və proqnozlar vasitəsilə risklərin qarşısının alınmasında xəbərdarlıq sistemlərinə çevrilə bilər. Məsələn, bu sistemlərdən müəyyən müəssisə tərəfindən kreditlər üzrə öhdəliklərin yerinə yetirməyəcəyinin və ya gecikmiş ödənişlərin mümkünlüyünün daha dəqiq bir şəkildə proqnozlaşdırılmasında istifadə edilə bilər.

Süni intellekt vasitəsilə verilənlərin inteqrasiyası transmilli korporasiyalar üçün məlumatların mümkün qədər səmərəli toplanmasında və təhlil edilməsində imkan yaradacaq, həmçinin onların dəyişən vergi şərtlərinə uyğunlaşmasına köməklik göstərəcəkdir. Bundan əlavə, intellektual avtomatlaşdırma vergi məlumatlarının şəffaflığının əhəmiyyətli dərəcədə artırılması ilə transmilli şirkətlərin real vaxtda dəqiq vergi hesabatları üzrə hökumət tələblərinin yerinə yetirilməsinə kömək edəcəkdir.

Vergi orqanlarının fəaliyyətində, mühüm bir məsələ Azərbaycanın iqtisadi proseslərinə böhrana qarşı təsirlərin idarə edilməsidir. Bu məqsədlə makroiqtisadi göstəricilərin, müəyyən bir ərazidə olan sosial-iqtisadi vəziyyət haqqında verilənlərin, habelə iqtisadi fəaliyyət növlərinin və vergi ödəyicilərinin kateqoriyaları üzrə məlumatların toplanması və işlənməsi üçün zəruri tədbirlər görülür. Bu baxımdan, vergi sahəsində baş verən proseslər haqqında məlumatlarla müvafiq orqanları təmin edən vergi monitorinqinin həyata keçirilməsi hədəf vəzifə kimi hesab edilə bilər. İntellektual proqram təminatı vasitəsi ilə təşkilatların fəaliyyətində və bütövlükdə iqtisadiyyatın sektorlarında böhran vəziyyətlərin yaranması risklərinin əvvəlcədən müəyyənləşdirilməsinə imkan verən diaqnostika və təhlilin aparılması mümkündür.

İntellektual informasiya texnologiyalarının istifadəsi mühasibat uçotu məlumatlarının düzgünlüyünün və səmərəliliyinin artırılmasına, eləcə də verilənlərin işlənilməsinə hazırlanmasında və təhlilində xarici amillərin təsirinə azaldılmasına gətirib çıxaracaqdır. Lakin eyni zamanda bir vacib sual meydana gəlir – əgər ümumi avtomatlaşdırma baş verərsə, vergi məsləhətçiləri öz iş yerləri barədə narahat olmalıdırlarmı? Cavab sadədir – xeyr. Proseslərin avtomatlaşdırılması vergi müşavirinin işinin səmərəliliyini artırır: misal olaraq, müxtəlif vergi sahələrində böyük miqdarda məlumatlar təkrarlandıqda (məsələn, əməkhaqqı vergisi, ƏDV, transfert qiymətqoyma və ya gömrük rəsmiləşdirilməsi), bu proseslər intellektual sistemlər tərəfindən avtomatlaşdırılmalıdır. Bu, şirkət və təşkilatlara keyfiyyətli üstünlüklərə nail olmaq, xərcləri azaltmaq, vergi tələblərini daha yüksək yerinə yetirmək imkanlarını təmin edəcəkdir. Vergi məsləhətçiləri tərəfindən yerinə yetirilən tədbirlər olduqca geniş və mürəkkəbdir və çox güman ki, süni intellekt onları heç bir zaman əvəzləməyəcək. Bununla belə, iki istiqamətin kəsişməsində (süni intellekt və vergiqoyma) olan mütəxəssislərə tələbat həmişə olacaqdır.

>>

Süni intellekt sistemləri təşkilatlara korporativ idarəetmə və normativ tələblərə uyğunluq baxımından nəzarət və şəffaflıq imkanlarının davamlı olaraq təkmilləşdirilməsinə köməklik edir və bununla şirkətlərin daim dəyişən risklərə uyğunlaşmasına dəstək göstərir.

Yaxınlarda süni intellektin informasiya sistemlərinə inteqrasiyası, məlumatların təhlilində xarici amillərin təsirinə azaldılmasına gətirib çıxaracaqdır. Lakin eyni zamanda bir vacib sual meydana gəlir – əgər ümumi avtomatlaşdırma baş verərsə, vergi məsləhətçiləri öz iş yerləri barədə narahat olmalıdırlarmı? Cavab sadədir – xeyr. Proseslərin avtomatlaşdırılması vergi müşavirinin işinin səmərəliliyini artırır: misal olaraq, müxtəlif vergi sahələrində böyük miqdarda məlumatlar təkrarlandıqda (məsələn, əməkhaqqı vergisi, ƏDV, transfert qiymətqoyma və ya gömrük rəsmiləşdirilməsi), bu proseslər intellektual sistemlər tərəfindən avtomatlaşdırılmalıdır. Bu, şirkət və təşkilatlara keyfiyyətli üstünlüklərə nail olmaq, xərcləri azaltmaq, vergi tələblərini daha yüksək yerinə yetirmək imkanlarını təmin edəcəkdir. Vergi məsləhətçiləri tərəfindən yerinə yetirilən tədbirlər olduqca geniş və mürəkkəbdir və çox güman ki, süni intellekt onları heç bir zaman əvəzləməyəcək. Bununla belə, iki istiqamətin kəsişməsində (süni intellekt və vergiqoyma) olan mütəxəssislərə tələbat həmişə olacaqdır.

>>
8000 AZN-ə qədər gəlir vergisinin 0 dərəcə müəyyən olunmasının qeyri-neft sektorunda sahibkarları işçilərlə əmək müqaviləsini imzalamağa sövq edəcəyini gözləmək olar.

Vergilərin güzəştlərinin

İqtisadi səmərəliliyi necə ölçülməlidir?

“

Vergi güzəştləri hər bir dövlətin əsas iqtisadi siyasət alətlərindən biridir. Qədim dövrlərdən bəri vergilər vacib dövlət xərclərinin ödənilməsi üçün gəlir mənbəyi rolunu oynamışdır. Müasir dövrdə isə vergi siyasətinin mahiyyəti və məqsədi daha da genişlənərək həm də iqtisadiyyatda məhsuldarlığın artırılması və sosial rifahın yüksəldilməsini özündə əks etdirməyə başlamışdır. Bu baxımdan, hər kəsə və ya xüsusi qrup vergi ödəyicilərinə şamil olunan güzəştlər və vergi güzəştlərinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi mühüm əhəmiyyət daşıyır.

i.f.d. XƏTƏİ ALIYEV

Vergi güzəştlərinin səmərəliliyinin ölçülməsi üçün hər bir güzəştin məqsədi qısa, orta və uzunmüddətli dövrdə əldə olunacaq nəticənin ölçülə bilən şəkildə müəyyən olunması lazımdır. Bu, nəzərdə tutulan güzəştlərin ex-ante, yəni tətbiq olunmamışdan əvvəl nə qədər səmərəli olacağını qiymətləndirməyə imkan verəcək. Güzəştlərdən əldə olunacaq nəticələr təxmin edilərkən ciddi elmi əsaslandırmanın aparılmasına ehtiyac var.

2019-cu il Azərbaycanın vergi siyasətində əhəmiyyətli islahatlar və dəyişikliklərin tətbiq olunması ilə başladı. "Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının 30 noyabr tarixli 1356-VQD nömrəli Qanunu ilə Vergi Məcəlləsində (1) sahibkarlığın dəstəklənməsi, (2) vergidən yayınmanın və "kölgə iqtisadiyyatı"nın miqyasının azaldılması, (3) vergitutma bazasının genişləndirilməsi, (4) vergi inzibatçılığının təkmilləşdirilməsi və (5) vergi güzəştlərinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi istiqamətləri üzrə mühüm dəyişikliklər edilmişdir. Vergilər naziri Mikayıl Cəbarov aparılan islahatların məqsədinin "vergidən yayınmanı azaltmaq, uçot bazası, mal dövriyyəsinin sənədləşdirilməsi də daxil, vergitutma rejimi kimi məsələləri təkmilləşdirmək və vergi güzəştlərini optimallaşdırmaq yolu ilə iqtisadi səmərəni gücləndirmək" olduğunu ifadə etmişdir.

Ötən dövr ərzində vergi islahatlarında ən çox diqqət çəkən və geniş müzakirələrə səbəb olan iki dəyişiklik oldu. Bunlardan birincisi, qeyri-neft özəl sektorda vergi ödəyiciləri üçün gəlir vergisinin aylıq əməkhaqqı 8.000 manatadək olduqda 0 dərəcə ilə, əməkhaqqı 8.000 manatdan çox olduqda isə 8.000 manatdan çox olan məbləğin 14 faizi həcmində müəyyənləşdirilməsi, ikincisi isə sadələşdirilmiş vergi dərəcəsinin bütün ölkə üzrə 2% müəyyənləşdirilməsi və tətbiq dairəsinin məhdudlaşdırılması idi.

Qeyd olunan vergi güzəştlərinin iqtisadi səmərəliliyinin ex-ante qiymətləndirilməsi zamanı gözlənilən yuxarıda da qeyd olunduğu kimi, "kölgə iqtisadiyyatı"nın həcmində və vergidən yayınmanın əhəmiyyətli dərəcədə azalacağı istiqamətindədir. Xüsusilə də, 8000 AZN-ə qədər gəlir vergisinin 0 dərəcə müəyyən olunmasının qeyri-neft sektorunda sahibkarları işçilərlə əmək müqaviləsini imzalamağa sövq edəcəyini gözləmək olar. Son aylarda rəsmi mənbələrdən açıqlanan statistik məlumatlar qeydiyyata alınan işçilərin sayında əhəmiyyətli artım olduğunu göstərir. Bu isə vergi güzəştlərinin təsirinə qısamüddətli dövrdə müsbət, başqa sözlə, islahatların müəyyən dərəcədə səmərəli olduğunu söyləməyə əsas verir.

Bununla belə, vergi güzəştlərinin uzunmüddətli dövrdə səmərəliliyinin hərtərəfli təhlil olunması zamanı həm birbaşa iqtisadi fəallığa stimullaşdırıcı təsiri, həm də güzəşt müddəti

Vergi güzəştlərinin səmərəliliyinin ölçülməsi üçün hər bir güzəştin məqsədi qısa, orta və uzunmüddətli dövrdə əldə olunacaq nəticənin ölçülə bilən şəkildə müəyyən olunması lazımdır.

bitdikdən sonrakı təsirləri nəzərə alınmalıdır. Müşahidələr göstərir ki, tətbiq olunan güzəştlərin iqtisadi aktivliyin artırılmasında stimullaşdırıcı rolu zaman keçdikcə öz effektivliyini itirir. Başqa sözlə, vergi ödəyiciləri tətbiq olunan güzəştləri norma olaraq qəbulanır və fəaliyyətlərini buna əsasən tənzimləyir. Hətta hər hansı iqtisadi durğunluq zamanı daha çox güzəştlərin tətbiq olunmasını gözləyir.

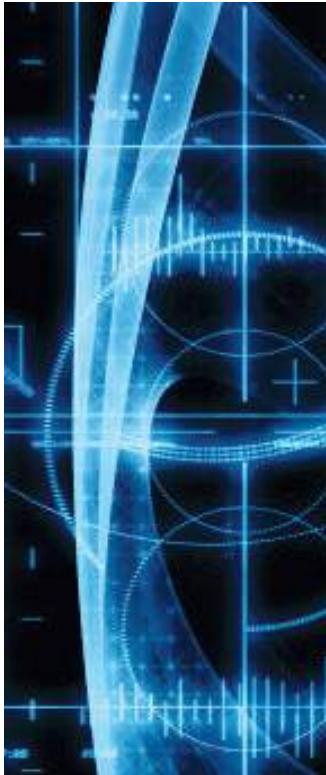
Bəzən isə insanlar vergi güzəştlərinin mahiyyətindən əhəmiyyətli dərəcədə xəbərdar olmur və gözlənilməli kimi reaksiya vermirlər. Azərbaycan nümunəsində 2017-ci ildə sorğu məlumatları əsasında apardığımız empirik tədqiqat məşğul əhəlinin gəlir vergisində hipotetik dəyişikliyə qarşı qeyri-həssas olduğunu göstərir. Bundan başqa, gəlir vergisi ilə bağlı son vergi güzəştlərinin tətbiqindən sonra özəl sektorda çalışan işçilər arasında apardığımız anonim sorğu zamanı respondentlərin 23,5%-i güzəştlərlə bağlı heç bir məlumata sahib olmadıqlarını bildirmişdir. Respondentlərin 15,9%-i qərarın onlara şamil olunmadığını qeyd edib. Maraqlıdır ki, sorğuda iştirak edənlərin 26,3%-i gəlir vergisi güzəştləri barədə məlumatlı olduğunu, lakin aylıq maaşlarında dəyişiklik olmadığını vurğulamışdır. Ümumilikdə, respondentlərin 34,2%-i vergi güzəştlərini aylıq gəlirlərində hiss etdiyini qeyd etsə də, onlardan 13,2%-i maaşlarındakı artımın gözlədiklərləndən daha az olduğunu vurğulamışdır. Bu kontekstdə gəlir vergisinin dərəcəsi ilə bağlı dəyişikliyin əhəlinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi baxımından məhdud çərçivədə səmərəli olduğunu qeyd etmək mümkündür.

Yuxarıda qeyd olunan hər iki nüans vergi güzəştlərinin əsasən qısamüddətli dövrdə səmərəliliyinin qiymətləndirilməsində əsas götürülə bilər. Uzunmüddətli dövr üçün səmərəliliyin qiymətləndirilməsi zamanı təhlillərin daha geniş prizmadan aparılmasına ehtiyac var. Vergilər dövlətin ən vacib gəlir qaynağıdır və güzəştlər sonsuza qədər davam edə bilməz. Dövlətin öz funksiyalarını icra etməsi üçün gəlir qaynaqlarının geniş və stabil olması arzuolunandır. Gəlir vergisi birbaşa mənbədən tutulduğu üçün beynəlxalq təcrübədə ən "yaxşı" vergi növü hesab olunur. Beynəlxalq təcrübədə son illərdə gəlir vergisi dərəcələrinin artırılması, güzəştlərin mənfəət vergisi ödəyicilərinə tətbiqi daha çox müşahidə olunur. Gəlir vergisi dərəcələrinin Azərbaycanda da gələcəkdə təkrar artırılması istisna edilmir.

Vergi güzəştlərinin uzunmüddətli dövrdə səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi güzəştlərin ləğv olunduğu zaman alınan reaksiyalar və sıxışdırıb çıxarma effekti fonunda özəl sektorun fəaliyyətlərinə təsirini də özündə əks etdirməlidir. Uzun müddətdir güzəştləri "olmalı olan" hal kimi qəbul edən vergi ödəyicilərinin güzəşt müddətinin bitməsinə verəcəyi reaksiyanın dərəcəsini təxmin etmək mümkün olmasa da, mənfi olacağı dəqiqdir.

Vergi güzəştlərinin uzunmüddətli dövrdə səmərəliliyinin hərtərəfli təhlil olunması zamanı həm birbaşa iqtisadi fəallığa stimullaşdırıcı təsiri, həm də güzəşt müddəti bitdikdən sonrakı təsirləri nəzərə alınmalıdır.

Bundan başqa, gəlir vergisi ilə bağlı son vergi güzəştlərinin tətbiqindən sonra özəl sektorda çalışan işçilər arasında apardığımız anonim sorğu gəlir vergisinin dərəcəsi ilə bağlı dəyişikliyin əhəlinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi baxımından məhdud çərçivədə səmərəli olduğunu qeyd etmək mümkündür.

“

Vergi təhlilinin ortaya çıxması iqtisadi agentlərin müxtəlif qruplarının maliyyə maraqlarına təsir edən vergitutma sisteminin təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrinə təsirinin qiymətləndirilməsi və hesablanması zərurəti ilə bağlıdır.

müəllim RƏNA HÜSEYNOVA

Vergi

yoxlamalarından

vergi **analitikasına** doğru

Vergilərin iqtisadi məzmunu dövlət maliyyələşmələrinin formalaşmasının qarşılıqlı münasibətləri ilə ifadə edilir. Ölkənin maliyyə sisteminin iyerarxik quruluşu çərçivəsində həyata keçirilən vergitutma prosesində vergi ödəmələri maliyyə resurslarının axını və struktur səviyyələrin – iqtisadi münasibətlərin agentləri kimi, dövlət maliyyələşməsi və təsərrüfat subyektlərinin maliyyələşməsinin qarşılıqlı əlaqəsini əks etdirir. Vergitutmanın əsas problemlərindən biri dövlət sektorunun funksiyalarının həyata keçirilməsi prosesində onun gəlirinin ümumi həcmnin təbii məhdudlaşdırılması səbəbindən yaranan qaçılmaz münaqişədir. Bütçə sisteminə daxil olan vergi ödəmələri dövlət sektorunun gəlirləri və eyni zamanda vergi ödəyicisi üçün xərclərin növlərindən biridir.

Gəlirlərin əldə edilməsi üsullarındakı fərqi müəyyən edərək maliyyə hüququ nəzəriyyəçisi, professor S.İ.İlovayski vergi ödəyicilərinin gəlirlərini birbaşa, dövlət təsərrüfatının gəlirlərini isə törəmə hesab edir, buna görə dövlət sektorunun gəlirlərinin müəyyən həcmnin əldə edilməsi zərurəti ölkə iqtisadiyyatının vergi potensialının daim saxlanılmasını və bərpasını tələb edir. Vergitutma mexanizmi vasitəsilə dövlət səviyyəsində

maliyyə menecmenti məqsədləri dövlət vergi nəzarəti və cəmiyyətin iqtisadi və sosial inkişafının idarə olunması ilə birbaşa əlaqəlidir. Maliyyə siyasətini makroiqtisadi siyasətin elementi kimi formalaşdırmaqla dövlət maliyyə tənzimləməsini maliyyə proseslərinə təsir edən qanunvericilik sistemini təmsil edən makro və mikro səviyyələrdə həyata keçirir.

Makro və mikro səviyyələrin maliyyəsinin qarşılıqlı əlaqələrinə əsaslanan vergi siyasəti maliyyə siyasətinin tərkib hissəsidir və iqtisadiyyatın dövlət və real sektorlarının stabil maliyyə vəziyyətini təmin etməklə dövlət və bazar iştirakçıları üçün məqbul olan vergitutma şəraitinin yaradılmasına yönəldilməlidir. Maliyyə stabilliyi dayanıqlı maliyyələşmə mənbələrinin mövcudluğunu, kapital bazarında vəsaitlərin cəlb edilməsi imkanını, istehsalın genişləndirilməsi və iqtisadiyyatın dövlət sektorunun inkişafı üçün ehtiyatların toplanmasını bildirir, bu da məqsədlərə uyğun alınan nəticələrin qiymətləndirilməsini və vergitutma sistemi-

Vergi təhlilinin ikinci hissəsi ayrı-ayrı təşkilatların, yəni təhlilin müstəqil subyektlərinin fəaliyyətinin nəticələrinin göstəricilərinə və dinamikasına əsaslanır.

nin iqtisadiyata təsirinin davamlı monitorinqini tələb edir. Bu halda vergi təhlili idarəetmə təhlilinə aid olur, zəruri məlumatın qaynağı və eyni zamanda iqtisadi sistemin müxtəlif səviyyələrində maliyyə menecmentinin alətidir. Bu, qəbul edilən tətbiqin nəticələrini qiymətləndirməyə və perspektivli qərarların nəticələrini proqnozlaşdırmağa imkan verir.

Beynəlxalq təcrübədə, ölkə iqtisadiyyatı səviyyəsində vergi siyasətinin nəticələrinin qiymətləndirilməsi metodlarının axtarışı təşkilatların qərar qəbul etmə aləti kimi vergi təhlilinə ehtiyacından çox əvvəl başlamışdır. Mükəmməl bir vergi sisteminin yaradılması problemi məşhur ingilis iqtisadçısı A.Smitin əsərlərində nəzəri cəhətdən təsvir edilmişdir. Vergi sisteminin iqtisadiyata təsirinin təhlili vergi ödəmələri vasitəsilə dövlət büdcəsini təşkil edən milli gəlirin payı kimi kəmiyyətlə ifadə edilən vergitutmanın çətinliyini qiymətləndirməyə cəhd göstərdi. Tanınmış alman iqtisadçısı Yusti (1705–1771) belə hesab edirdi ki, milli gəlirin 1/6 hissəsini xərcləyən büdcə normal hesab oluna bilər. Beynəlxalq statistika məlumatlarından istifadə edən professor İ.Y.Qorlov (1841) belə bir nəticəyə gəlir ki, bütün hallar və bütün zamanlar üçün vahid vergi dərəcəsini müəyyən etmək mümkün de-

vil, çünki hər dəfə konkret ölkənin müəyyən bir vaxt müddətində iqtisadi şərtlərini nəzərə almaq tələb olunur.

Təhlil nəticələrinə müxtəlif tələbləri və analitik informasiya istifadəçi qruplarının üst-üstə düşməyən maraqlarının mövcudluğunu nəzərə alaraq, hal-hazırda vergi təhlilinin iki bölməsi var:

- dövlət vergi siyasətinin təhlili;
- təşkilatın qərarlarının vergi təhlili.

Vergi təhlilinin meydana gəlməsi məhz təhlilin birinci bölməsi ilə, dövlətin vergi siyasətinə qiymət vermək cəhdləri ilə bağlıdır. Təhlilin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, o, təsərrüfat fəaliyyətinin müxtəlif təşkilatı səviyyələrində: ölkə, region, sahə, ayrı-ayrı ərazilər səviyyəsində, vergi ödəyiciləri qrupları səviyyəsində vergi siyasətinin təhlilində istifadə olunur. Bundan əlavə, dövlətin vergi siyasətinin təhlili məsələləri büdcə prosesinin mərhələsindən asılıdır. Büdcənin planlaşdırılması və vergi siyasətinin formalaşması mərhələsində dövlət xərclərinin maliyyələşdirilməsi üzrə ölkə iqtisadiyyatının imkanlarını qiymətləndirmək vəzifələri qoyulur. Büdcə planlaşdırılması mərhələsində vergi təhlili real vergi siyasətinin inkişaf etdirilməsi və büdcənin gəlir hissəsinin formalaşdırılması üçün iqtisadiyyatın imkanlarının qiymətləndirilməsi aləti kimi lazımdır. Proqnozlaşdırılan vergi gəlirlərinin büdcəyə faktiki daxilolmalarla uyğunluğu o amillərdən asılıdır ki, onların hesaba alınması iqtisadi hesablaşmalarda mikro, mezo və makroiqtisadi göstəricilərin və çoxsəviyyəli iqtisadi strukturların razılaşması məsələlərindən biri olsun.

Vergi təhlilinin iqtisadi təhlilin müstəqil istiqaməti kimi müəyyən edilməsi nəinki xüsusi məqsədlərin və istifadəçi qruplarının, eyni zamanda vergi təhlilinin iki bölməsi üçün tamamilə fərqli olan xüsusi məlumat mənbələri və alətlərinin də mövcudluğuna imkan verir.

Vergi nəticələrinin qiymətləndirilməsinə praktik ehtiyac və vergi təhlili məsələləri hal-hazırda yalnız kəmiyyət qiymətləri çərçivəsindən kənara çıxıb. Bu halda, iqtisadi fəaliyyətin nəticələrinə vergitutmanın təsirinin öyrənilməsinə vergi təhlilinin yeni yanaşmasını yada salmaq mümkün deyil. Fransız alimi M.Lerua sosioloji yanaşma təklif etdi. Onun məqsədi – vergilərdən təsirlənən sosial hadisələrin öyrənilməsi idi. Verginin sosioloji metodu olaraq M.Lerua sosial kontekstdə vergi siyasətinin, vergi ödəyicisinin və vergi bərabərliyinin sosioloji modelləşdirilməsini nəzərdə tutan vergi münasibətlərinin iştirakçılarının vergi səmərəliliyinin məntiqinə diqqət yetirərək koqnitiv (latınca cognitio – bilik, idrak) metodu müəyyən edir. Fiskal cəmiyyəti vergilərlə modelləşdirilmiş bir cəmiyyət kimi və vergi prosesini isə sosial proses kimi nəzərdən keçirmək təklif olunur.

“
Təhlil nəticələrinə müxtəlif tələbləri və analitik informasiya istifadəçi qruplarının üst-üstə düşməyən maraqlarının mövcudluğunu nəzərə alaraq, hal-hazırda vergi təhlilinin iki bölməsi var.

Aksiz dərəcələrinin artırılması

və büdcə daxilolmaları: **proqnoz**

“

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulan uzun müddətə düşünülmüş iqtisadi siyasət ölkədə makroiqtisadi sabitlik və dinamik iqtisadi inkişaf üçün möhkəm baza yaratmışdır. Ulu Öndərin davamçısı olan Prezident İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə həyata keçirilən davamlı iqtisadi islahatlar çərçivəsində bu siyasət global iqtisadi çağırışlara uyğun olaraq müasir konseptual yanaşmaları daha da təkmilləşdirmiş, strateji məqsədlərə uyğun olaraq azad bazar münasibətlərinin və özünü inkişaf etdirmək qabiliyyətinə malik sosialyönümlü sahələndirilmiş milli iqtisadiyyatın formalaşdırılması təmin edilmişdir.

i.e.n. RAUF QUŞXANI

Ölkədə həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində makroiqtisadi sabitlik qorunub saxlanılmış, qeyri-neft sahələrinin və bütövlükdə regionların tarazlı inkişafı sürətləndirilmiş, strateji valyuta ehtiyatlarından səmərəli istifadə təmin olunmuş, sahibkarlığa dövlət dəstəyi gücləndirilmiş, əlverişli biznes və investisiya mühiti formalaşmış, əhalinin sosial vəziyyəti daim yaxşılaşdırılmışdır.

Bununla yanaşı, son zamanlar həm ölkəmizdə, həm də global iqtisadiyyatda baş verən proseslər, neft gəlirlərinin kəskin azalması, mürəkkəb xarici iqtisadi vəziyyət ölkənin makroiqtisadi və maliyyə sabitliyinə öz təsirini davam etdirir. Bununla əlaqədar olaraq ölkədə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin və islahatların davamlılığının təmin edilməsi üçün yeni iqtisadi inkişaf strategiyasının hazırlanması məqsədilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 mart 2016-cı il tarixli 1897 nömrəli Sərəncamı ilə "Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə Strateji Yol Xəritəsinin əsas istiqamətləri" təsdiq edilmişdir. Artıq 2017-ci ilə qədər Azərbaycanda dövlət qurumları "Strateji Yol Xəritəsi"ndə əks olunan tədbirlərin 92 faizini həyata keçirmişlər. Bu müddət ərzində "Milli iqtisadiyyatın perspektivləri üzrə Strateji Yol Xəritəsi"nin birinci məqsədi çərçivəsində fiskal dayanıqlığın gücləndirilməsi və davamlı monetar siyasətin qəbul edilməsi – işlərin 67 faizi tam reallaşdırılmış, 25 faiz qismən həyata keçirilmiş, səkkiz faiz isə reallaşdırılmamışdır. Hazırda vergi sahəsində islahatlar davam etdirilir, fiskal siyasətin təkmilləşdirilməsi və kölgə iqtisadiyyatı ilə

>>

Vergilər arasında aksiz ödəmələri büdcələrin gəlirlərinin, həmçinin zəmanətli mənbələrin maliyyələşdirilməsinin ən etibarlı mənbəyi hesab edilir.

bağlı problemlərin həlli məqsədilə vergi qanunvericiliyinə bir çox dəyişikliklər tətbiq edilmişdir. Azərbaycan Milli Məclisi plenar iclasda 2019-cu ildən gəlir vergisi (gəlirdən vergi) sisteminin özəl (qeyri-neft-qaz) sektorunda çalışan maddəli insanlar üçün əhəmiyyətli dərəcədə dəyişməsinə, həmçinin sosial sığortaya ayırmaları nəzərdə tutan Vergi Məcəlləsinə tədbirlər layihəsini qəbul etmişdir.

Vergilər arasında aksiz ödəmələri bütçələrin gəlirlərinin, həmçinin zamanətli mənbələrin maliyyələşdirilməsinin ən etibarlı mənbəyi hesab edilir. Aksiz ödəmələri sosial ədalət prinsipini şərtləndirməklə yanaşı, eyni zamanda istehsal sektorunun lazımı istiqamətə inkişaf etdirilməsi və ictimai istehlakın tənzimlənməsi üsuluna xidmət edir. Aksiz ödəmələri malların satışından əldə edilən gəlirin bir hissəsini bütçəyə ötürülməsi üçün müəyyən edilir. Düzgün seçilmiş aksiz dərəcəsinin səviyyəsi müəssisələrin rentabelliyini artırılmasına, onun səmərəli idarə edilməsinə və eləcə də bütün istehsal subyektləri üçün təsərrüfat fəaliyyətinin iqtisadi şərtlərini uyğunlaşdırmağa kömək edir.

Bununla əlaqədar olaraq Vergi Nazirliyinin və Gömrük Komitəsinin hesablamalarına əsasən 2019-cü ilin bütçəsinin təsdiqi prosesində aksiz vergisinin proqnoz göstəricisini 2018-ci ilin proqnozu ilə müqayisədə 201,0 milyon manat və ya 127,7% artıraraq 927,0 milyon manat həcmində nəzərdə tutmuşdur. Bununla əlaqədar olaraq aksiz vergisinin xüsusi çəkisi ümumi vergilərin daxilində orta hesabla 3,7%-dən 8,6%-ə qədər artmışdır. Planlaşdırılmış vəsaitin 51,1% və ya 502,0 milyon manatı neft sektorunun, 48,9% və ya 425,0 milyon manatı isə qeyri-neft sektorunun bölməsinin payına düşür. Bununla yanaşı aparılmış təhlillər göstərir ki, cari ilin aksiz vergisinin 2018-ci ilin proqnoz rəqəmləri ilə müqayisədə əsas artımı, yəni 2,2%-i və ya 228,5 milyon manatı qeyri-neft sektorunun inkişafı sayəsində əldə ediləcəkdir. Belə bir artımın planlaşdırılmasının əsas səbəbi aksiz vergisinə cəlb olunmuş malların sayının, həcmünün artması, nəzarət sisteminin gücləndirilməsi və Vergi məəcəlləsində bununla əlaqədar dəyişikliklərin edilməsi ilə bağlıdır.

Azərbaycanda 2019-cu ilin vergi islahatları aksiz vergilərinə də şamil edildi. Yeni cari ildən Azərbaycana gətirilən minik avtomobillərinin idxalına aksiz dərəcələri artırılıb. İndi mühərrikin həcmi 2 000 sm³ ölçüsündə olduqda – hər sm³ görə 30 qəpik həcmində haqq ödəniləcək, bu da əvvəlki göstərici ilə müqayisədə 10 qəpik artıqdır.

Bununla yanaşı, əgər mühərrikin həcmi 3 000 sm³ qədər olarsa, bu zaman 2000 sm³ mühərrik həcminə müəyyən olunmuş 600 manat məbləğinə artıq olan hər bir sm³ üçün 5 manat əlavə olunacaq. Əgər mühərrikin həcmi 4 000 sm³ qədərdirsə, bu zaman 3000 sm³ üçün müəyyən olunmuş 5600 manat üzərinə əlavə olaraq hər bir sm³ üçün 13 manat əlavə olunur. Mühərrikin həcmi 5 000 sm³ qədər olduqda bu zaman 4000 sm³ üçün müəyyən olunmuş məbləğin üzərinə (18 600 manat) əlavə olaraq hər bir sm³ üçün 35 manat və mühərrikin həcmi 5 000 sm³-dən yuxarı olduqda isə 53 600 manatın üzərinə hər bir əlavə sm³ üçün 70 manat əlavə ödəniləcək.

Bununla yanaşı, bildirmək istəyirəm ki, 2019-cu ilin I rübünün axırında idxal olunan sərnişin avtobuslarının mühərriklərinə də tətbiq edilən aksiz vergilərinin tarif dərəcələri dəyişmişdir. Məsələn, mühərrikin həcmi 4 000 sm³ olduqda 8000 manat, mühərrikin həcmi 6 000 sm³ olduqda əvvəlki vergitutma obyektinə hesablanmış məbləğin üzərinə hər bir əlavə sm³ üçün 4 manat, mühərrikin həcmi 8 000 sm³ olduqda müvafiq surətdə əvvəlki vergitutma obyektinə hesablanmış məbləğin üzərinə hər bir əlavə sm³ üçün 6 manat, mühərrikin həcmi 10 000 sm³ olduqda əvvəlki vergitutma obyektinə hesablanmış məbləğin üzərinə hər bir əlavə sm³ üçün 8 manat, mühərrikin həcmi 10 000 sm³-dən çox olduqda hər bir əlavə sm³ üçün 10 manat hesablanır.

Lakin bununla yanaşı, hal-hazırda Azərbaycan iqtisadiyyatında keçirilən islahatlar sistemində əvvəllər istifadə olunmuş avtonəqliyyat vasitələrinin də respublikaya gətirilməsi də öz əksini tapmışdır. Nəticədə bir ildən yuxarı istehsal tarixi və 100 min kilometrədən çox yürüşü olan avtobuslar yuxarıda göstərilən aksiz dərəcələri 1,5 əmsal ilə hesablanır.

Bundan başqa, yerli istehsalatı aid olan alkoqollu, alkoqolsuz enerji içkiləri, siqaret və elektron siqarlar üçün də aksiz vergiləri artırılmışdır.

Düzəlişlər alkoqollu enerji içkilərinin hər litrinə görə 2 manat, alkoqolsuz energetik içkiləri üçün isə 3 manat verilməsini nəzərdə tutur. Bununla yanaşı, hər bir siqaret üçün 1 manat, elektron siqaretlər üçün hər litr maye üçün isə 20 manat təşkil edir. Müvafiq olaraq belə çıxır ki, tütündən və tütün əvəzədicilərindən hazırlanmış siqaretlərin hər 1000 ədədinə aksiz vergisi 12 manatdan 20 manata qaldırılıb.

Aksiz vergiləri ilə əlaqədar həyata keçirilmiş vergi islahatları sosial bərabərsizliyi balanslaşdırmaqla yanaşı, həm də Dövlət bütçəsinin gəlirlərinin artmasına şərait yaradacaqdır.

Gömrük Komitəsinin hesablamalarına əsasən, 2019-cu ilin bütçəsinin təsdiqi prosesində aksiz vergisinin proqnoz göstəricisini 2018-ci ilin proqnozu ilə müqayisədə 201,0 milyon manat və ya 127,7% artıraraq 927,0 milyon manat həcmində nəzərdə tutmuşdur.

Offşor zonası dedikdə xarici şirkətlər üçün xüsusi biznes şəraiti təklif edən ölkələr, yaxud ərazilər başa düşülür.

Offşor əməliyyatlar üzrə

i.e.n., dos. AZƏR BABAYEV

vergitutma:

beynəlxalq təcrübə

Offşor zonası dedikdə xarici şirkətlər üçün xüsusi biznes şəraiti təklif edən ölkələr, yaxud ərazilər başa düşülür. Lakin xarici şirkətlər qeydiyyatdan keçdikləri konkret offşor zonası hüddurlarında kommertiya fəaliyyəti ilə məşğul ola bilməz və öz gəlirlərini də həmin offşorun xaricində əldə etməlidirlər.

Müasir dünyada offşor zonaları geniş yayılmış bir haldır və onlara nəzarət işini həm Beynəlxalq Valyuta Fondu (IMF), həm də müxtəlif ölkələrin mərkəzi bankları həyata keçirir. Lakin buna baxmayaraq, offşor zonaların müfəssəl və vahid siyahısı mövcud deyil. Müxtəlif mənbələrdə fərqli siyahılara rast gəlinir.

Şirkətlərin offşor zonalara üz tutmasının ən böyük səbəblərindən biri verigiləri optimallaşdırmaq, planlaşdırmaq istəyidir. Əslində isə bu, vergilərdən yayınmanın yollarından biridir. Maraqlıdır ki, Apple, Google, Microsoft, General Electric, General Motors kimi nəhəng şirkətlər də offşor zonalardan vergilərin optimallaşdırılmasından ötrü istifadə edir.

Lakin, buna baxmayaraq, offşor zonaların mövcudluğuna tədqiqatçılar və iqtisadçı-alimlər arasındakı münasibət mənfidir. Səbəbi də odur ki, xarici biznes-subyektlər üçün offşor zonalar bir qayda olaraq öz ölkələrinin qanunlarına zidd, cinayət yolu ilə əldə etdikləri maliyyə vəsaitlərinin "yuyulması", öz ölkələrinin vergilərindən yayınmaqdan ötrü səmərəli bir vasitədir. Başqa sözlə offşor zonalarından "çirkli" pulların "yuyulması", maliyyə fırıldaqçılığı, korrupsiya hallarının ört-basdır edilməsindən ötrü natəmiz «biznesmenlər» və məmurlar tərəfindən geniş miqyaslarda istifadə olunur.

Təsadüfi deyil ki, 5 dekabr 2017-ci ildə tərkibinə 17 offşor

zonanın daxil edildiyi "qara siyahı" Aİ tərəfindən təsdiq edildi. Digər 47 offşor zonası əhatə edən "boz siyahı" da tərtib edilib. Buraya qanunvericiliyi Aİ qanunlarına zidd olmayan, lakin vergi qanunvericiliyində şəffaflıq dərəcəsi aşağı olan ərazilər və ölkələr daxil edilib.

OFFŞOR ZONALARLA APARILAN ƏMƏLİYYATLAR ÜZRƏ VERGİTUTMA

Bu məsələdə vahid bir sxem, qayda, ənənə yoxdur. Hər bir ölkə öz qanunvericiliyindən irəli gəlir. Məsələn, güzəştli vergi tutulan ölkə kimi çıxış edən Kiprin bir çox dünya ölkələri ilə, o cümlədən MDB dövlətləri (Gürcüstan istisna) ilə ikili vergitutmanın mümkünlüyü haqqında müqavilələri var.

Keçmiş Sovet Respublikalarından olan, hal-hazırda isə Aİ-nin üzvü olan Latviyanı da misal gətirmək olar. Belə ki, offşor şirkətdən Latviyanın rezidenti olan şirkət üçün alınmış malların çatdırılması haqqından 15% vergi tutulur. Latviya ərazisində qeydiyyatdan keçmin kredit təsisatlarının offşor zonalarda və güzəştli vergi tutulan ərazilərdə yerləşən, təsis edilmiş fiziki və hüquqi şəxslərə ödədikləri faizlərdən 5%, bütün digər faiz ödənişlərindən 15% vergi tutulur. Əqli mülkiyyətə görə offşor şirkətlərə edilmiş ödənişlərdən tutulan vergi 15%, növbədənənar dividendlərdən isə 30% təşkil edir.

Offşor müəssisələrdən offşor mənşəli malların Latviyaya gətirilməsi haqqı fiziki şəxs tərəfindən ödənilməli halda gətirilən mallardan vergi tutulmur. Əks halda 25%-lik vergi tətbiq edilir.

Latviyanın şirkəti offşor, yaxud güzəştli vergi tutulan zonalarda qeydiyyatdan keçmiş törəmə şirkətinə məxsus olduqda və bu offşor şirkətin qiymətli kağızlarını sataraq gəlir əldə etdikdə, gəlir məbləğindən 15% vergi tutulur. Parallel olaraq Latviyanın şirkəti offşor, yaxud güzəştli vergi tutulan zonalara aid olmayan ölkələrdə qeydiyyatdan keçmiş və ona məxsus törəmə şirkətin qiymətli kağızlarının satışından əldə etdiyi məbləğin həcmində vergiyə cəlb edilən gəlirini azalda bilər.

Azərbaycan Respublikasına gəldikdə isə uzun illər ölkə qanunvericiliyi yerli şirkətlərə, o cümlədən dövlət şirkətlərinə offşor zonalarda qeydiyyatdan keçmiş şirkətlərlə əməkdaşlığı qadağan etmirdi, heç bir ciddi məhdudiyyət qoymurdu. Hətta Azərbaycanın dövlət şirkətlərinin investisiya portfelində offşor şirkətlərin payına məhdudiyyət yox idi. Offşor zonalarla aparılan əməliyyatların rəsmi monitorinqi tətbiq edilmirdi.

Yalnız 2016-cı ilin son günlərində Vergilər Nazirliyinin oxvaxtkı rəhbərliyi elan etdi ki, offşor şirkətlərin köməyi ilə gəlir vergisi və mənfəət vergisini ödəməyən şəxsləri müəyyənləşdirməyə kömək edəcək bir mexanizmin yaradılması və ictimaiyyətə təqdim edilməsi planlaşdırılır. Bu mexanizmə vasitəsilə həm də offşor zonaları ilə aparılan bütün əməliyyatların vergiyə cəlb edilməsi mümkün olacaq.

Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinə edilmiş və 1 yanvar 2017-ci il tarixdən qüvvəyə minmiş dəyişiklərə əsasən, offşor zonalarla aparılan əməliyyatlar üzrə vergitutma praktikasına yeniliklər edildi. Əvvəla, Vergi Məcəlləsinin 128-ci maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən, "güzəştli vergi tutulan xarici ölkə dedikdə vergi dərəcəsi bu Məcəllədə müəyyən edilmiş dərəcədən 2 dəfə və ya daha çox aşağı olan və (və ya) maliyyə məlumatını, yaxud əmlakın faktiki sahibi və ya gəlir (mənfəət) götürən barədə sirri qorumaq imkanı verilmiş şirkətlər haqqında məlumatın məxfiliyinə dair qanunun mövcud olduğu ölkə başa düşülür".

Daha sonra həmin maddənin 1-ci bəndi ilə müəyyən edilir ki, Azərbaycan rezidenti "güzəştli vergi tutulan ölkədə gəlir əldə edən qeyri-rezidentin nizamnamə fondunun 20%-dən çoxuna bilavasitə və ya dolayısı ilə sahibdirsə, yaxud öz növbəsində onun səsvermə hüququ verən səhmlərinin 20%-dən çoxunun sahibdirsə, rezidentin həmin gəliri onun vergi tutulan gəlirinə daxil edilir".

“
5 dekabr 2017-ci ildə tərkibinə 17 offşor zonanın daxil edildiyi "qara siyahı" Aİ tərəfindən təsdiq edildi.

Offşor zonalarla aparılan əməliyyatlar üzrə vergitutma vahid bir sxem, qayda, ənənə yoxdur.

Güzəştli vergi tutulan ölkələrdə təsis edilmiş (qeydiyyatdan keçmiş) şəxslərə birbaşa və ya dolayısı ilə edilən ödəmələrə Vergi Məcəlləsinin 125.1.9 bəndinə əsasən ödəmə mənbəyində 10% vergi tutulur.

Yenə həmin maddənin 3-cü bəndində göstərilir ki, "hər il üçün güzəştli vergi tutulan ölkələrin və ya ərazilərin siyahısı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilir".

6 yanvar 2017-ci il tarixli 1 sayılı qərarı ilə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti offşor zonaların siyahısını təsdiq etdi. 2018-ci ilin sonlarında isə Nazirlər Kabineti bu siyahıdan Nauru və Virgin adalarını çıxartdı və nəticədə siyahıda Angilya, Antiqua və Barbuda, Aruba, Baham adaları, Beliz, Kuk adaları, Qrenada, Maldiv adaları, Niderland Antil adaları, Panama, Samoa, Sent-Kits və Nevis, Seyşel adaları, Terks və Kaykos, Vanuatu qaldı.

Güzəştli vergi tutulan ölkələrdə təsis edilmiş (qeydiyyatdan keçmiş) şəxslərə, o cümlədən digər ölkələrdə olan filial və ya nümayəndəliklərinə, habelə güzəştli vergi tutulan ölkələrdə olan bank hesablarına rezidentlərin və qeyri-rezidentlərin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəlikləri tərəfindən birbaşa və ya dolayısı ilə edilən ödəmələrə Vergi Məcəlləsinin 125.1.9 bəndinə əsasən ödəmə mənbəyində 10% vergi tutulur.

Vergi Məcəlləsinin 14-1 maddəsinə əsasən, Azərbaycan Respublikasının rezidenti və (və ya) qeyri-rezidentin Azərbaycan Respublikasındakı daimi nümayəndəliyi ilə güzəştli vergi tutulan ölkələrdə təsis edilmiş (qeydiyyatdan keçmiş) subyektlər arasında həyata keçirilən əməliyyatlardan vergilər transfer qiyməti əsas götürülməklə hesablanı bilər. Qeyd edək ki, bu cür praktika Aİ-da, ABŞ-da, bəzi MDB ölkələrində (məsələn, Qazaxıstan və Gürcüstanda) artıq tətbiq olunur.

Ölkə başçısı cənab İlham Əliyev tərəfindən müəyyən edilən islahatlar strategiyasının əsas qayəsini Azərbaycanın uğurlu inkişafı və ölkə əhalisinin həyat səviyyəsinin yaxşılaşdırılması və keyfiyyətinin yüksəldilməsi təşkil edir. İslahatların əsas istiqamətləri sırasında sosial-iqtisadi inkişafın təmin edilməsi fonunda əhaliyə göstərilən xidmətlərin çeşidinin genişləndirilməsi və bu xidmətlərin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması xüsusi yer tutur. Bu istiqamətdə həyata keçirilən tədbirlərdən biri də ictimai iaşə sektorunun fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və ictimai iaşə xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi ilə bağlıdır.

Respublikamızda ticarət, ictimai iaşə, məişət və digər növ xidmət sahəsində sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslərlə (o cümlədən, satıcılarla) istehlakçılar (alıcılar) arasında alqı-satqı və digər

Son illər respublikamızda sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi, mədəni həyatın bütün sahələrində genişmiqyaslı islahat proqramları həyata keçirilməkdədir.

xidmətlərin göstərilməsi ilə əlaqədar münasibətlərin tənzimlənməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 3 aprel 2014-cü il tarixli 94 sayılı qərarı ilə "Azərbaycan Respublikasında ticarət, ictimai iaşə, məişət və digər növ xidmət Qaydaları" (bundan sonra - Qaydalar) təsdiq edilmişdir. Qaydalarda, həm bu sektorda fəaliyyət göstərən sahibkarlıq subyektlərinin davranışları, onların təklif etdikləri xidmətlərin keyfiyyəti, həm də xidmətlərin istehlakçıları ilə bağlı bir çox müddəalar təsbit edilmişdir.

İctimai iaşə xidmətlərinin və məhsullarının keyfiyyəti onları təqdim edən müəssisələrin fəaliyyətinin səmərəliliyini şərtləndirən əsas amillərdəndir.

İctimai iaşə sektorunda yeni qaydalar

xidmət səviyyəsinə necə təsir göstərəcək?

İctimai iaşə sektorunun əsas missiyası həm fərdi, şəxsi tələbatların təmin edilməsi ilə bağlı iaşə xidmətlərinin, həm də əhalinin istirahəti, asudə vaxtının səmərəli təşkilini həyata keçirməkdir.

i.e.n. RƏŞAD HÜSEYNOV

İstehlakçıların bu xidmət və məhsulları düzgün seçə bilmələri, həm qidalanma, həm də istirahətin, asudə vaxtın səmərəli təşkili ilə bağlı tələbatlarının təmin edilməsi səviyyəsinə və keyfiyyətinə ciddi təsir göstərir. Xüsusilə də, ictimai iaşə obyektlərində istehlakçıya təqdim edilən iaşə məhsullarının keyfiyyəti, istehlak xassələri, hazırlanma texnologiyası barəsində məlumatlar istehlakçı üçün önəmli rol oynayır. Qaydalara əsasən bu məlumatlar istehlakçılara obyektin və ya müəssisənin mülkiyyətçisi, rəhbəri tərəfindən təsdiq edilmiş menyu, çeşid siyahısı və yaxud digər üsullarla çatdırıla bilər, ancaq burada kommersiya sirri xarakterli məlumatlar istisna təşkil edir.

İctimai iaşə sektoru həm istehsal, həm də xidmət sferasına xas xüsusiyyətlərə malikdir.

İctimai iaşə sektorunda müəssisələr həm də müəssisədən kənar, əvvəlcədən verilən sifarişlər əsasında da xidmət göstərirlər. Qaydalara əsasən bu formada xidmətin göstərilməsi müqavilələr, sifariş qəbzləri və digər sənədlər vasitəsilə rəsmiləşdirilir və xidmət istehlakçı ilə razılaşdırılmış müddətdə və keyfiyyətdə həyata keçirilməlidir. Qaydalarda istehlakçıya sifariş üzrə göstəriləcək xidmətin icra müddətinin pozulmasına görə dəymiş ziyanın tam həcmdə ödənilməsinə tələb etmək hüququ nəzərdə tutulmuşdur. Buna görə də ictimai iaşə müəssisəsi (obyekti) göstərdiyi xidmətlərin keyfiyyətinə və təhlükəsizliyinə görə qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada məsuliyyət daşıyır. Bu isə ictimai iaşə müəssisələrini həm hazırladıqları məhsulların, həm də göstərdikləri xidmətlərin keyfiyyətini artırmağa sövq edir.

Müasir inkişaf şəraitində ictimai iaşə sektorunda fəaliyyət göstərən müəssisələrin ticarət, əyləncə, idman, turizm sahəsindəki müəssisələrlə inteqrasiyası prosesləri sürətlənir və təqdim etdikləri xidmətlərin çeşidi genişlənir. Məhz bu cəhət ictimai iaşə xidmətlərinin və məhsulların keyfiyyətinə qarşı tələblərin səviyyəsini və mahiyyətini dəyişir, onların səmərəliliyini şərtləndirən meyarların dairəsini bir qədər də genişləndirir. Bununla əlaqədar Qaydalarda ictimai iaşə müəssisələrinin ərazi baxımından yerləşməsi, yerləşdikləri tikililərə, binalara qarşı tələblər, o cümlədən onların istehlakçılara düzgün seçim imkanı verən şəraitə, ticarət və xidmət zallarına, malların keyfiyyətini və təhlükə-sizliyini təmin edən yardımçı binalara malik olmaları, xidmət sahələrinin ölçülərinin normativlərə uyğunluğu, əməyin, sağlamlığın və ətraf mühitin qorunması, yanğından mühafizə, istilik və havalandırma, su və kanalizasiya təchizatı sistemi, istifadə edilən avadanlıqlar, cihazlar, qablar və digər təchizat vasitələrinin sanitariya-gigiyenik normativlərin tələblərinə tam cavab vermələri əsasında fəaliyyət göstərmələri ilə bağlı tələblər irəli sürülür. Məhz bu amillər ictimai iaşə müəssisələrinin xidmət və məhsullarının keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərməklə, eyni zamanda bu sektorun imicinin formalaşmasında xüsusi rol oynayır.

İctimai iaşə müəssisələri istehlakçılarla yanaşı, eyni zamanda həm təchizatçılara, həm də iqtisadiyyatın digər sahələrində fəaliyyət aparan müəssisələrə xidmətlər göstərirlər. Digər iqtisadi subyektlər kimi ictimai iaşə müəssisələri də vergi ödəyiciləridir. Bu baxımdan onların digər iqtisadi subyektlərlə münasibətlərinin tənzimlənməsi məsələləri də aktualdır. Bununla əlaqədar Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 19 aprel 2017-ci il tarixli 1341 nömrəli Fərmanı ilə "İctimai iaşə fəaliyyəti sahəsində vergitutma məqsədləri üçün gəlirlərin və xərclərin uçotunun aparılması Qaydası" təsdiq edilmişdir. Bu sənəddə respublikamızda ictimai

iaşə sahəsində fəaliyyət göstərən vergi ödəyicilərinin gəlirlərinin və xərclərinin müəyyən edilməsi ilə əlaqədar ictimai iaşə sahəsində malların mədəxilin və məxaricin, satışı və ya məhsul istehsalında istifadəsi əməliyyatlarının sənədləşdirilməsi, ictimai iaşə fəaliyyəti göstərən vergi ödəyicisinin gəlirlərinin və xərclərinin, anbarlarında mal qalığının müəyyən edilməsi qaydaları təsbit edilmişdir. Bu qayda ictimai iaşə sahəsində fəaliyyət göstərən vergi ödəyiciləri ilə vergi orqanlarında uçotda olan şəxslər, o cümlədən istehsalçılar, topdansatış və pərakəndə satış fəaliyyəti göstərən şəxslər, eləcə də əlavə dəyər vergisinin məqsədləri üçün qeydiyyatda alınmış və alınmayan vergi ödəyiciləri, vergi orqanında uçotda olmayan şəxslər, təhtəhsab şəxs, mərasimlərin təşkili ilə bağlı həmin mərasimlərin təşkilatçıları arasında olan münasibətləri tənzimləyir və bununla da, ictimai iaşə sektorunda xidmət və məhsulların keyfiyyətinin formalaşmasında xüsusi rol oynayır.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən 30 noyabr 2018-ci il tarixində imzalanan "Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə ölkəmizdə Vergi Məcəlləsində əsaslı dəyişikliklər edilmişdir. Sahibkarlığın dəstəklənməsi, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafının stimullaşdırılması məqsədilə tətbiq edilən yeniliklərdən biri vergi yükünün azaldılması olmuşdur. Bununla əlaqədar olaraq, sadələşdirilmiş verginin dərəcəsi Bakı şəhərində 4%-dən 2%-ə endirilərək, Respublikamızın bütün şəhər və regionları üzrə 2% həddində müəyyən edilmiş, eləcə də mikro sahibkarlıq subyektlərinin gəlirlərinin (mənfəətinin) 75%-i vergidən azad edilmişdir. Bununla yanaşı, Vergi Məcəlləsinə əsasən ƏDV məqsədləri üçün

>>

>>

İstehlakçılara əvvəlcədən sifarişlər əsasında ictimai iaşə xidmətlərinin göstərilməsi müqavilələr, sifariş qəbzləri və digər sənədlər vasitəsilə rəsmiləşdirilir.

qeydiyyatla alınmamış və ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) vergi tutulan əməliyyatların həcmi 200000 manat və ondan az olan şəxslər 2%, vergi tutulan əməliyyatlarının həcmi ardıcıl 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) 200000 manatdan artıq olan ictimai işə fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər üçün 8% sadələşdirilmiş vergi dərəcəsi müəyyən edilmişdir (maddə 218.1.1. və 218.1.2.).

Qəbul edilən dəyişikliklərə əsasən nağdsız ödənişlərin stimullaşdırılmasını təmin etmək üçün pərakəndə satış qaydasında malların satışının həyata keçirilməsi üzrə ticarət fəaliyyəti və (və ya) ictimai işə fəaliyyəti ilə məşğul olan təsərrüfat subyektləri, vergi ödəyiciləri tərəfindən büdcəyə ödənilməli olan gəlir, mənfəət və sadələşdirilmiş verginin məbləği 2019-cu il yanvarın 1-dən 3 il müddətinə "İstehlakçıların hüquqlarının müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə müəyyən edilmiş POS-terminal vasitəsilə nağdsız qaydada aparılan ödənişlərin ümumi hasilatdakı xüsusi çəkisinə uyğun müəyyən edilən verginin 25 faizi həcmində azaldılmışdır (maddə 102.1.24.; 106.9.; 219.9.).

Bunlarla yanaşı respublikamızda sahibkarlığın inkişafı, sahibkarların maraqlarının müdafiəsi sahəsində həyata keçirilən tədbirlər sırasında bu sahədə aparılan yoxlamaların tənzimlənməsinin də xüsusi əhəmiyyəti vardır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 31 oktyabr 2017-ci il tarixində imzaladığı "Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların dayandırılması haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə Azərbaycan Respublikası ərazisində sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamalar 2021-ci il yanvarın 1-dək dayandırılmışdır.

Ölkəmizdə sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı normativ-hüquqi sənədlərin qəbul edilməsi, həyata keçirilən bir çox tədbirlər, o cümlədən, vergi yükünün azaldılması, vergi güzəştlərinin tətbiqi ilə bağlı Vergi Məcəlləsində edilən dəyişikliklər respublikamızda ictimai işə sektorunun inkişafı üçün potensial imkanlar yaradır. Dəyişikliklərlə əlaqədar ictimai işə fəaliyyəti ilə məşğul olan sahibkarlara öz sahələrində əlavə investisiya qoyuluşları üçün yaranan imkanlar bu sektorda yeni iş yerlərinin açılmasına şərait təmin edir. Eyni zamanda işçi heyətin ixtisas və peşə hazırlığı səviyyəsinin yüksəldilməsi, bu sahədə keyfiyyətli kadr potensialının formalaşdırılması, fəaliyyət sahəsindən və işin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq işçi heyətin keyfiyyətli avadanlıq və vasitələrlə təmin olunmaları-na şərait yaradır. Digər tərəfdən qənaət nəticəsində yaranan əlavə maliyyə imkanları ictimai işə sektorunda ticarət-texnoloji proseslərin və əməliyyatların təkmilləşdirilməsinə, ticarət-texnoloji

“”
Müasir inkişaf şəraitində ictimai işə sektorunda fəaliyyət göstərən müəssisələrin ticarət, əyləncə, idman, turizm sahəsindəki müəssisələrlə inteqrasiyası prosesləri sürətlənir və miqyası genişlənir.

avadanlıq bazasının yenilənməsinə geniş imkanlar yaradır. Nəticə etibarilə, həm ictimai işə sektorunda yeyinti məhsullarının istehsalı, emalı, satışı ilə bağlı, həm də onların istehlakının təşkili, ümumilikdə, ictimai işə xidmətlərinin və məhsullarının keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün şərait yaranır.

Bu gün respublikamızda ictimai işə sektorunda fəaliyyət rəqabətin güclənməsi, istehlakçıların dəyişən zövqləri və artan tələbatları fonunda onlara göstərilən xidmətlərin çeşidinin genişlənməsi, keyfiyyət xüsusiyyətlərinin inkişaf etməsi ilə yeni məzmun və əhəmiyyət kəsb etməkdədir. İstehlakçılar yüksək keyfiyyətli məhsullar, qidalar təklif edən, istirahət, asudə vaxtın keçirilməsi və digər sosial tələbatların təmin edilməsi üçün daha rahat, əlverişli şərait yaradan ictimai işə müəssisələrinə üstünlük verirlər. Digər tərəfdən, ictimai işə sektorunda fəaliyyətin təmin edilməsi məqsədilə yaradılan normativ-hüquqi baza, eləcə də qəbul edilən qaydalar istehlakçılara təqdim edilən xidmətlərin normativ hüquqi aktların və sənədlərin tələblərinə uyğun təşkil edilməsi tələblərini irəli sürür. Məhz bu məsələlərin qarşılıqlı əlaqələndirilməsi ictimai işə sektorunda istehlakçılara təqdim edilən məhsulların və xidmətlərin keyfiyyətinin müntəzəm olaraq yüksəldilməsini təmin edir.

UNEC EKSPERT

redaksiya HEYƏTİ

BAŞ REDAKTOR
prof. Ədalət Muradov
MƏSUL KATİB

dos. Anar Rzayev
TƏRTİBATÇI
Zaur Əziz

KORREKTOR

Sadiq Qarayev

REDAKSIYANIN ÜNVANI

AZ 1000, Bakı, Azərbaycan,

İstiqlaliyyət küçəsi 6.

Tel.: 012 437 10 86

www.unec.edu.az

expert@unec.edu.az

MƏTBƏƏ: ŞƏRQ-QƏRB

TİRAJ: 1000

JURNAL İLDƏ İKİ DƏFƏ NƏŞR
OLUNUR.

ƏDLİYYƏ NAZİRLİYİ

QEYDİYYAT NÖMRƏSİ

#4026

#01 (07) 2019

AZƏRBAYCAN
DÖVLƏT
İQTİSAD
UNİVERSİTETİ

UNEC KARYERA MƏRKƏZİ

XİDMƏTLƏRİMİZ

UNEC Karyera Mərkəzi olaraq əsas vəzifəmiz tələbələrimizi peşəkar iş həyatına hazırlamaq, şəxsi inkişaflarına dəstək olmaq, işəgötürənlərlə sıx əməkdaşlıqlar qurmaq və məzunlarımızla sağlam əlaqələri daim qorumaqdır.

01

İş həyatına hazırlıq

02

Bacarıqların təkmilləşdirilməsi

03

İş dünyası ilə əlaqələrin gücləndirilməsi

+994 12 497-71-35

www.unec.edu.az